

Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta
Katedra psychologie

**HLAVNÍ MOTIVAČNÍ FAKTORY DOBROVOLNÍKŮ
AKTIVNĚ POMÁHAJÍCÍCH UPRCHLÍKŮM**

THE MAIN MOTIVATION FACTORS OF VOLUNTEERS ACTIVELY HELPING TO
REFUGEES

Magisterská diplomová práce

Autor: **Bc. Daniela Uhlíková**

Vedoucí práce: **PhDr. Jan Šmahaj, Ph.D.**

Olomouc

2018

Mé velké poděkování patří PhDr. Janu Šmahajovi, Ph.D. za podnětné a cenné připomínky, jakož i trpělivý, přátelský a podpůrný přístup. Velmi děkuji všem dobrovolníkům a dobrovolnicím, kteří se zasadili o zmírnění možných negativních důsledků a bez jejichž ochoty a otevřenosti by vůbec nebylo možné výzkum realizovat. Mé díky si zaslouží také lidé, se kterými jsem se v loňském roce v tomto kontextu seznámila a kteří pro mě jsou i nadále velkým zdrojem inspirace. V neposlední řadě děkuji ze srdce mé rodině, Tomášovi Kárníkovi a nejbližším přítelkyním, kteří při mně po dobu tvorby diplomové práce i během celého studia stáli, podávali mi pomocnou ruku, a především ukazovali, co je opravdu důležité.

Místopřísežně prohlašuji, že jsem magisterskou diplomovou práci na téma: „Hlavní motivační faktory dobrovolníků aktivně pomáhajících uprchlíkům“ vypracovala samostatně pod odborným dohledem vedoucího diplomové práce a uvedla jsem všechny použité podklady a literaturu.

V Olomouci dne

Podpis

OBSAH

Číslo	Kapitola	Strana
OBSAH		3
ÚVOD		5
TEORETICKÁ ČÁST		6
1	„Migrační krize“	7
	1.1 Migrace ve světě a v Evropě	7
	1.2 Vývoj situace v Evropě	9
	1.3 Postoje v České republice.....	12
	1.3.1 Vymezení pojmů	12
	1.3.2 Pohled české společnosti na tzv. migrační krizi.....	13
2	Dobrovolnictví	15
	2.1 Vymezení pojmů	15
	2.2 Typy dobrovolnictví	17
	2.3 Dobrovolnictví v České republice	19
	2.4 Možnosti dobrovolné pomoci uprchlíkům	21
3	Motivace k dobrovolnictví	23
	3.1 Motivace	23
	3.2 Dobrovolnictví jako forma prosociálního chování.....	26
	3.2.1 Prosociální chování	26
	3.2.2 Teorie prosociálního chování	28
	3.3 Hlavní motivy vedoucí k dobrovolnictví.....	33
	3.3.1 Pokračování v dobrovolnické činnosti	40
	3.3.2 Přínosy dobrovolnické činnosti	41
	3.4 Dosavadní výzkumy dobrovolnictví v rámci evropské migrační krize..	44
VÝZKUMNÁ ČÁST		46
4	Výzkumný problém	47
	4.1 Výzkumný cíl a výzkumné otázky	47
5	Metodologie výzkumu	49
	5.1 Metodologický rámec výzkumu	49
	5.2 Metody výběru zkoumaného souboru a jeho charakteristiky.....	50
	5.3 Metody získávání dat.....	52
	5.3.1 Proces získávání dat	53
	5.4 Etika výzkumu	54
	5.5 Metody zpracování a analýzy dat	54
6	Analýza dat	56
	6.1 Vnější vlivy	57

6.2	Reakce dobrovolníka	59
6.3	Příprava výjezdu	63
6.4	Motivace k výjezdu	69
6.5	Kontext činnosti.....	77
6.6	Změny vlivem zkušenosti.....	79
6.7	Důsledky výjezdu	86
6.8	Změna motivů aneb další výjezd?	90
6.9	Vzájemné vztahy mezi kategoriemi	93
6.10	Zodpovězení výzkumných otázek	97
7	Diskuze	100
7.1	Diskuse k metodologii výzkumu	100
7.2	Diskuse k výsledkům výzkumu	102
7.3	Praktické využití poznatků studie a možnosti dalšího výzkumu.....	110
8	Závěr.....	112
9	Souhrn.....	114
	LITERATURA.....	117
	PŘÍLOHY.....	126

ÚVOD

Tématem diplomové práce jsou „Hlavní motivační faktory dobrovolníků aktivně pomáhajících uprchlíkům“. První myšlenka k jeho zvolení přišla již počátkem tzv. migrační krize se zájmem o dobrovolnické výjezdy do těchto míst konaných. Z různých důvodů jsem se však dobrovolnické činnosti po dlouhou dobu nezúčastnila. Stalo se tak až na podzim roku 2017, kdy situace byla již po dvou letech od svého „vyostření“ značně odlišná. Vlastní zkušenost a setkání s různými dobrovolníky a mnoha inspirativními lidmi mi však pomohly se na téma dívat z různých perspektiv a vyvolaly řadu vnitřních otázek. To následně podpořilo také plánování a realizaci výzkumu.

Z mého pohledu se jedná o téma navýsost zajímavé a značně osobní. Pro mě samotnou dobrovolnická účast znamenala velký prožitek, který mi přinesl více, než jsem očekávala a často na něj vzpomínám. Co se výzkumu týče, rozhovory s dobrovolníky byly především příjemným setkáním a přes snad přirozené počáteční obavy a následná zaškrtnutí si mě téma výzkumu a jeho realizace získaly.

Jelikož jsem u ostatních dobrovolníků, ale i u své osoby vnímala různorodost a komplexnost motivace, základním cílem se stalo definování hlavních motivů vedoucích k tomuto druhu dobrovolnické činnosti. Postupem času se však vynořovaly nové zajímavosti a vyvstávaly další otázky. To vedlo i k zájmu o faktory, které ovlivňují prvotní motivaci k výjezdu a k proměnným, které mají za následek její změny po absolvování výjezdu.

Doposud se tématu dobrovolnictví v oblasti tzv. migrační krize věnovali především studenti ve svých diplomových pracích, přičemž na motivaci se opravdu podrobně zaměřila dle dostupných informací pouze jediná studentka. Už z tohoto hlediska mohou být výsledky výzkumu a celá práce přinejmenším další sondou do motivace těchto dobrovolníků.

Téma tzv. migrační krize je velmi široké a lze na ně nahlížet z mnoha úhlů. Ačkoliv se práce orientuje na aspekt dobrovolnictví v jejím rámci, neustále je patrné prosakování dalších oblastí, ať se to týká médií, politiků, společnosti, či důvodů a řešení vzniklé situace. Je však důležité mít na paměti, že za celou tzv. migrační krizí se skrývají mnozí lidé, kteří mají stejná přání jako my a nechtějí žít ve válce a strachu.

TEORETICKÁ ČÁST

1 „MIGRAČNÍ KRIZE“

Často se v českých i zahraničních kruzích mluví o tzv. uprchlické nebo migrační krizi. Především v průběhu posledních tří let se migrační situace a migrační politika u nás i v okolních státech razantně proměňovaly. Kromě toho, co lze pozorovat na území Evropy, je ale důležité nezapomínat na dění na místech, odkud lidé odcházejí a z jakých důvodů tak činí. Za celou situací můžeme vysledovat široké spektrum faktorů, které bezpečný a plnohodnotný život znemožňují. Ať se jedná o války, působení teroristických skupin, či pronásledování, je situace protnuta škálou politických, geografických, ekonomických nebo společenských podmínek, jejichž koexistence má za následek největší uprchlickou krizi od druhé světové války.

V textu jsou často používány pojmy migrant a uprchlík. Migrantem máme na mysli člověka, který odchází na základě různých důvodů z jednoho místa pobytu na druhé. Úmluva o právním postavení uprchlíků (nedat., Čl. 1) definuje uprchlíka jako osobu, která „*se nachází mimo svou vlast a má oprávněné obavy před pronásledováním z důvodů rasových, náboženských nebo národnostních nebo z důvodů příslušnosti k určitým společenským vrstvám nebo i zastávání určitých politických názorů, je neschopna přijmout, nebo vzhledem ke shora uvedeným obavám, odmítá ochranu své vlasti*“.

V následujících odstavcích vycházíme především z internetových stránek a publikací vydaných UNHCR (Úřad vysokého komisaře OSN pro uprchlíky), který údaje pravidelně aktualizuje. Informace týkající se vývoje situace na tzv. balkánské trase pocházejí především z internetových stránek organizace Pomáháme lidem na útěku (dále jen PLoU), jež se v místech krize po celou dobu angažovala a přes níž vyjel velký počet dobrovolníků.

1.1 Migrace ve světě a v Evropě

Celosvětově bylo v roce 2016 kolem 65,6 milionů lidí nuceno opustit svůj domov kvůli pronásledování, konfliktům, násilí nebo porušování lidských práv. Z toho přes 22,5 milionů bylo považováno za uprchlíky. Více než polovinu z nich tvořili lidé pouze ze tří zemí: Sýrie (s 5, 5 miliony), Afghánistánu (2, 5 milionu) a Jižního Súdánu (1, 4 milionu). Přitom ještě před dvaceti lety se jednalo téměř o poloviční číslo (33, 9 milionů lidí) (UNHCR, 2017).

Ačkoliv se alespoň dle čísel může zdát, že se situace stabilizuje (mezi lety 2015 a 2016 činil nárůst lidí opouštějících svůj domov *pouhých* 300 tisíc), stále se jedná o obrovské množství lidí v nouzi. Kromě těch úspěšných žadatelů o azyl se ale stále objevují noví lidé riskující své životy pro dosažení bezpečí a zlepšení své situace a část z nich se nakonec vrací do země, ze které přišla. Za rok 2016 se jednalo o přibližně 552 tisíc uprchlíků, kteří se (často za nepříznivých podmínek) vrátili do své původní země, v tomto případě většinou do Afghánistánu. Mezi státy s největším počtem přijatých uprchlíků patří Turecko, Pákistán a Libanon, kde dokonce každým šestým obyvatelem je uprchlík, především ze Sýrie. I když počet dětí bez doprovodu oproti předchozímu roku poklesl, stále čítal přibližně 75 tisíc (především Afgánců a Syřanů). Číslo je odvozené od žádostí o azyl, tudíž jejich skutečný počet může být značně vyšší (UNHCR, 2017).

Dle UNHCR (2017) byl největší nárůst lidí opouštějících svůj domov mezi lety 2012 a 2015, což bylo z velké části důsledkem konfliktu v Sýrii, ale přispěly i konflikty v Iráku a na území Afriky. Jak jsme již uvedli, celosvětová situace je velmi rozsáhlá. V práci se zaměřujeme na pozadí tzv. migrační krize v Evropě. Detailněji zmíníme především tzv. balkánskou trasu, kam čeští dobrovolníci vyjížděli nejčastěji a skrze kterou přecházeli většinou obyvatelé blízkého východu.

Na území Evropy se v roce 2015 počet migrantů zvyšoval takovým tempem, že se u široké veřejnosti vžil pod názvem migrační krize. Zatímco v roce 2014 se do Evropy ilegálně dostalo něco málo přes 216 tisíc lidí, v roce 2015 číslo vyšplhalo na 1 milion a 15 tisíc jedinců. Tento trend měl v následujících letech prozatím sestupnou tendenci (pro rok 2016 téměř 363 tisíc a v roce 2017 už *jen* kolem 172 tisíc) (UNHCR, 2018b).

Ať už lidé přicházející do Evropy utíkají před válkou či působením teroristických skupin v domovské zemi, nebo migrují „za lepším“, legální a bezpečné cesty do Evropy pro ně takřka neexistují. Proto jsou využívány rozsáhlé sítě převaděčů, kterým lidé platí nemalé peníze. Taková cesta však představuje smrtelné riziko. O mezinárodní ochranu mohou lidé požádat v případě pronásledování či nebezpečí života, ale podání žádosti je možné až na území Evropy (Amnesty International, *nedat.*).

Co se národnosti migrantů týče, (v letech 2015 a 2016) o azyl na území Evropy požádali především obyvatelé Sýrie, následoval s velkým odstupem Afghánistán a Irák. Pak s dalším schodkem např. Pákistán, Nigérie, či Írán (Eurostat, 2017).

1.2 Vývoj situace v Evropě

Napříč Evropou vede tzv. balkánská trasa, kterou využily v posledních třech letech miliony lidí. Začínala Tureckem a vedla přes Egejské moře do Řecka. Nevydařené pokusy moře přeplavit (často na přeplněných člunech či lodích) stály mnoho lidí život a další se stále pohřešují. Cesta pokračovala přes Makedonii, Srbsko, následně do Chorvatska (či před uzavřením hranic do Maďarska), Slovinska, Rakouska a poté do zemí převážně západní či severní Evropy.

Napříč celou trasou se vyskytovaly desítky tzv. uprchlických táborů, tedy míst, kde docházelo ke shromažďování migrantů. Mnohdy se jednalo o přechodné tábory, kde lidé museli čekat např. na autobusy, které je dopravily na jejich cestě o kus dále. Vzhledem k politickým změnám a organizačním potížím se často na jednom místě nahromadil obrovský počet lidí a na vzniklou situaci pružně reagovaly jen dobrovolnické a neziskové organizace. V řadě míst ale vznikaly i tábory oficiální, jež byly zřizovány vládou. Někde hrají svou úlohu dodnes, byť jejich podoba se od těch přechodných značně liší. Např. v Srbsku se nyní vyskytuje 18 táborů (UNHCR, 2018a). Dle UNHCR (2018c) je v celé zemi aktuálně napočítáno kolem 4 000 migrantů. Většina z nich přebývá v táborech zřizovaných vládou a kolem 300 jedinců žije ve squatech v Bělehradě nebo poblíž hranic s Chorvatskem či Maďarskem. Pro dokreslení aktuální situace např. v týdnu od 15. do 21. ledna UNHCR evidoval 79 nově příchozích (z Afghánistánu, Íránu, Pákistánu, Iráku a Sýrie), přičemž většina byli dospělí muži (53 %) nebo děti (42 %). Kolem 60 % dorazilo z Makedonie a zbytek letecky z Bulharska.

Jelikož se v našem výzkumu zaměřujeme na zkušenost dobrovolníků působících v Srbsku, Chorvatsku a Slovinsku, pokusíme se o nastínění průběhu situace, jež měla na zmíněné oblasti zásadní vliv. Informace poskytujeme z pohledu českých dobrovolníků, což nám zároveň přiblíží jejich činnost na daných místech. V mnohém tak zasahujeme do následující kapitoly věnované dobrovolnictví, avšak věříme, že toto propojení povede k poskytnutí komplexního obrazu situačních změn na balkánské trase. Taktéž si uvědomujeme, že zohledňujeme pouze určité, pro naše téma relevantní aspekty problematiky, zatímco řadu z nich zcela opomíjíme či zmiňujeme pouze okrajově.

Situace se především na počátku tzv. migrační krize rychle měnila a bylo nutné přizpůsobovat tomu dobrovolnickou činnost. Jednalo se především o změny způsobené uzavíráním státních hranic, které následně vedly k zablokování mnoha lidí na malém

prostoru. Často se stávalo, že další vlny migrantů proudily z Řecka a bylo pravděpodobné, že dojde k ještě větší kumulaci jejich počtů. Na takových místech vznikaly přechodné neoficiální tábory, kde zpočátku nebyly vyhovující podmínky či dostatek zdrojů. O to důležitější zde byla činnost dobrovolníků a neziskových organizací, které prozatímně nahrazovaly neaktivitu vlády. Kromě chybějící materiální pomoci byl častou překážkou nedostatek informací. V některých případech se vládní nařízení rychle měnila a často důležité informace (právě např. o zavření hranic) neměli ani členové působících organizací či dobrovolníci, ani migranti. Mnohdy nevěděli, proč na daném místě jsou, jak dlouho tu zůstanou, na co vlastně čekají nebo kam a kdy půjdou. To v kombinaci s únavou, hladem, zimou či dalšími neuspokojenými potřebami muselo být rychle řešeno.

Na začátku září 2015 čeští dobrovolníci začínali působit hlavně na nádraží Keleti v Budapešti, kde uvízly tisíce migrantů. Poté se dobrovolníci přesunuli do improvizovaného uprchlického tábora na srbsko-maďarském přechodu Röszke. Po 15. září, kdy došlo k uzavření maďarsko-srbských hranic, se činnost přemístila na srbskou stranu k vesnici Horgoš. Následně poskytovali dobrovolníci pomoc na srbsko-chorvatském přechodu Berkasovo-Bapska (Berg, M., 3. 3. 2016).

Berkasovo-Bapska je jedním z míst, kam čeští dobrovolníci často vyjížděli. Jedná se o hraniční přechod mezi Srbskem (Berkasovo) a Chorvatskem (Bapska), kde vznikl tranzitní tábor a fungoval několik týdnů. Právě zde byla před více než dvěma lety pomoc dobrovolníků více než užitečná. Po uzavření maďarských hranic se zde seskupovalo obrovské množství migrantů, kteří neměli kam pokračovat. Jejich počet stále gradoval, jelikož ze srbsko-makedonské hranice jich bylo přiváženo více, než jich bylo odváženo z Bapske dál do Chorvatska. Na místě se v největším náporu nevyskytovaly ani státní složky, policie či další organizace a aktivity dobrovolníků byly ještě důležitější. Situace byla akutní a hrozilo nebezpečí nejen migrantům, kteří byli po dlouhé cestě vysílení, ale i dobrovolníkům, neboť kontrolovat takový dav bylo náročné (Berg, M., 19. 10. 2015).

Postupem času se situace začala pomalu stabilizovat, a to i díky spolupráci s vládou. Později bylo rozhodnuto, že budou migranti převáženi ze Srbska (Šid) do Chorvatska (Slavonski Brod) vlaky, odkud je další vlak zaveze do slovinské Dobové a poté na hraniční přechod s Rakouskem. Díky tomu se mohlo riziko vzniku paniky nebo zranění značně minimalizovat (Berg, M., 30. 10. 2015).

Jak Michal Berg psal (30. 10. 2015), do této doby už s PLnU vyjelo přes 1 200 českých dobrovolníků. Kromě přechodu Berkasovo-Bapska působili také na jiných místech v Chorvatsku a Srbsku, a také v Maďarsku a Slovinsku.

Počátkem listopadu Chorvaté tento přechod zavřeli a vzniklou situaci opět charakterizoval nedostatek informací. Nevědělo se tedy, zda, příp. kde a kdy dojde k vytváření davu. Těsně před uzavřením přechodu Berkasovo-Bapska tudý prošlo za dva dny přibližně 15 000 lidí, což bylo oproti jiným dnům obrovské číslo. Nadále však bylo potřeba, aby vlaková přeprava migrantů ze srbského Šidu do Chorvatska fungovala bez větších problémů (Berg, M., 3. 11. 2015).

Dobrovolníci se přemístili přímo do města Šid a k obci Adaševci, kde se migranti seskupovali a čekali na další dopravu. Další část dobrovolníků se přesunula do Řecku a k řecko-makedonské hranici. Na obou místech PLnU působila po dobu mnoha měsíců (Berg, M., 11. 11. 2015).

Po zavření hranic mezi Řeckem a Makedonií (8. března 2016) se situace zhoršila, neboť mnoho lidí uvízlo na území Řecku. U vesnice Idomeni vznikl improvizovaný tábor, který čítal na 10 tisíc jedinců a životní podmínky zde byly nedostačující. Takřka nereálná možnost legální cesty do vnitra Evropy pro značnou část migrantů jen podpořila aktivity převaděčů (PLnU, 5. 5. 2016).

Dobrovolníci vyjíždějící v rámci organizace PLnU dále pracovali v Řecku i v Srbsku. Následně se jejich činnost přemístila především do srbských oficiálních uprchlických táborů (Adaševci a Principovac). Hlavní náplní se stala distribuce oblečení a hygienických pomůcek a následně praní prádla, vytváření volnočasových aktivit pro děti a mladistvé. V prosinci 2017 byla jejich činnost zde ukončena a práce předána místním organizacím. Jen za rok 2017 do Srbska jelo přes PLnU 279 dobrovolníků, v předchozích 18 měsících se jednalo o tisíce (PLnU, 4. 12. 2017).

Nelze říci, že je aktuálně situace zcela stabilizovaná či pod kontrolou. Do Evropy stále přicházejí noví migranti, ačkoliv největší vlna opadla. I když je v Srbsku většina migrantů nyní v uprchlických táborech a dá se říci, že fyzické potřeby jsou poměrně snadno uspokojitelné, o těch psychických to lze stěží tvrdit. Tito lidé jsou materiálně již značně zajištěni a mají alespoň obстойné zázemí. Podmínky jsou rozdílné i tábor od tábora. Nesmíme ale zapomínat na to, že se musejí často potýkat s velkým psychickým stresem, ať se jedná o traumatické zážitky prožité před cestou či během cesty, stesk po rodině, která může být buď

v původní zemi, nebo už někde dál v Evropě, nebo zkrátka o nedostatek soukromí, svobody a příležitostí, jak vyplnit svůj čas. Možná by bylo dobré zvážit, jak je možné těmto jedincům nyní pomoci, neboť co se azylové politiky týče, řešení je stále v nedohlednu.

1.3 Postoje v České republice

Jelikož téma tzv. migrační krize je v České republice i ve světě bezprostředně spjaté s různorodými postoji a v mnoha případech i stereotypy a předsudky, dovoluji si na tomto místě o stručnou definici těchto pojmů a poté o nastínění pohledu české veřejnosti. Následující podkapitola „Vymezení pojmů“ je částečně převzata z předchozí bakalářské práce autorky textu (Uhlíková, 2015).

1.3.1 Vymezení pojmů

Postoj můžeme definovat jako „*sklon ustáleným způsobem reagovat na předměty, osoby, situace a na sebe sama*“ (Hartl & Hartlová, 2000, 442). Dle autorů jsou postoje relativně trvalé a lze u nich vysledovat tři složky: kognitivní (poznávací), afektivní (citovou) a konativní (behaviorální).

Dle Allporta (2004) se předsudek skládá právě z postoje, který může být příznivý či nepříznivý a z přesvědčení, které je však příliš zobecněné, čili chybné. Postoje, stejně jako níže definované stereotypy a dle mnoha autorů i předsudky, nejsou vrozené, nýbrž získané.

Stereotyp je „*příliš silné přesvědčení spojené s nějakou kategorií. Jeho funkce spočívá v tom, že má ospravedlnit (racionálně vysvětlit) naše chování a postoj vůči kategorii*“ (Allport, 2004, 215). Stereotyp není přímo daná kategorie, ale nějaká „nálepka“ na ní. Jelikož mohou být stereotypy jak negativní, tak pozitivní, může taková být i sama nálepka – líný, hloupý, ale i šikovný či muzikálně nadaný (Allport, 2004).

Základním rysem stereotypu je zobecňování. Člověk připisuje určité vlastnosti členům nějaké skupiny, neboť se domnívá, že tyto vlastnosti jsou pro ně typické (Novák, 2002). Stereotypy nám na základě zobecňování umožňují velmi rychlé zpracování informací, které je však nepřesné.

Allport (2004, 39) definuje předsudek jako „*odmítavý až nepřátelský postoj vůči člověku, který patří do určité skupiny, jen proto, že do této skupiny patří, a má se tudíž za to, že má nežádoucí vlastnosti připisované této skupině*“. Předsudky mohou být orientovány jak kladně, tak záporně, ale záporné předsudky jsou častější. Mohou se týkat nejen etnické příslušnosti, ale i náboženství, zaměstnání či pohlaví. Allport rozlišuje mezi předsudkem a

unáhleným soudem. Pokud má člověk předsudek, není schopen své chybné přesvědčení (jednu ze dvou složek předsudku) změnit na základě nových zkušeností. Jedná-li se o unáhlený soud, člověk svůj názor pozmění (Allport, 2004).

Dle Nakonečného (2011) má často jednání vyplývající z předsudků nevědomou motivaci, ale člověk své přesvědčení obhajuje „racionálními“ důvody (např. pro projevy rasismu má člověk mnoho „rozumných“ důvodů). V takovém případě se dle autora jedná o psychickou obranu v podobě racionalizace nevědomých tendencí.

Předsudky mohou být vyjádřeny skrze tři hlavní komponenty. Jedná se o stejné složky, které dle Hartla a Hartlové obsahuje samotný postoj (viz s. 12). První z nich je afektivní komponenta čili negativní postoj k určité skupině. Druhou, kognitivní, složku tvoří přisuzování negativních vlastností druhým a poslední je behaviorální komponenta, vyjádřená negativním chováním. Ze všech tří složek u předsudku výrazně dominuje složka emotivní, přičemž kognitivní složka staví na nelogických argumentech (Raabe & Beelmann, 2011).

Mees (2009) dělí předsudky na implicitní a explicitní. Zatímco ty implicitní jsou v mnoha případech nevědomé a často je nelze přímo spatřit, explicitní jsou vyjadřovány daným jedincem otevřeně, a tudíž jsou i pro druhé viditelné. Další dělení může být např. na předsudky benigní a maligní. Benigní předsudek nejčastěji nevede k přímému zraňování druhých, nicméně je možná jeho přeměna v maligní, jenž může vyústit v přání škodit těm, na které je zaměřen (Parens, 2012).

1.3.2 Pohled české společnosti na tzv. migrační krizi

Tzv. migrační krize je často probíraným tématem nejen v evropských médiích a není divu, že i v těch českých se o ní čas od času něco objeví. Ve vlastním okolí, a především pak na sociálních sítích si všímám na jedné straně článků zavádějících, v některých případech lživých či agresivních a na druhé straně textů, jež se snaží o určitou obhajobu migrantů, i když to někdy znamená jen poukazování na to, že jsou lidé jako my. Dá se říci, že se jedná o poměrně kontroverzní téma, jež ústí v některých případech ve střety zastánců těchto dvou oddělených stran. Vezmeme-li v úvahu i např. prezidentské volby, může se zdát, že česká společnost je momentálně rozdělená na dvě poloviny a společná debata se stává stále obtížnější.

Z aktivit některých občanů v každodenním životě i na sociálních sítích či na základě výsledků voleb se může jevit, že česká společnost je proti migraci a proti uprchlíkům. Toto

téma je často také dávané do spojitosti s islámem, terorismem, samozvaným Islámským státem, ale i ničením „naší“ kultury a nerespektováním „našich“ pravidel. Dobrovolníci, kteří se migrantům věnují, jsou pak označováni za vítače, sluníčkáře, havlisty, pravdoláskaře apod. Ve veřejných diskusích můžeme často narazit na velmi nenávistné reakce a naprostou netoleranci k odlišnému názoru. Postoje české společnosti také ovlivňují zprávy z médií, které však mají různorodou věrohodnost. V souvislosti s tématem migrace a uprchlíků kolovaly v českých vodách leckteré fámy. Na serveru hoax.cz lze dohledat např. nepravdivou informaci o podřezání hospodářských zvířat uprchlíky (Hoax, nedat.a) nebo znásilnění dvou děvčat uprchlíky (Hoax, nedat.b).

Jako problematické vnímám i působení českých politiků. Někteří z nich staví na základě tématu migrace své plamenné projevy i celé kampaně. V mnoha případech můžeme mluvit o populismu a zavádějících či nepravdivých informacích. Projevy některých politiků byly neetické, na hraně či dokonce za hranou zákona. Např. Milan Hrdlička, místostarosta brněnské městské části Bohunice, přirovnal migranty ke slimákům, na které bychom si měli dát pozor (Hrdlička, 2017). Jak uvádí Amnesty International (22. 2. 2018), xenofobní vyjadřování o migrantech a uprchlících zaznívalo od představitelů vlády i od samotného prezidenta.

Nerada bych se zde věnovala příkladům výše řečeného. Rovněž se nebudu pouštět do spekulací, jaká je pravděpodobnost, že mezi migranty se najde člověk, jenž bude v budoucnosti páchat trestnou činnost. Domnívám se však, že vedené debaty a politické projevy by se měly omezovat pouze na pravdivé a relevantní informace. Ačkoliv je strach z neznámého a z neznámých lidí de facto přirozený, nemělo by docházet k jeho iracionálnímu přiživování a šíření, jak jsme tomu v některých případech svědky. Je logické, že dostupná média, veřejné diskuse a politická prohlášení ovlivňují postoje občanů. Pakliže ony aktivity „za hranou“ nejsou potrestány, hrozí posouvání pomyslných hranic ve společnosti.

Na závěr kapitoly bych chtěla poukázat na to, že v té samé společnosti se najdou i lidé, kteří osobně vyrazili za těmito obávanými a dehonestovanými lidmi. Jak uvidíme ve výzkumné části práce, motivy k tomu jsou různorodé. Je však důležité, že zde existuje druhá skupina, která se o danou problematiku zajímá, ověřuje zdroje informací a snaží se o co nejméně zkreslený pohled.

2 DOBROVOLNICTVÍ

V následující kapitole se budeme věnovat aspektům dobrovolnictví souvisejících s naším tématem. Po nabídnutí několika definic se zaměříme na jeho typy i historii v České republice. Také zmíníme možnosti dobrovolnické pomoci uprchlíkům a migrantům.

2.1 Vymezení pojmů

Fenomén dobrovolnictví je zkoumán v komplexním měřítku hlavně od 70. let minulého století. Od té doby se provádějí výzkumy jak v Evropě, tak ve Spojených státech amerických, Kanadě či Austrálii. Existují mnohé národní instituty, zjišťující počty pravidelných formálních dobrovolníků i ekonomických dat spojených s jejich aktivitou. Takto rozsáhlé národní výzkumy se povětšinou zaměřují na formální dobrovolnictví (tzn. v rámci organizace), neboť výzkum toho neformálního je značně komplikovaný (Matulayová, Jurníčková & Doležel, 2016).

Nalezneme řadu definic výrazu dobrovolnictví, mezi nimiž se často objevují neshody, jež pramení především z heterogenosti tohoto jevu. Některé znaky se však vyskytují v téměř všech definicích. Jedná se především o prospěch druhých a nepřítomnost finanční odměny. Dle Tošner & Sozanská (2006, 35), jejichž myšlenky budou hojně prezentovány v dalším textu, je dobrovolník „*člověk, který bez nároku na finanční odměnu poskytuje svůj čas, svoji energii, vědomosti a dovednosti ve prospěch ostatních lidí či společnosti*“.

Dekker & Halman (2003) zdůrazňují tři, popř. 4 znaky, které jsou různým definicím společné: dobrovolnictví je nepovinné, je prováděno pro užitek druhých, je neplacené a jako čtvrtý faktor bývá někdy uvedeno jeho situování do kontextu organizace. Dle autorů lze však v každém ze zmíněných bodů nalézt při bližším zkoumání nejasnosti.

Penner (2002) definuje dobrovolnictví na základě čtyř základních rysů: je dlouhodobé, plánované, zahrnuje nepovinné pomáhání a kontext organizace. Autor však připouští, že dané rysy se mohou vyskytovat v různé intenzitě nebo v některých případech zcela chybět. Např. co se plánovitosti týče, někdy lidé své dobrovolnické zapojení dlouze plánují a zvažují, jindy se člověk dobrovolníkem stává velmi rychle, bez delšího bilancování (např. u pomoci při katastrofických událostech). I tak je zde ale přítomna určitá prodleva

mezi onou událostí a započítáním dobrovolnické činnosti. Autor také udává, že ne všechny dobrovolnické činnosti probíhají v rámci organizace.

Jelikož hranice mezi pomáháním druhým a dobrovolnictvím jsou mnohdy neostré, je v literatuře nutné přehledné definování pojmů. **Občanská** (či sousedská) **výpomoc** označuje veškeré dobrovolnické činnosti vykonávané pro rodinu, příbuzné nebo sousedy. **Dobrovolnictví vzájemně prospěšné** je pak dobrovolnická činnost poskytovaná v rámci určité komunity (např. obce, fary či sportovního klubu). V této práci se však budeme věnovat třetímu typu, jímž je **veřejně prospěšné dobrovolnictví**, které přesahuje rámec občanské výpomoci i vzájemně prospěšného dobrovolnictví. Není omezeno na okruh lidí, ve kterém se dobrovolník pohybuje. Nutno dodat, že v praxi se hranice mezi typy dobrovolnictví mohou značně rozostřovat (Tošner & Sozanská, 2006).

Na veřejně prospěšném dobrovolnictví staví mnohé nestátní neziskové organizace a dobrovolnická centra. Namátkou můžeme jmenovat INEX, dobrovolnická centra napříč republikou nebo VOLONTÉ. Organizování dobrovolnické činnosti umožňuje navázání vztahu mezi dobrovolníkem a příjemcem dobrovolné pomoci. Potenciálním dobrovolníkům pomáhá nalézt hledanou dobrovolnickou činnost a snaží se vyslyšet přání jejich příjemců (Tošner & Sozanská, 2006).

Oblast dobrovolnictví je rovněž právně zakotvená. V zákonu o dobrovolnické službě (Zákon č. 198/2002 Sb., 4835) je dobrovolnická služba definována jako „*činnost, při níž dobrovolník poskytuje pomoc nezaměstnaným, osobám sociálně slabým, zdravotně postiženým, seniorům, příslušníkům národnostních menšin, imigrantům, osobám po výkonu trestu odnětí svobody, osobám drogově závislým, osobám trpícím domácím násilím, jakož i pomoc při péči o děti, mládež a rodiny v jejich volném čase*“. I na základě uvedené definice lze snadno odhadnout, že rozsah možné dobrovolnické činnosti je velmi široký. Může se jednat o pomoc při přírodních nebo humanitárních katastrofách, aktivitu v oblasti životního prostředí, kultury či charitativních akcí. Taktéž sem spadá pomoc s realizací rozvojových programů v rámci mezinárodních organizací, včetně těch nevládních (Zákon č. 198/2002 Sb). Tošner & Sozanská (2006) dále zmiňují dobrovolnické působení v sociální a zdravotní oblasti, v humanitárních organizacích a organizacích na ochranu lidských práv, ale i v oblasti sportu a vzdělávací činnosti.

Dle uvedeného zákona dobrovolnickou službou není činnost vedoucí k uspokojování vlastních zájmů nebo je-li realizována v rámci výdělečné činnosti, služebním či členském

poměru. Dobrovolnickou činnost můžeme pak dělit na krátkodobou a dlouhodobou, jež jsou navzájem odděleny kritériem tříměsíčního výkonu činnosti. Dobrovolníkem může být člověk starší 15 let, pokud se jedná o dobrovolnickou činnost v České republice. V případě zahraniční činnosti je pak nutné dovršení 18. roku věku. Zákon rovněž definuje podmínky smlouvy mezi vysílající a přijímací organizací (Zákon č. 198/2002 Sb.).

Jelikož je fenomén dobrovolnictví typický svým multidisciplinárním rozsahem, je vhodné zmínit, že v práci bude nahlížena především jeho psychologická složka. V rámci psychologie byly zkoumány zejména otázky související s prosociálním chováním a identifikací osobnostních rysů dobrovolníků. Ukázalo se, že v obou oblastech vykazují dobrovolníci specifické znaky, které si rozvedeme v kapitolách o prosociálním chování a o motivaci. Pro doplnění, dalšími obory, které se studiu dobrovolnictví věnují, jsou především sociologie, filosofie, ekonomie a politologie (Mlčák & Zášková, 2013b).

2.2 Typy dobrovolnictví

Dobrovolnictví můžeme rozlišovat na základě mnoha kritérií. Uvedeme pouze ta dělení, jež jsou z hlediska našeho tématu relevantní. Jedná se především o zohlednění délky a organizovanosti.

Někteří autoři rozdělují dobrovolnictví pouze na krátkodobé a dlouhodobé. U dlouhodobých dobrovolníků je typická přítomnost závazku vůči dané organizaci. Krátkodobí dobrovolníci oproti tomu hledají pouze časově omezené závazky a často se angažují jen v rámci specifických akcí. Tohoto typu dobrovolnictví aktuálně přibývá (Mlčák & Zášková, 2013b).

Z hlediska časové dotace dále můžeme mluvit o **dobrovolném zapojení při jednorázových akcích**. Může se jednat o různé kampaně nebo sbírky, jež se pořádají jednou i vícekrát do roka. Druhou možností je **dlouhodobá dobrovolná pomoc**, jejímiž typickými rysy je opakovatelnost a pravidelnost. Příkladem mohou být tři hodiny týdně strávené např. návštěvou seniora či doučování dítěte po dobu několika měsíců. Jako třetí typ se uvádí **dobrovolná služba**, jež bývá charakterizována jako dlouhodobý dobrovolný závazek k dobrovolnické činnosti vykonávané po dobu měsíců i let. Zpravidla se tak děje mimo svou zemi. Zahraniční služba formou workcampů je v České republice poměrně nově využívanou formou dobrovolnictví. Workcampy se zaměřují na různorodé aktivity a trvají v rámci týdnů až měsíců (Tošner & Sozanská, 2006).

Na základě zmíněného můžeme konstatovat, že dobrovolníci vyjíždějící do míst souvisejících s migrační krizí se zpravidla řadí do první nebo třetí kategorie. Doba jejich dobrovolnické činnosti se totiž různí. Zatímco někteří na místech s vysokým počtem uprchlíků či přímo v uprchlickém táboře stráví několik hodin či dní, jiní zůstanou v řádu měsíců i let.

Dalším rozlišením může být formální a neformální dobrovolnictví. V rámci formálního bývá vytvořena smlouva s organizací či dobrovolnickým centrem. To je často provázeno školením či supervizemi. Neformální dobrovolnictví není definováno smlouvou (Brozmanová Gregorová, Marček, & Mračková, 2009).

Autoři Frič, Pospíšilová, Tošner, & Vávra (2010) rozlišují tři druhy neformálního dobrovolnictví. Prvním, nejčastějším z nich, je **sousedská výpomoc**, jež může zahrnovat domácí práce či péči o zahradu. Druhým typem je tzv. **servisní pomoc**, kterou autoři definují jako pomoc člověku v nouzi, např. hladovému či bezmocnému. Posledním druhem je tzv. **advokační pomoc**, což je chápáno jako obhajoba práv a zájmů např. utiskovaného nebo ohrožovaného jedince.

V dnešní době se také mluví o nové podobě dobrovolnictví označené jako *voluntourism* (název vznikl spojením anglických slov *volunteer* – dobrovolník a *tourism* – turismus). Jedná se tedy o spojení dobrovolnictví s turismem, kdy během dovolené či nějaké její části se jedinec věnuje dobrovolnické činnosti. Dle Lamoureux (2011) se nejčastěji jedná o zahraniční výjezdy, které se týkají studentů vysokých škol či čerstvých absolventů, a také lidí vstupujících do důchodového věku. Počet těchto dobrovolníků (tzv. *voluntourists*) se stále zvětšuje. Někdy se jako příčina tohoto nárůstu uvádí touha lidí zažít během své dovolené co nejautentičtější zážitky a strávit ji smysluplněji. Šíře možných dobrovolnických aktivit je opravdu rozsáhlá a s tím i motivace k ní. Autorka uvádí, že u těchto dobrovolníků je možné vysledovat čistě altruistické motivy, ale i např. touhu po proniknutí do kultury nebo vylepšení kariéry. V každém případě je důležité nadále klást otázky s novým typem dobrovolnictví spojené, aby se minimalizovaly negativní průvodní jevy. Vždy je nutné, aby tito lidé znali veškeré kulturní a sociální aspekty svého působení v daném místě a byli si vědomi vlivu, který sem vnáší (Lamoureux, 2011).

2.3 Dobrovolnictví v České republice

Dobrovolnictví vnímám jako významný aspekt společnosti a věřím, že obě oblasti se navzájem významně ovlivňují. V následujících odstavcích se po stručném úvodu pokusím o nástin historie českého dobrovolnictví a jeho aktuální situace. Dle mého názoru je důležité tuto minulost znát a mít ji na paměti při jakémkoliv posuzování českých dobrovolníků a jejich činnosti.

Napříč zeměmi a kontinenty lze pozorovat různé vývojové trendy týkající se dobrovolnictví. Např. v USA a Kanadě má dobrovolnictví velmi výraznou hodnotu a věnuje se mu kolem 20 % obyvatel. Ale i v Evropě jsou země s dlouholetou tradicí. Patří mezi ně např. Velká Británie, Německo či Nizozemsko (Tošner & Sozanská, 2006).

Dobrovolnictví u nás vznikalo zpočátku především v 19. století, kdy se objevovaly nové vlastenecké spolky podporující umění, kulturu, vědu a vzdělání, z nichž některé v určité podobě trvají dodnes (např. Sokol). Se vznikem samostatného Československa se dobročinnost stále rozvíjela (Tošner & Sozanská, 2006).

Do druhé světové války se dobrovolnictví v Československé republice nelišilo od toho v USA a většině západních zemí Evropy. To se však změnilo s příchodem socialistického režimu. Komunistická strana viděla v dobrovolnictví potenciální ohrožení svého postavení ve společnosti. Tento strach přeměnila v podporu dobrovolnictví, díky čemuž převládající část jeho forem měla pod kontrolou a zároveň jí poskytovalo obrovské množství pracovních sil, které zabraňovaly selhání celého systému. Vývoj využívání dobrovolnictví lze rozdělit do tří stádií. Nejprve se objevilo **agitační stádium**, v němž byla ústřední snaha nadchnout lidi pro dobrovolnictví ve prospěch socialistického režimu. To však nevydrželo dlouho, neboť lidem postupně začalo docházet, že spíše, než o rozvoj socialismu se jedná o kompenzaci systémových nedostatků. Následovalo **represivní stádium**, kdy byli občané k dobrovolnictví nuceni, především pomocí vydírání a zastrahování. V tomto bodě ztratilo dobrovolnictví svůj pravý smysl, neboť již nebylo dobrovolné. Po této fázi přišlo **ritualistické stádium**, ve kterém již komunistická strana ztrácela kontrolu nad dobrovolnickou činností, a tak se z ní stal už jen jakýsi rituál k udržení zaběhnutého chodu systému bez viditelných výsledků (Frič et al., 2010).

Nedá se říci, že všichni jedinci věnující se tehdejšími „dobrovolnickým aktivitám“ se neangažovali skutečně dobrovolně a opravdově. Frič et al. (2010) rozlišili tři základní vzorce tehdejšího dobrovolnictví a základní motivy, které se v rámci nich objevovaly. Do

socialistického vzorce patří víra v ideály komunismu (jakožto upřímná angažovanost pro socialismus) a zčásti i zvnitřněná norma nezávislá na ideologii (přesvědčení o užitečnosti dobrovolnictví nezávisle na politické situaci). **Pragmatický** vzorec zahrnuje strach (především ze sankcí, které by následovaly po neúčasti), reciprocitu (vykonávání dobrovolnické činnosti oplátkou za nějaké výhody od režimu), kariérismus (provádění dobrovolnické činnosti s cílem stoupat na kariérním žebříčku) a únik (před ideologií, úřady i stresem). A do **disidentského** vzorce autoři řadí náboženské přesvědčení (dobrovolnictví většinou zůstávalo uvnitř komunity, neboť nebylo žádoucí) a víru v ideály svobody, občanské společnosti a demokracie (kdy smyslem dobrovolnických činností bylo nastolení demokracie).

S nástupem demokracie po roce 1989 se dobrovolnictví začalo měnit. Existují dvě základní teorie o tom, jakým způsobem. První z nich předpokládá, že nastal naprostý zánik dobrovolnictví, neboť se od něj tehdejší společnost ráda distancovala. Postupně začal ale narůstat počet neziskových organizací a díky pomoci ze zahraničí se rozvíjelo autentické dobrovolnictví. Počet dobrovolníků stále roste a motivace i obraz dobrovolnictví se mění. Dobrovolnické síly jsou více profesionální a vykazují individualistické rysy. Dle druhého přístupu autentické dobrovolnictví existovalo i v časech socialismu, a to především na lokální úrovni. Tyto skupiny byly založeny na svépomoci a reciprocitě mezi blízkými lidmi a snažily se nebudit pozornost režimu. S pádem komunismu se jejich autonomie prohloubila a dnes mají v českém občanském sektoru nejvíce pravidelně pracujících dobrovolníků (Frič et al., 2010).

Dle Tošner & Sozanská, (2006) podpořilo rozvoj dobrovolnictví po roce 1989 i prosazování myšlenky občanské společnosti založené na vzájemné solidaritě a následně to, že po několika letech vlivu individualismu a konzumního způsobu života začali lidé vyhledávat možnost jiného životního stylu s důrazem na ctění humanistických hodnot a pomáhání druhým. I tak ale lze říci, že v českém dobrovolnictví jde stále cítit stopa po minulém režimu.

Dle Českého statistického úřadu dobrovolníci v roce 2014 odpracovali pro český neziskový sektor takřka 46 miliónů hodin, což by se dalo převést na 5,8 miliard korun (Český statistický úřad, 2016). Dle Frič et al. (2010) se v České republice věnuje formálnímu dobrovolnictví přibližně 30 % občanů nad 15 let. Na základě tohoto údaje pak zaujímá Česká republika v rámci Evropské unie 8. místo (Matulayová et al., 2016). V neformálním

dobrovolnictví se u nás angažuje ještě o něco více jedinců než v tom formálním, jedná se asi o 38 % občanů (Frič et al., 2010).

Na rozdíl od zemí s nepřerušenu tradicí dobrovolnictví (např. Velká Británie), kde se jako dobrovolníci angažují lidé různého věku a profesí, v České republice je to jinak. „Typickým“ dobrovolníkem u nás je mladá studující žena, často z humanitárních oborů. V zahraničí je pak mezi dobrovolníky větší množství mužů, žen s již odrostlými dětmi a seniorů. Aktuální vývoj ale napovídá, že rozdíl mezi situací v České republice a západními zeměmi postupně klesá – v otázce věku, pohlaví i profese (Tošner & Sozanská, 2006).

2.4 Možnosti dobrovolné pomoci uprchlíkům

Podíváme-li se, jaké možnosti se nabízí jedinci, jenž si přeje stát se dobrovolníkem v oblasti migrace, i na území České republiky nalezneme organizace, jež poskytují pomoc uprchlíkům a imigrantům již dlouhá léta. Příkladem nám může být např. *Organizace pro pomoc uprchlíkům* (OPU), která nabízí bezplatné právní a sociální poradenství a organizuje vzdělávací programy a další aktivity pomáhající integraci cizinců. Svým dobrovolníkům nabízí možnost supervizí, školení a přednášek (Organizace pro pomoc uprchlíkům, nedat). Dalším příkladem může být *Diakonie Českobratrské církve evangelické*, jež se také věnuje pomoci imigrantům u nás (Diakonie českobratrské církve evangelické, nedat).

Z hlediska našeho tématu je ale důležité, kdo stál za organizací výjezdů přímo do míst spojených s tzv. migrační krizí. Mnozí lidé se nepřidali k žádné organizaci či spolku a vyjeli tzv. na vlastní pěst a jejich koordinace probíhala až na místě. Tak se dělo především na podzim 2015, kdy se do společnosti šířily údaje o kritickém stavu na tzv. balkánské trase. Řada lidí informace vnímala jako zprávu o nutnosti pomoci a s výjezdem příliš neotáleli. Značná část měla tuto dobrovolnickou činnost umožněnou přes různé pobočky charit, často po boku profesionálních humanitárních pracovníků. Vysoké číslo dobrovolníků vyjelo přes již zmíněný spolek, dnes známý pod názvem **Pomáháme lidem na útěku** (PLnU). Jeho počátky se dají vysledovat do září roku 2015, kdy začal, tehdy ještě jako neformální skupina, s koordinací výjezdů českých dobrovolníků. Jednalo se především o Maďarsko, Srbsko, Makedonii a Řecko. Skupina českých dobrovolníků začala být postupem času označována jako *Czech team* a dostalo se jí respektu jak mezi dobrovolníky, tak mezi úřady či profesionálními humanitárními pracovníky. Začátkem roku 2016 pak byl zformován zmíněný spolek za účelem zefektivnění pomoci (PLnU, nedat.).

Nejenže PLnU pomáhal v té řekněme nejakutnější fázi (podzim 2015), jeho činnost pokračovala i nadále. Působil v mnoha oblastech, zpočátku na srbsko-chorvatském přechodu Berkasovo-Bapska, poté na řecko-makedonské hranici Idomeni či na ostrově Lesbos. Pomoc poskytoval i přímo v srbských táborech Adaševci a Principovac. Rovněž šíře prováděných aktivit byla v průběhu času značně rozsáhlá: od provozování skladu s materiální pomocí, přes její distribuci, praní prádla, výuku lidí v táboře, po organizování volnočasových aktivit (PLnU, nedat.).

Jak jsme si popsali v přechozí kapitole, činnost PLnU byla koncem loňského roku ukončena. Pakliže si někdo přeje nyní angažovat se jako dobrovolník pracující s migranty, mimo české organizace se nabízí i mnohé zahraniční projekty. Kromě stále přítomné potřeby materiálního zaopatřování se pomoc začíná obracet k potřebám psychosociálním. Troufám si říci, že i vzhledem k nepříznivým vyhlídkám řešení situace, dobrovolnická činnost v této oblasti nekončí, spíše se mění její podoba.

3 MOTIVACE K DOBROVOLNICTVÍ

Třetí kapitola teoretické části se zaměřuje na motivy vedoucí k dobrovolnické činnosti. Po stručném definování motivace se zmíníme o významné teorii sebedeterminace, jejíž koncepce jsou důležité pro naše téma a jsou zohledňovány v řadě výzkumů. Jak si ukážeme, dobrovolnictví je mnohdy chápáno jako forma dlouhodobého prosociálního chování, kterému s ohledem na tuto skutečnost věnujeme celou podkapitolu. Po nastínění teorií prosociálního chování důležitých pro objasnění dobrovolnické činnosti se budeme věnovat hlavním motivům vedoucím k dobrovolnické činnosti. Kromě obecnějších teorií nabídneme řadu studií, jež identifikovaly konkrétní motivy. Následně uvedeme faktory ovlivňující setrvání u dobrovolnické činnosti a její přínosy a na závěr nastíníme aktuální stav badatelské činnosti.

3.1 Motivace

Motivace je fenoménem značně komplexním a jejích definic lze najít desítky. Dle Nakonečného (2009, 177) můžeme motivaci chápat jako „*procesy, které determinují zaměření, sílu a trvání chování*“. S motivací souvisí rovněž pojmy potřeba a motiv. Potřeba je v tomto případě stav nedostatku, jenž je výchozím stavem motivace. Na základě této potřeby se pak naše chování vědomě či nevědomě zaměřuje na nějaký cíl, který umožňuje dosažení uspokojení a eliminuje potřebu. Jako motiv Nakonečný (2009) označuje vlastní psychologickou příčinu chování – tedy to, proč se jedinec z hlediska cíle chová tak, jak se chová. Hartl & Hartlová (2000) uvádí, že motivy mají určitý cíl a směr, intenzitu a trvalost. Pramení jak z vnitřních, tak z vnějších podnětů a ovlivňují emoční, myšlenkové a fantazijní činnosti člověka.

Často je při výzkumech motivace problematický fakt, že některé motivy mohou být pro samotného jedince nedostupné. Člověk si ani při záměrném jednání nemusí uvědomovat jeho skutečné psychologické důvody. Motivory jsou velmi specifické a jsou výrazně ovlivňovány individuálními životními podmínkami a zkušenostmi s odměnami a tresty (Nakonečný, 2009).

Jednou z nejznámějších a stále aktuálních koncepcí motivace je Ryanova a Deciho **teorie sebedeterminace** (taktéž známa pod názvem teorie sebeurčení). Základním předpokladem je přesvědčení, že všichni lidé mají vrozenou tendenci zdokonalovat a

integrovat vlastní self. Sociální kontext tuto tendenci může ovlivňovat, a to jak v pozitivním, tak v negativním smyslu. V závislosti na působení řady faktorů lze vysledovat širokou škálu možných důsledků od fragmentovaného self až po zcela integrované (Deci & Ryan, 2002).

Jelikož se jedná o výklad existující již desítky let, není překvapivé, že samotní autoři (Ryan & Deci, 2000) jej v průběhu času pozměňovali, přepracovávali a upřesňovali. Nejznámější je jejich dělení motivace na vnitřní (intrinsická) a vnější (extrinsická). **Vnitřní motivace** je typická prováděním určité činnosti pro činnost samotnou, jež ze své podstaty vyvolává zájem a radost. Nevyskytují se zde žádné instrumentální důvody a častým důsledkem jsou pozitivní zážitky plynoucí z vylepšování vlastních schopností. **Vnější motivace** se vztahuje k vykonávání konkrétní aktivity s cílem dostat výsledku, jenž bude po tomto jednání následovat. Zatímco vnitřní motivace odráží naši přirozenou tendenci učit se (a je významná pro kognitivní, sociální i fyzický vývoj člověka), vnější je značně variabilní a může souviset jak s přítomností vnější kontroly, tak se seberegulací. Autoři upozorňují, že motivace není jednodimenzionálním fenoménem, nýbrž lze vysledovat řadu rozličných facet. Můžeme rozlišovat množství či úroveň motivace, ale i její orientaci – tedy které postoje a cíle udávají směr našeho jednání. V rámci teorie sebedeterminace byly rozlišeny i poddruhy motivace, především té vnější. Nelze totiž tvrdit, že jednání vyvolané vnějšími motivy bude prováděno vždy s nezájmem či odporem, jelikož může následně vyústit v ochotnou akceptaci daného úkolu a jeho důležitosti.

Na vnitřní motivaci lze nahlížet z hlediska charakteristiky jednotlivce (zatímco pro jednu aktivitu je daný jedinec vnitřně motivován, pro druhou nikoliv), ale i z hlediska vztahu mezi jedincem a aktivitou (pro vykonávání daného úkolu jsou někteří lidé vnitřně motivováni a druzí ne). Takto můžeme definovat vnitřní motivaci na základě zajímavosti daného úkolu na jedné straně a uspokojení, jež dané osobě ono jednání poskytne na straně druhé (Ryan & Deci, 2000).

Deci, Koestner & Ryan (1999) provedli metaanalýzu experimentů zabývajících se vlivem vnějších odměn na vnitřní motivaci. Jak se ukázalo, vnější odměny mohou vnitřní motivaci zásadně ovlivňovat. Zatímco hmotné odměny mají na vnitřní motivaci spíše negativní dopad, verbální odměny (např. pozitivní zpětná vazba) mohou vnitřní motivaci i podpořit.

Deci & Ryan (2002) navrhli čtyři základní subteorie v rámci teorie sebedeterminace. České překlady odborných pojmů (vyznačené v následujících odstavcích tučně) byly převzaty z publikace Šmahaj & Cakirpaloglu (2015).

První subteorie je základním konceptem, jenž se dotýká ostatních subteorií a nazývá se **teorie základních potřeb** (*Basic needs theory*). Dle jejího znění je v případě každé potřeby vzniklá motivační síla v přímém vztahu k prožívání duševní pohody. Potřeby jsou univerzální (napříč kulturami, věkovými kategoriemi či pohlavími) a v případě jejich neuspokojení se dostávají negativní následky. Velmi důležité pro prožívání duševní pohody je uspokojení třech základních psychologických potřeb, mezi něž autoři řadí potřebu kompetence, autonomie a vztahu s druhými lidmi. Potřeba **kompetence** (*competence*) se vztahuje k pocitu, že jedinec má dostatek schopností, aby danou činnost úspěšně zvládl a vnímá své jednání jako efektivní. **Autonomie** (*autonomy*) vypovídá o přesvědčení, že je člověk autonomním strůjcem vlastního jednání. A **potřeba vztahu s druhými** (*relatedness*) vyjadřuje tendenci navazovat sociální kontakty a být přijímán druhými (Deci & Ryan, 2002).

Teorie kognitivního hodnocení (*Cognitive Evaluation Theory*) se zaměřuje na vliv situačního (především sociálního) kontextu a odměn na vnitřní motivaci. Aby došlo k jejímu zvýšení, je nutné uspokojení základní psychologické potřeby kompetence (např. pomocí sociálních odměn či komunikace) a zároveň přítomnost pocitu autonomie. Hlavním předpokladem však je, aby daný úkol byl pro jedince zajímavý – nemá-li znaky novosti, výzvy či estetickou hodnotu, vnitřní motivace se neobjeví (Ryan & Deci, 2000).

Teorie zvnitřňování (*Organismic integration theory*) rozpracovává vnější motivaci a zmiňuje mechanismy, díky kterým se vnější motivace mění ve vnitřní. Základním předpokladem je, že lidé mají přirozenou tendenci integrovat své zkušenosti. Dochází-li k internalizaci vnější regulace, stává se daná regulace významnější součástí self a o to více podporuje sebedeterminující chování. Příkladem nám může být jedinec, který nějakou aktivitu realizuje pouze na základě předpokládaných požadavků okolí. Postupem času se daná činnost může stát součástí self a vést k prožitkům autonomie. Dá se říci, že integrované regulace jsou základem pro více autonomní jednání. Internalizaci přitom nesmíme chápat jen jako jednodimenzionální fenomén, nýbrž jako kontinuum (Deci & Ryan, 2002).

Poslední subteorie se nazývá **teorie zaměření příčinnosti** (*Causality orientations theory*), kterou navrhli Deci & Ryan (1985) ve svých dřívějších pracích a jež nabízí rozlišení tří druhů přisuzování zdroje iniciace a regulace vlastního jednání a tří druhů reakcí na události. Jelikož se jedná o koncepci poměrně vzdálenou našemu tématu, dovolíme si její zájemce odkázat na primární pramen (Deci & Ryan, 1985).

Autoři Kasser & Ryan (1996) komplexnost teorie obohatili o rozlišení cílů jedince na vnitřní a vnější. Mezi vnitřní patří afiliace/vztahy s druhými, osobnostní růst, zdraví a prospěšnost. Mezi ty vnější řadí bohatství, slávu a image. Autoři zjistili, že existuje

souvislost mezi přítomností vnitřních cílů a prožíváním duševní pohody (kam řadili např. sebeaktualizaci a vitalitu) a rovněž byla nalezena negativní korelace mezi vnitřními cíli a úzkostí, depresí a fyzickými symptomy. Na druhé straně lze říci, že kladení důrazu na vnější aspirace a cíle je spojeno s nižším prožíváním duševní pohody a přítomností tísně (*distress*).

3.2 Dobrovolnictví jako forma prosociálního chování

Podíváme-li se do literatury zaměřující se na psychologický výklad motivů k dobrovolnictví, narazíme na mnoho autorů pracujících s předpokladem, že u dobrovolníků lze vyzorovat prosociální charakteristiky a někteří používají přímo pojem prosociální osobnost (např. Penner, Fritzsche, Craiger, & Freifeld, 1995). Nezávisle na označení jsou prosociální vlivy napříč studiemi natolik významné, že jsme se rozhodli jim věnovat pozornost v samostatné kapitole. Překážkou vzhledem k našemu tématu může být fakt, že studie věnující se dobrovolnictví jako projevu dlouhodobého prosociálního chování a osobnosti nemají prozatím mnohaletou tradici (Penner & Finkelstein, 1998) a k jejich rozvoji teprve dochází.

Po krátkém vymezení prosociálního chování uvedeme základní teorie jej vysvětlující. Kromě tradičních, obecných koncepcí zmíníme rovněž ty, které se nejčastěji užívají k vysvětlení dobrovolnictví jakožto formy prosociálního chování.

3.2.1 Prosociální chování

Otázka, zda je člověk ze své podstaty egoistický či altruistický zaměstnávala již mysl mnoha známých osobností včetně Aristotela, Tomáše Akvinského, ale i Fridricha Nietzscheho a Sigmunda Freuda. Většina myslitelů mezi renesancí a post-renesancí, ale i poměrně nedávných biologů a psychologů předpokládala, že jsme ze své přirozenosti egoističtí a pokud pomáháme druhým, tak se tak děje pouze za účelem dosažení vlastního blaha (Batson & Shaw, 1991).

V rámci psychologie se odborníci dlouhou dobu zabývali především negativním chováním člověka, např. agresí. Na přelomu 70. let se však pozornost obrátila i na jeho pozitivní aspekty, např. na pomáhající chování (Hinde & Groebel, 1991).

Dle Řehana (2007) k zájmu badatelů o pomáhající chování přispěla tragická událost, jež se stala v roce 1964 v New Yorku. Žena jménem Katherine (*Kitty*) Genovese byla zavražděna před zraky 38 svědků. Jediný z nich neučinil krok k její záchraně, a to dokonce ani ve formě telefonátu na policii. Tato nešťastná událost otočila pozornost sociálních

psychologů k tzv. efektu přihlížejících a rozptýlené zodpovědnosti (viz další odstavec), které popsali Darley & Latané (1968) a posléze i ke zkoumání prosociálního chování a altruismu (Řehan, 2007).

Nejprve tedy byly středem pozornosti výzkumníků situační proměnné, jež ovlivňují pomáhající chování. Byla provedena řada dnes velmi známých experimentů. Významným objevem byla již zmíněná rozptýlená zodpovědnost (např. Latané & Nida, 1981), kdy poskytnutí pomoci klesá v závislosti na počtu lidí, jež se kromě jedince v situaci vyskytují. Po tomto objevu následovaly četné studie zaměřené na různorodé proměnné. Tak bylo zjištěno, že pravděpodobnost poskytnutí pomoci dále snižuje neznalost druhých v dané situaci (Rutkowski, Gruder, & Romer, 1983) či neočekávají-li pozdější interakce tváří v tvář s druhými (Gottlieb & Carver, 1980). Mezi další významné faktory ovlivňující poskytnutí pomoci patří i spěch poskytovatele pomoci (Darley & Batson, 1973), přítomnost závazku vůči příjemcům pomoci (Moriarty, 1975) nebo naše posouzení příčiny jedincovy situace s emocemi, jež tento kognitivní proces přinesl (je rozdíl, vnímáme-li, že člověk za danou situaci nemůže a vzbudí v nás empatii a tím, kdy jsme přesvědčeni o jeho zavinění a pocítíme spíše negativní emoce) (Weiner, 1980). Jak uvádí Penner et al. (1995), v 80. letech se pozornost badatelů obrátila i ke zkoumání osobnosti a individuálních rozdílů v ochotě pomoci člověku v nouzi. To bylo pomyslným počátkem výzkumů prosociálních faktorů týkajících se i dobrovolnictví, neboť dispoziční faktory jej pravděpodobně ovlivňují více než faktory situační (Mlčák, 2010).

I přes dlouholetou tradici výzkumné činnosti panuje napříč autory neshoda v terminologii. Bierhoff (2006; in Hewstone & Stroebe) nabízí hierarchické zařazení užívaných pojmů. **Pomáhající chování** je výrazem obecným. Pod pomáhání spadá **prosociální chování**, jež si klade za cíl zlepšit situaci druhé osoby a může být motivované egoisticky (osoba sleduje dosažení vlastního cíle) nebo altruisticky (je-li přítomna pouze čistá snaha pomoci). Není vyloučena ani vzájemná kombinace sledování vlastních zájmů a altruistických cílů. U **altruistických** činů je naprosto vyloučena přítomnost jakéhokoliv zisku, odměny nebo sociálního souhlasu. Osoba neočekává opětování pomoci a altruistický čin v sobě často zahrnuje sebeobětování. Altruismus mnohdy pramení ze vcítění se do situace druhého a empatie (Bierhoff, 2006; in Hewstone & Stroebe).

Stále je však kladena otázka, zda vůbec existuje chování naprosto nezištné, jež je vedeno jen motivem pomáhat druhým nezávisle na rizicích a nákladech. Jedním ze zastánců existence ryzího altruismu je Batson (např. Batson & Shaw, 1991), který jej odděluje od protipólu egoismu. Altruismus je dle něj „*motivační stav s hlavním cílem zvýšit blaho*

druhého“ (Batson & Shaw, 1991, s. 108). Oproti tomu hlavním cílem egoismu je zvýšení vlastního blaha. Dá se tedy říci, že fenomény mají společné to, že se oba vztahují k motivaci směřující k dosažení cíle a tímto cílem je zvýšení blaha nějakého člověka. Dle autorů nemusí být u altruistických činů vždy přítomno sebeobětování a zároveň může přinést i užitek tomu, jenž se chová altruisticky. Některé motivy mohou být rovněž nevědomé a tudíž nesdělitelné. Batson je autorem tzv. empaticko-altruistické hypotézy, které se budeme věnovat později (Batson & Shaw, 1991).

3.2.2 Teorie prosociálního chování

Jak jsme si řekli dříve, prosociálnímu chování se výzkumníci věnují již přes 40 let. Je tedy pochopitelné, že za tu dobu vznikla řada teorií. Při zohlednění různorodých pohledů se jeví jako srozumitelné, že dnešní autoři se přiklánějí ke společnému vlivu prostředí a výchovy. Následující odstavce se věnují několika konceptům snažících se vysvětlit podstatu prosociálního chování. Zmíníme 4 základní roviny (dle Bierhoff, 2006; in Hewstone & Stroebe), k nimž patří rovina biologická, interpersonální, rovina sociálních systémů a individuální rovina, jež nás bude zajímat nejvíce.

Biologická rovina

Tento přístup v sobě obsahuje myšlenky týkající se přirozeného výběru, vrozených dispozic a genetiky. Klade si otázku, proč by měl být z hlediska přirozeného výběru upřednostňován gen, který zvyšuje připravenost pomáhat druhým. Odpověď je z pohledu evoluce jednoduchá: pravděpodobně se jednalo o výhodu, jež zvyšovala šanci jedince na reprodukci. **Upřednostňování vlastních genů** může být důvod často bezbřehého altruismu k vlastním dětem (Bierhoff, 2006; in Hewstone & Stroebe). V případě pomáhání nepřibuzným lze aplikovat teorii **recipročního altruismu**, kdy z hlediska evoluce je prosociální chování vnímáno jako výhodný mechanismus, pokud je mezi jedinci dodržena vzájemnost a můžeme tedy čekat, že po poskytnutí pomoci nám takové chování bude oplaceno (Trivers, 1971).

Interpersonální přístup

Stěžejním bodem tohoto přístupu je předpoklad vzájemné závislosti lidí. Můžeme sem zařadit teorii výměny (např. Homans, 1964) či model nákladů a odměn (např. Piliavin et al., 1981; in Penner et al., 1995). Jedná se o teorie ekonomické, dle kterých si lidé navzájem vyměňují nejen materiální, ale také sociální obsahy. V sociálních situacích se pak snaží o

minimalizaci ztrát a maximalizaci zisku. Lze tedy říci, že člověk je zaměřen především egoisticky. Dle Piliavin et al. (1981; in Penner et al., 1995) lidé před poskytováním pomoci zvažují náklady a zisky, přičemž můžeme vysledovat čtyři základní proměnné, které se na procesu rozhodování podílejí: zisky při poskytnutí pomoci, zisky při neposkytnutí pomoci, ztráty při poskytnutí pomoci, ztráty při neposkytnutí pomoci. Převažují-li ztráty nad zisky, pravděpodobně se pomáhající chování nevyskytne.

Rovina sociálních systémů

Zásadním předpokladem je, že určité sociální systémy či situace ovlivňují sociální chování. Operuje se tu s pojmy jako jsou kulturní normy, hodnoty a rituály, sociální role atd. Kromě jiného zde hraje roli i sociální odpovědnost, jež souvisí s procesem socializace a osvojováním si sociálních norem a kterou si definujeme u individuální roviny.

Do této kategorie bychom mohli zařadit tzv. normativní teorii prosociálního chování (Schwartz, 1977), dle které je chování jedince ovlivněno sociálními a osobními normami a hodnotami. Pracuje se zde např. s jedincovým pocíťováním morální povinnosti pomoc poskytnout. Dle Schwartz (2007) lze najít souvislost mezi prosociálním chováním a dvěma druhy hodnot, s nimiž v mnoha svých výzkumech pracovala. První z nich je *laskavost*, jež se váže především na pomoc, kterou poskytujeme blízkým lidem. Na druhé straně hodnota *univerzalizmu* se vyskytuje u poskytování pomoci širší společnosti a vyjadřuje podporu blaha všech lidí.

Individualistický přístup

Individualistický přístup předpokládá vliv sociálního učení na tendence pomáhat druhým. Kromě vlivu nálady (který je spíše situačního charakteru) se teorie zaměřují především na osobnostní vlastnosti a rysy. Velmi časté jsou otázky spojené s empatií.

Pozitivní i negativní prožitky bezpochyby ovlivňují prosociální chování. Dle Bierhoff, (2006; in Hewstone & Stroebe) přítomnost **dobré nálady** spojené se zážitkem úspěchu nebo s představami či vzpomínkami na šťastné prožitky zvyšuje pravděpodobnost prosociálního chování. Tento efekt je ale krátkodobý a během několika minut po radostném zážitku mizí. I **negativní prožitky** mohou pomáhající chování podpořit. Prožívá-li jedinec ve vztahu k druhému pocit viny, při příležitosti danému člověku pomoci, tak spíše učiní (Carlson & Miller, 1987).

Druhá skupina teorií těšící se velkému zájmu badatelů se snaží definovat, jaké **vlastnosti** a **rysy** jsou typické u tzv. prosociální osobnosti, tedy člověka, u něhož lze

vypozorovat vlastnosti, které vedou k prosociálnímu chování. Dle Bierhoff (2006; in Hewstone & Stroebe) hraje prosociální osobnost značný vliv jak u spontánního, tak dlouhodobého prosociálního chování. Allen & Rushton (1983, in Hewstone & Stroebe, 2006) udávají, že v případě dlouhodobé dobrovolné činnosti je vliv osobnostních rysů ještě významnější než u spontánní pomoci.

Bierhoff, Klein, & Kramp (1991) mezi významné faktory prosociální osobnosti řadí vnitřní místo řízení, víru ve spravedlivý svět, sociální odpovědnost a empatii.

Vnitřní místo řízení se vztahuje k přesvědčení, že daný jedinec je strůjcem vlastního jednání. **Sociální odpovědnost** se má na mysli „*pravidlo předepisující jedincům pomáhat těm, kteří jsou na nich závislí*“ (Bierhoff, 2006; in Hewstone & Stroebe, 339). Dle Bierhoff et al. (1991) zároveň sociální odpovědnost pozitivně koreluje s vnitřním místem řízení. Výrost & Slaměník (2008) uvádí, že se ve skutečnosti může jednat o velmi silnou zvnitřněnou normu, jež se stává součástí motivačního systému a následně řídí chování.

Představa spravedlivého světa souvisí s očekáváním, že člověku se dostane to, co si zaslouží. Pokud se tedy v očích jedince s lidmi nejedná spravedlivě, nabízejí se dvě strategie: pomoci člověku či jej devalvovat. Prosociální chování je aktivováno pouze v případě, že pomáhající věří v efektivitu svých činů. Je-li přesvědčen o marnosti svého počínání, objeví se spíše devalvace daného jedince, jež představu spravedlivého světa rovněž vrací do rovnováhy (Bierhoff, 2006; in Hewstone & Stroebe).

Empatie bývá z hlediska mnoha vlivných teorií považována za důležitou proměnnou působící na pomáhající chování. V řadě výzkumů byla nalezena korelace mezi prosociálním chováním a dispozičně danou empatií. Tu můžeme charakterizovat jako „*emocionální stav vyvolaný přiblížením se emocionálnímu stavu jiné osoby*“ (Bierhoff, 2006; in Hewstone & Stroebe, 340). Definice naznačuje, že jedinec zakouší úhel pohledu druhého člověka a dochází k pochopení jeho pocitů.

Již na začátku 80. let se objevil multidimenzionální pohled na empatii. Jeho autorem je Davis, jenž určil 4 na sobě nezávislé aspekty empatie. Zároveň je použil jako škály v jím vytvořeném nástroji *Interpersonal Reactivity Index*. Škála **zaujímání perspektivy** (*Perspective Taking*) je definována jako tendence spontánně přijmout pohled druhého. Škála **fantazijní empatie** (*Fantasy*) popisuje schopnost vžít se do pocitů fiktivní osoby (např. v knize či filmu). **Empatický zájem** (*Empathic Concern*) souvisí se soucitem s druhými a

starostí o jejich neblahou situaci. A **osobní tíseň** (*Personal Distress*) se vztahuje na pocity vlastní úzkosti a stísněnosti v napjaté mezilidské situaci (Davis, 1983).

Škálu zaujímání perspektivy spolu se škálou empatického zájmu můžeme dle některých považovat za dispoziční empatii, osobní tíseň je spojována s bázlivostí a představitostí s citlivostí vůči druhým (Bierhoff, 2006; in Hewstone & Stroebe).

Penner et al. (1995) na základě studie definovali pomocí faktorové analýzy dva osobnostní faktory související s prosociálním chováním. Prvním je **empatie orientována na druhé** (*Other-oriented Empathy*), jež se vyznačuje starostí o blaho druhých a zodpovědností za něj a dá se spojovat s vlastnostmi prosociální osobnosti. Jedná se tedy o afektivní a kognitivní složku a týká se prosociálních myšlenek a prožitků. Druhým typem je **ochota pomáhat** (*Helpfulness*), jež se vztahuje k sebevýpovědi jedince o prosociálním chování a prospěšných činech v minulosti a měří behaviorální tendence. Český překlad těchto faktorů jsme použili v souladu s autory Mlčák & Zášková (2013a; in Blatný et al.)

Pomáhající chování se vyskytuje u lidí s oběma typy empatie. Objevuje se ale významná odlišnost, co se motivů k prosociálnímu chování týče. Zatímco ochota pomáhat souvisí s dominancí, asertivitou, self-efficacy a pocity kompetence a sebedůvěry, empatie orientována na druhé je spojena se znaky jako je vřelost a nurturance (Penner et al., 1995).

Zároveň se ukázalo, že faktor „ochota pomáhat“ pozitivně koreloval s výskytem tzv. soucitného zájmu a s pozitivními emocemi. Empatie orientována na druhé pak rovněž pozitivně korelovala se soucitným zájmem a pozitivními emocemi, a navíc se objevila negativní korelace s negativními emocemi (Penner et al., 1995).

Jako poněkud překvapivé se může jevit, že za lepší prediktor prosociálního chování lze považovat přítomnost ochoty pomáhat než přítomnost empatie orientované na druhé. Danou skutečnost lze vysvětlit zřejmě spojitostí ochoty pomáhat a vyšší sebedůvěry a self-efficacy, jež rozhodnutí zareagovat mohou podpořit. Dle této teorie by se u jedinců s vysokou ochotou pomáhat objevovalo prosociální chování ne kvůli prospěchu pro druhé, ale pro vlastní prospěch, např. demonstraci self-efficacy (Penner et al., 1995).

Dle pozdějších údajů jedinci, kteří vysoce skórují v dimenzi empatie orientované na druhé, se vyznačují vyšší starostlivostí a pomáhají kvůli přání být prospěšný druhému a posílit sebeobraz jako dobrého člověka. Motivы jedinců s vysokou ochotou pomáhat jsou stále méně jasné (Penner & Finkelstein, 1998).

Batson (např. Batson, Duncan, Ackerman, Buckley, & Birch, 1981; Batson, Fultz, & Schoenrade, 1987; Toi & Batson, 1982) se dlouhá léta věnoval otázce, zda, popř. jak k prosociálnímu chování vedou altruistické a egoistické motivy. Koncipoval dnes významnou **empaticko-altruistickou teorii**, jež předpokládá, že prožitek empatie vede k altruistickým činům.

Spolu s dalšími autory Batson (1987) popsal dvě základní roviny emoční reakce, jež je vyvolána v situaci kontaktu s člověkem, který je v nouzi. Jsou jimi **osobní tíseň** (*personal distress*) a **pocit'ování empatie** (*feelings of empathy*). Každá z těchto rovin se vyznačuje jinými motivy: zatímco osobní tíseň evokuje egoistickou motivaci (člověk druhému pomůže, aby primárně snížil vlastní prožitek napětí), empatie vyvolává altruistickou motivaci (jejímž jediným cílem je zlepšení situace druhého). Jako důkaz výše zmíněných teorií posloužily experimenty, ve kterých důležitou proměnnou byla možnost úniku ze situace přihlížení neštěstí druhého. Na základě těchto experimentů bylo zjištěno, že jedinci pocit'ující v prvé řadě empatii, poskytnou pomoc i v případech možného úniku, což u těch prožívajících osobní tíseň neplatí (Batson, 1987).

Eisenberg & Fabes (1990) nabízejí možné vysvětlení odlišných reakcí. Klíčem může být fyziologické nabuzení při pozorování druhých v nouzi. To je u lidí, u nichž se aktivuje osobní tíseň vyšší. Daným jedincem toto nabuzení může být prožíváno negativně, čímž se pozornost zaměří více na sebe než na druhé. V tomto směru zní logicky, že pak člověk upřednostní možnost úniku z nepříjemné situace před poskytnutím pomoci.

Cialdini, Brown, Lewis, Luce, & Neuberg (1997) si kladli otázku, zda je skutečně vztah mezi empatickým zájmem a následovaným altruismem tak přímý, jak popisuje Batsonova empaticko-altruistická hypotéza. Byly provedeny tři studie a v každé z nich se objevila skutečnost, jež naznačovala vliv důležitějšího faktoru. Autoři jej pojmenovali jako sjednocenost (*oneness*) a vyjadřuje pocit provázanosti či pocit blízkosti k druhému člověku. Uvedená zjištění údajně naznačují, že k prosociálnímu chování vede právě pocit sjednocenosti, zatímco empatický zájem se vyskytuje jen jako průvodní jev a vliv má jen jako emoční signál sjednocenosti. Autoři připouštějí, že sjednocenost souvisí s proměnnou nazvanou zaujetí perspektivy, neboť jako taková snižuje propast mezi dvěma lidmi.

Nejenže různí výzkumníci nabízejí různé teorie, ale nadále se vedou spory vůbec o existenci čistě altruistické motivace. V jednom z výzkumů (Batson, O'quin, Fultz,

Vanderplas, & Isen, 1983) se ukázalo, že při vysokých nákladech spojených s poskytnutím pomoci se ani za splněného předpokladu pocíťování empatie nevyskytne prosociální chování. Autoři daný jev interpretují jako přeměnu altruistické motivace na egoistickou v případě příliš vysokých nákladů. Již tato skutečnost však neguje existenci ryzího altruismu.

Kromě zmíněného byla u jedinců vykazujících prosociální chování např. nalezena vyšší míra přívětivosti (Graziano, Habashi, Sheese, & Tobin, 2007) či přívětivosti a extravertze (Bathini, & Vohra, 2014; Carlo, Okun, Knight, & de Guzman, 2005; Elshaug, & Metzger, 2001), anebo vyšší hodnoty soucitu, tolerance a citlivosti vůči druhým (Starnes, & Wymer, 2000).

Model prosociální osobnosti můžeme shrnout následovně: je-li u jedince přítomna prosociální motivace nebo rysy prosociální osobnosti (především sociální odpovědnost, vnitřní místo řízení a empatie), bude s vyšší pravděpodobností následovat prosociální chování. Kromě toho mohou do hry vstupovat i další osobnostní i situační proměnné, jež výskyt prosociálního chování ovlivňují.

Při pohledu na různorodé předpoklady a teze badatelů zřejmě není s podivem, že se dosud nepodařilo vytvořit obecně přijímanou a zcela konzistentní teorii prosociálního chování. Dá se říci, že mezi koncepcemi, jež se jeví jako nejrelevantnější z hlediska dobrovolnictví patří **empaticko-altruistická hypotéza**, tzv. **teorie sociální inhibice intervence přihlížejícího** (vysvětlování nečinnosti na základě efektu přihlížejícího), **teorie prosociální osobnosti**, **normativní teorie** prosociálního chování a **model nákladů a odměn** (Mlčák & Zášková, 2013b).

3.3 Hlavní motivy vedoucí k dobrovolnictví

Motivace je fenoménem velmi komplexním a motivace dobrovolníků rozhodně není výjimkou. V následujících odstavcích se zaměříme na otázku, co vede člověka k tomu, aby se stal dobrovolníkem, příp. aby jím zůstal. Nabídneme jak české, tak zahraniční teorie, přičemž na ty dnes celosvětově uznávané se zaměříme podrobněji. Některé z následujících výzkumů pracují s pojmy či základními koncepty, které jsme popsali v kapitole o prosociálním chování. V několika případech se nejedná o pouhý výčet motivů, ale spíše o ucelenou teorii vysvětlující faktory ovlivňující dobrovolnické angažmá. Při čtení následujících řádků je nutné mít na paměti, že výzkumníci se zaměřovali většinou spíše na

dlouhodobé dobrovolnictví se silnou vazbou na organizaci, což se v mnohém může rozcházet se zkušeností dobrovolníků v našem výzkumném souboru.

Frič et al. (2010) rozlišují u zkoumání motivace dobrovolníků přístupy psychologické a sociologické. Sociologický přístup předpokládá sociální podmíněnost motivace a situační kontext. V práci se ale budeme zabývat převážně psychologickým výkladem, který při zkoumání motivace dobrovolníků považuje za důležité hodnoty, potřeby či vlastnosti jedince a autoři se často zaměřují na otázku altruismu či prosociální osobnosti.

Již jsme se zmínili o tom, že proběhly mnohé studie orientované na situační proměnné a bezprostřední poskytnutí pomoci, avšak pouze hrstka výzkumníků se zaměřila na souvislost mezi prosociálními faktory a dlouhodobějším pomáháním, kam lze zařadit i dobrovolnictví. Můžeme říci, že tyto výzkumy jsou na svém začátku, avšak mnoha badatelům se již podařilo prokázat význam prosociálních charakteristik u dobrovolníků.

Jak ale Haski-Leventhal (2009) upozorňuje, ne každý dobrovolnický čin je altruistický, a na druhé straně ne každý projev altruismu lze považovat za dobrovolnictví. Dle autorky jsou však oba fenomény navzájem propojené a jedno se bez druhého takřka nevyskytuje. Podobný názor zastávají i autoři z českých řad (Mlčák & Zášková, 2013b), kteří se domnívají, že dobrovolnictví mnohdy lze s altruistickým chováním a motivy spojit, avšak vyskytují se i situace, ve kterých je to nemožné.

Stejně tak Frič et al. (2010) uvádí, že vhodnou motivací je samozřejmě touha pomáhat druhým. S altruistickou motivací pak souvisí emoční reakce vázaná na situaci méně šťastných, ve formě soucitu, projevů empatie, snaze posílit důstojnost lidí atd. I v takových případech je ale možné, že dobrovolník za svou práci získá nějaké přínosy, ať jde o dobrý pocit, nebo zlepšení kvalifikace či seznámení se s lidmi. Dle autorů tedy „*veškerá emocionálně motivovaná dobrovolnická činnost je koneckonců nakažena jistou dávkou egoismu*“ (Frič et al., 2010, 84). Rovněž ale předpokládají, že dobrovolníci s egoistickými motivy vnímají svou činnost jako spojení konání dobra pro druhé a vlastního prospěchu, který často souvisí se získáváním zkušeností, kontaktů, navazováním vztahů nebo udržováním pracovní kondice. Dle nich pak nezáleží na tom, zda je motivace egoistická či nikoliv, nýbrž na tom, jak je daný egoismus uplatňován.

Omoto & Snyder (1995) se zaměřili na dlouhodobé dobrovolníky věnující se pacientům s onemocněním AIDS. Prokázalo se, že dispozičně zakotvené pomáhající chování (tedy **prosociální osobnost**) zvyšovalo spokojenost dobrovolníků i začlenění v dané

organizaci a spokojenost zároveň prodlužovala délku působení jako dobrovolníka. Prosociální osobnost byla v tomto případě měřena na základě míry empatie, sociální odpovědnosti a poskytování péče blízkým. Dle autorů přítomnost faktoru prosociální osobnosti zvyšuje motivaci k dobrovolnické činnosti. V tomto duchu můžeme chápat i výsledky následujících dvou šetření.

Penner et al. (1995), jehož koncepci jsme si uvedli v kapitole o teoriích prosociálního chování (s. 31) udává, že dobrovolníci skórovali výše než nedobrovolníci v oblasti **empatie orientované na druhé i ochoty pomáhat**. Zároveň se ukázalo, že vyšší skóre vykazovali dlouhodobí dobrovolníci na rozdíl od dobrovolníků působících v dané oblasti méně než 6 měsíců a ti, jež působili pro více organizací než ti, kteří se angažovali pouze v jedné.

V České republice byla provedena studie zaměřující se na prosociální osobnostní dimenze u dobrovolníků. Zjištění naznačují, že dobrovolnice oproti kontrolní skupině skórovaly statisticky výše v několika dimenzích. Jednalo se o **sociální odpovědnost, přijímání perspektivy** (vztahuje se ke sklonu jedince přijímat hledisko druhých osob), **altruismus** (uváděný subjektem), **empii orientovanou na druhé, víru ve spravedlivý svět a osobní zdatnost**. Dalším rozdílem byla nižší úroveň **osobní tísně** oproti kontrolnímu souboru. Jak si můžeme povšimnout, autoři se ve svém výzkumu zabývali mnoha faktory, které souvisí s prosociálním chováním a jež jsme si v dané kapitole alespoň stručně popsali (Mlčák & Zášková, 2013a; in Blatný et al.).

Na základě dalšího výzkumu konaném v České republice autoři (Frič et al., 2001; in Tošner & Sozanská, 2006) určili tři základní motivace k dobrovolnictví. Všechny tři typy se mohou navzájem prolínat a doplňovat, avšak u každého člověka zpravidla převažuje jeden nad ostatními. Prvním typem je **konvenční** neboli **normativní** motivace. Jedinec s tímto druhem motivace provádí dobrovolnickou činnost na základě morálních norem svého nejbližšího okolí nebo obecných pravidel chování ve společnosti. Tento druh bylo možné pozorovat u 41 % českých dobrovolníků s převahou u lidí nad 60 let a věřících. Při **reciproční** motivaci jedinec v dobrovolnické činnosti hledá i něco, co bude pro něj samotného užitečné. Jedná se tedy o spojení konání dobra pro druhé a vlastního prospěchu, čímž mohou být zkušenosti, nové vztahy a uplatnění vlastních schopností. Byla přítomna u 37 % jedinců a převážně u ateistických lidí do 30 let. U **nerozvinuté** motivace stačí pro vykonávání dobrovolnické činnosti přítomnost 3 důležitých prvků: důvěra v organizaci, vnímání smysluplnosti dobrovolnické činnosti a přesvědčení, že skrze dobrovolnictví je možné šířit dobrou myšlenku. Daný druh motivace vykazovalo 23 % dobrovolníků, převážně

vysokoškolských studentů a osob ve věku od 46 do 60 let (Frič et al., 2001; in Tošner & Sozanská, 2006).

Omoto & Snyder (1995) navrhli třífázový model dobrovolnického procesu, v jehož rámci se zaměřili i na faktory motivace. Do první fáze procesu zařadili příčiny dobrovolnictví, mezi které patří osobnostní faktory (především dispozice pomáhat), motivace k dobrovolnictví a sociální opora. Druhá fáze se vztahuje ke zkušenostem, které souvisejí se spokojeností dobrovolníka a s kvalitou integrace v dané organizaci. A třetí fáze je charakterizována důsledky dobrovolnictví, které mohou ovlivňovat postoje, obavy, znalosti, ale i další chování dobrovolníků.

V rámci modelu užíli tzv. **funkcionální přístup při měření motivace**. Ten předpokládá, že různí lidé se mohou angažovat ve stejných aktivitách z různých důvodů, což může mít různé následky. Z toho lze usuzovat, že u dobrovolníků věnujících se stejné aktivitě je možné vysledovat odlišné motivy. Dobrovolnictví může plnit řadu funkcí a uspokojovat různé potřeby – od snahy přispět společnosti, přes intelektuální zájem o životy druhých, po zvládání vlastních vnitřních konfliktů (Omoto & Snyder, 1995).

Metoda použitá ke zjišťování motivace se zaměřuje na pět různých druhů motivů. Jsou jimi **hodnoty** (např. povinnost pomáhat druhým), **porozumění** (např. dozvědět se, jak pomoci lidem s AIDS), **osobnostní rozvoj** (např. získat nové zkušenosti), **zájem o komunitu** (např. poznat lidi v dané komunitě) a **posílení úcty** (např. cítit se potřebný). Dle autorů je metoda použitelná u různých vzorků dobrovolníků a v různém časovém bodu (ať při měření motivace stát se nebo zůstat dobrovolníkem). V rámci výzkumu byly nalezeny motivy orientované jak pro blaho druhých, tak pro blaho vlastní (Omoto & Snyder, 1995).

Clary et al. (1998) také aplikovali zmíněný funkcionální přístup v otázce motivace vedoucí k dobrovolnictví. Ptali se tedy na důvody, účely, plány a cíle jedince. Vytvořili nástroj k měření 6 základních funkcí (skupin motivů), který je znám pod názvem *Volunteer Functions Inventory* (VFI). Hlavním předpokladem opět je, že i když na první pohled může být na dobrovolnický čin dvou lidí nahlíženo stejně, mohou se za ním skrývat zcela odlišné motivy. To následně ovlivňuje jak pomoc samotnou, tak iniciaci a udržení pomáhajícího chování v rámci dobrovolnictví. Mezi nalezené hlavní motivy patří **hodnotová funkce** (především hodnoty spojené s altruistickým a humanitárním zájmem o druhé), **funkce porozumění** (možnost získat nové zkušenosti a zlepšovat vědomosti či schopnosti), **sociální funkce** (příležitost být se svými přáteli nebo účast na dobrovolnických aktivitách, protože ji

blízcí vnímají pozitivně), **kariérní funkce** (především získání schopností důležitých pro budoucí kariéru), **protektivní funkce** (ochrana ega před negativními aspekty self – např. redukce viny či řešení vlastních problémů) a **funkce osobnostního rozvoje** (např. posílení pozitivních emocí nebo dosažení pocitů uspokojení). Jak lze vidět, uvedené skupiny motivů si jsou v lecčem podobné s koncepcí Omoto & Snyder (1995).

Moore, Warta & Erichsen (2014) se ve své studii zaměřili na studenty, kterých se ptali na dobrovolnickou aktivitu a motivy k ní. Zahrnutí dobrovolníci se angažovali napříč širokým spektrem činností. Autoři použili výše zmíněný nástroj VFI. Jako nejvýznamnější motivy se projevíly **hodnoty** (spojené s altruismem) a následně **porozumění** (dobrovolnická činnost s cílem získat nové zkušenosti).

Finkelstein (2009) zkoumala vnitřní a vnější motivy a jejich souvislost s dobrovolnickou činností. Došla k výsledkům, že při vyšší vnitřní motivaci k dobrovolnictví lze vysledovat rysy **prosociální osobnosti, vnitřní motivy a vytvoření identity dobrovolníka**. Na druhé straně vnější motivace byla spojena s vnějšími motivy a nebyly u ní pozorovány žádné prosociální tendence či zařazení dobrovolnické role do selfkonceptu.

Výše zmíněným faktorem identity dobrovolníka přecházíme k další skupině koncepcí, zohledňujících více sociální faktory. Dle Schwartz (1973) působí **vnitřní normy** jako motivy vedoucí k jednání (tzv. normativní teorii prosociálního chování jsme zmínili v předchozí kapitole). Do tohoto procesu vstupují ale další proměnné, které ovlivňují aktivaci těchto norem (např. popření následků případných činů a popření osobní zodpovědnosti za činy či jejich následky). Callero, Howard, & Piliavin (1987) však upozorňují, že působení vnitřních norem na motivaci k dobrovolnictví je značně omezené. Mnohem významnějším faktorem je **integrace role dobrovolníka** do struktury self, neboť čím výraznější daná integrace je, tím nižší vliv mají osobní a sociální normy. V případě dárcovství, na které byl výzkum zaměřen: je-li darování krve důležitou součástí osobnosti, potvrzení vlastní hodnoty nebo naplnění sociálních očekávání ztrácejí na významu.

Tento předpoklad je základem další vlivné teorie vysvětlující motivaci dobrovolníků – **teorie identity spojené se sociální rolí** (*social role theory / role identity model*). Jedná se o více sociologický model, který zohledňuje sociální kontext, v němž dobrovolnictví probíhá. Ústředním bodem je ale význam sociálních rolí, které člověk přijímá. Role dobrovolníka je pro jedince zpočátku jen jednou z mnoha. Často rozhodnutí stát se dobrovolníkem přichází zvnějšku, ale mnohdy je pak daná sociální role přijata za část vlastní identity a stává se pro nás určujícím rysem toho, kdo jsme. Tím pádem se pro nás chování s

rolí spojené stává rovněž důležitým, což má v případě dobrovolnictví za následek pokračování v dané aktivitě. Dojde-li k integraci role dobrovolníka do naší identity, stává se tím nejvýznamnějším motivem v dobrovolnické aktivitě pokračovat (Charng, Piliavin, & Callero, 1988).

Penner (2002) vytvořil teoretický koncept dispozičních a organizačních vlivů na dobrovolnickou činnost. Spojil zde myšlenky dvou samostatných teorií týkajících se motivace dobrovolníků. Jsou jimi funkcionální přístup k prosociálnímu chování a teorie identity spojené s rolí, které jsme zmínili v předchozích odstavcích. Dle jeho předpokladu bylo v případě dlouhodobého dobrovolnictví původní rozhodnutí stát se dobrovolníkem ovlivněno mnoha faktory: patří mezi ně **motivy, prosociální osobnost, osobní přesvědčení a hodnoty, očekávání a demografické charakteristiky**. Další vlivné proměnné tvoří **organizační kontext** a vztah s organizací, **situační faktory** a subjektivně pocíťovaný **sociální tlak** k dobrovolnické činnosti. Pakliže následoval vysoký stupeň aktivity, identita dobrovolníka byla posílena, což vyústilo v pokračování v dobrovolnické činnosti. Za těchto okolností původní proměnné vedoucí k rozhodnutí stát se dobrovolníkem ztrácejí na významu a nejdůležitějším faktorem je identita spojená s rolí. Důležité je mít opět na paměti, že výzkum byl zaměřen pouze na dlouhodobé dobrovolnictví.

Finkelstein, Penner, & Brannick (2005) ve své studii kombinují taktéž funkcionální přístup (především se zaměřují na motivy a uspokojení) a teorii identity spojené s rolí (s důrazem na očekávání druhých a identitu spojenou s rolí), k jejímuž vlivu se data spíše přiklánějí. **Identita spojená s rolí** spolu s **vnímaným očekáváním druhých** (že daný jedinec bude pokračovat v dobrovolnictví) se ukázaly jako nejsilnější prediktory dobrovolnické aktivity, a to jak času stráveného dobrovolnictvím, tak délkou angažování se.

Jak jsme zmínili v kapitole o dobrovolnictví, jeho obraz se v průběhu minulých let výrazně měnil. Mluví se o nové generaci dobrovolníků, které se otevřely možnosti různorodé dobrovolnické činnosti. Rehberg (2005) se ve svém výzkumu zaměřil na motivy vedoucí k dobrovolnickým aktivitám v rámci mezinárodního dobrovolnictví. Celkem určil 12 různých motivů, jež zařadil do tří hlavních kategorií. Pro motiv označený jako **dosažení něčeho dobrého pro druhé** (*Achieving something positive for others*) je charakteristické přání pomoci něco změnit. **Vyhledávání nového** (*Quest for the new*) může souviset se zájmem poznat jiné kultury, nové lidi či věnovat se jiným činnostem. **Hledání sebe** (*Quest for oneself*) pak vede k získávání zkušeností, vyjasňování si profesionální perspektivy a překonávání vlastních limitů. U většiny dobrovolníků byly přítomny jak altruistické, tak

egoistické motivy, přičemž ty čistě altruistické byly pozorovány jen u 11 % respondentů. Mezi jednotlivé nejčastější motivy patřilo **získávání zkušeností, pomáhání druhým, seznámení se s novými kulturami, dosažení či změna něčeho, věnování se jiné činnosti** (než doposud) a **profesní orientace** (její vyjasnění a vývoj). Uvedené se dá shrnout slovy, že dobrovolníci angažující se v rámci mezinárodních aktivit vidí dobrovolnickou činnost jako zdroj cenných zkušeností a zároveň možnost uplatnit vlastní altruistické stanovisko. Rehberg (2005) pro takové dobrovolníky používá pojem altruističtí individualisti (*altruistic individualists*). Jak dokládají i další autoři, motivace pro dobrovolnickou činnost může být jak altruistická, tak egoistická (Hustinx, & Lammertyn, 2003; Veludo-de-Oliveira, Pallister, & Foxall, 2015).

Vitoušová rozlišila devět motivů, jež jsou u dobrovolníků nežádoucí. Jejich přítomnost může narušovat vztahy mezi dobrovolníky, ale i škodit samotné dobrovolnické činnosti. Proto by měly být včas identifikovány a v některých případech jejich nositel odmítnut. Nežádoucími motivy jsou tyto:

1. *„Soucit vedoucí k degradaci klienta.*
2. *Nepřiměřená a zbytečná zvědavost.*
3. *Služba pramenící z pocitu povinnosti.*
4. *Skutkaření, snaha něco si zasloužit.*
5. *Touha obětovat se, osobní neštěstí, se kterým si uchazeč neví rady, a proto chce ve službě hledat vlastní duševní rovnováhu.*
6. *Osamělost a z ní pramenící touha po přátelství.*
7. *Pocit vlastní důležitosti, nenahraditelnosti.*
8. *Nedostatek sebeúcty a s ním spojená touha potkat ještě ubožejší lidi.*
9. *Panovačnost, touha ovládat jiné a uplatnit svůj vliv“ (Vitoušová, 1998; in Tošner & Sozanská, 2006, 46).*

Na závěr uvádíme výsledky rozsáhlého šetření (Smith, 1994), které nabízejí pět základních oblastí, jež se ukázaly jako výrazně ovlivňující účast na dobrovolnické činnosti. Za každou oblastí je vždy v závorce uveden příklad proměnné, jež dobrovolnickou účast podporuje. Patří sem **prostředí**, ve kterém se jedinec pohybuje (menší velikost komunity), **sociální prostředí**, coby standardní sociální statusy a role (vyšší vzdělání). Dále **postoje** (větší atraktivita cílové skupiny pro daného jedince), **situační proměnné** (je-li člověk požádán, aby se do dobrovolnictví zapojil) a **osobnost** (vnitřní místo řízení).

Někteří autoři se domnívají, že nezávisle na demografických údajích respondentů, velikosti vzorku nebo užití metodologii lze říci, že hlavními motivy dobrovolníků jsou **hodnoty** (např. pomoc lidem) a **zájem zlepšit věci**. Jako další významné faktory se jeví **sociální kontakty, osobnostní rozvoj** a potřeba **trávit smysluplně svůj volný čas** (Matulayová et al., 2016).

3.3.1 Pokračování v dobrovolnické činnosti

V některých výzkumech uvedených v předešlé kapitole bylo toto téma již načato. Důvody, proč dobrovolníci ve svých aktivitách setrvávají, závisejí rovněž na mnoha rozličných faktorech a řada autorů klade velký důraz na vliv organizace, v níž dobrovolník působí. Vzhledem k řečenému nabízíme v aktuální podkapitole spíše shrnutí nejvýznamnějších a nejobecnějších zjištění. Dnes hojně uznávaným předpokladem je především vliv identity spojené s rolí a dle některých autorů se jedná o nejdůležitější faktor ovlivňující setrvání u dobrovolnické činnosti.

Na význam sociálních rolí z hlediska dobrovolnické angažovanosti upozorňuje i tzv. **teorie životních cyklů** (Knoke & Thomson, 1977). Dle této koncepce lze často vysledovat, že důvodem, proč jedinci opouštějí dobrovolnické aktivity je změna jejich role v průběhu času. Je rozdíl mezi bezdětnou studentkou a matkou malých dětí či seniorem. Během života se také mohou měnit členství v různých typech organizací na základě větší kompatibility s novou sociální rolí.

Charng, Piliavin, & Callero (1988) se zaměřili na faktory, ovlivňující pravděpodobnost opakovaného dárcovství krve. Jako nejdůležitější se ukázalo **kladení významu na identitu spojenou se sociální rolí** dárce krve (např. uvedení, že být dárce je pro jedince mnohem více než jen darování krve). Při jejím zohlednění vymizel i signifikantní význam proměnných *vnitřní normy a postoje vůči dárcovství krve*. Další významné faktory byly **sociální vztahy** v rámci dárcovství (např. lidé, které díky tomu poznal) a **zvyk** darování krve (kolikrát doposud daný jedinec krev daroval).

Pennerův koncept dispozičních a organizačních vlivů (2002) rovněž předpokládá významný vliv identity spojené s rolí. Dojde-li během vykonávání činnosti k **posílení identity dobrovolníka**, vliv původních proměnných vedoucích k započetí dobrovolnické činnosti klesá a identita spojená s rolí je nejvýznamnějším faktorem.

V dalším výzkumu se jako nejsilnější prediktory pokračování v dobrovolnické aktivitě ukázaly **identita spojená s rolí a vnímané očekávání druhých** (o pokračování v dobrovolnictví). To by mohlo znamenat, že jedinci s internalizovanou prosociální rolí a zároveň s přesvědčením, že druzí od něj očekávají pokračování plnění této role, budou v poskytování pomoci spíše pokračovat (Finkelstein, Penner, & Brannick, 2005).

Dle Penner & Finkelstein (1998) **spokojenost** dobrovolníka významně souvisí s délkou působení v organizaci a množstvím času zde stráveným. Faktor spokojenosti či naplnění je i dle Clary et al. (1998) základním předpokladem. Spokojenost s dobrovolnickou aktivitou je ovlivněna mírou naplnění motivů a potřeb, které jsou pro jedince důležité a s nimiž danou činnost započal. Zároveň toto **naplnění** podporuje pokračování v dobrovolnické činnosti. Motivy tedy prokazatelně ovlivňují jak zapojení do těchto aktivit, tak prostřednictvím jejich (ne)naplnění i případné pokračování v nich.

Omoto & Snyder (1995) se v již zmíněném výzkumu zaměřili na dobrovolníky, kteří pracovali s pacienty s AIDS. Kladli si také otázku, jaké motivy ovlivňují další dobrovolnickou angažovanost. Ukázalo se, že pokračování v dobrovolnické aktivitě nebylo spojené s motivy, které se týkaly přání pomáhat druhým nebo zájmu o komunitu. Vliv měly především **na sebe orientované motivy**, které souvisely s funkcemi, jež dobrovolnictví poskytovalo. Zároveň přítomnost **prosociální osobnosti** zvyšovala spokojenost dobrovolníků, což následně prodlužovalo délku působení jako dobrovolníka.

Z uvedeného vyplývá, že častými motivy mohou být očekávané přínosy, které ta která dobrovolnická činnost skýtá. Zároveň někteří autoři tvrdí, že uspokojení těchto očekávání či potřeb, jež stály na počátku dobrovolnické aktivity, podpoří další dobrovolnické angažmá. Při čtení následující kapitoly lze tedy s jistou opatrností pohlížet na dané přínosy jako potenciální motivy. Jak uvidíme, činí tak i autoři některých studií.

3.3.2 Přínosy dobrovolnické činnosti

Čeští dobrovolníci se neliší v individuálním přínosu dobrovolnické činnosti od těch západních. Uvádějí, že získávají nové **zážitky, zkušenosti, přátele, možnost se seberealizovat i být někomu užitečný** (Tošner a Sozanská, 2006).

Jako přínos nejčastěji dobrovolníci uvádějí **zlepšení kvalifikace, pocity smysluplné práce, vhodné vyplnění volného času, posílení sebevědomí a zachování pracovních návyků** (Frič et al.; in Tošner & Sozanská, 2006).

Cnaan & Amroffell (1994) rozlišili pět druhů odměn vyplývajících z dobrovolnické činnosti, které zároveň mohou působit jako motivy k ní. Patří sem **materiální odměny** (kam autoři řadí i např. pracovní zkušenosti, profesionální kontakty, vylepšení životopisu nebo studijní kredity), **vnitřní odměny** (např. lepší pocit ze sebe sama, kompenzace za neuspokojující práci), **sociálně-interaktivní odměny** (absence osamocení, setkávání nových lidí), **normy a sociální tlak** (naplňování očekávání druhých) a **odměny ve formě úniku** (např. od jiných povinností či sociálních interakcí, které jedinec nevyhledává).

Wilson a Musick (1999) definovali pět oblastí, na které může mít dobrovolnictví vliv, přičemž zahrnuli i širší, společenský rámec. Ten je zohledněn u **rozvoje občanské společnosti**, kam je řazena podpora demokracie, organizování skupin, účast ve veřejných debatách nebo obrana majoritních i minoritních společenství. Druhou skupinu tvoří možná **redukce antisociálního chování**, avšak autoři upozorňují na nejednotné výsledky provedených studií. Aby fungovalo dobrovolnictví jako ochranný faktor před antisociálním chováním, je nutné, aby jeho aktivity byly pečlivě navrženy a průběžně sledovány. Třetí popsanou oblastí je **fyzické zdraví**, což může souviset např. s tím, že dobrovolníci mají větší přístup k informacím spojených s udržováním zdraví. Tento vliv taktéž dokládá fakt, že průměrná délka života dobrovolníků dosahuje vyšších čísel oproti jejich vrstevníkům, jež se dobrovolnickým činnostem nevěnovali. Jako zajímavá se jeví taktéž otázka podílu sociálních faktorů na fyzickém zdraví (např. self-efficacy). Předposlední skupinu tvoří **zvýšení pracovního výkonu**. Ačkoliv výsledky týkající se pozitivního vlivu dobrovolnictví na nalezení pracovního místa jsou nejednoznačné, některé výzkumy prokázaly, že dobrovolnická činnost prospívá pracovnímu životu. Značný vliv byl nalezen např. u čistě ženského vzorku dobrovolnic, kdy dlouholeté provádění dobrovolnických činností v minulosti souviselo s vyšší prestiží pracovního místa o několik let později. Poslední skupinu tvoří pozitivní vliv na **psychické zdraví**. Jelikož tyto důsledky nás zajímají nejvíce, zaměříme se na ně o něco podrobněji v následujících odstavcích (Wilson & Musick, 1999).

Weinstein a Ryan (2010) aplikovali teorii sebedeterminace na pomáhající chování. Ve svých studiích rozlišovali autonomní a řízené motivy vedoucí k poskytnutí pomoci. Kládli si otázku, v čem se liší důsledky těchto odlišných motivů na pomáhajícího a příjemce pomoci. Autonomní motivace se vztahuje k aktivitám, které si člověk volí sám na základě vlastní vůle. Oproti tomu řízená motivace se objevuje u činností, které jedinec provádí na základě vnějších či vnitřních tlaků. Zmíněné dělení motivů je možné do určité míry užívat i u prosociálního chování, jež může vyplývat jak z osobních hodnot a podnětů, tak z vnějších

tlaků a odměn. Výsledky jejich šetření naznačují, že čím větší je autonomní motivace k poskytnutí pomoci, tím větších přínosů se dostane jak pomáhajícímu, tak pomáhanému. Tímto přínosem byl nárůst prožívání duševní pohody, pod kterou autoři řadili **pozitivní emoce, vitalitu a sebeúctu**. Základním prostředníkem je zde přítom vnímané uspokojení základních psychologických potřeb (tedy kompetence, autonomie a vztahu s druhými). Můžeme tedy říci, že vnitřně motivované prosociální chování zlepšuje prožívání duševní pohody jak u pomáhajícího, tak pomáhaného.

Na základě dalšího výzkumu provedeného se skupinou věřících se ukázalo, že pomáhaní druhým je doprovázeno vyšším duševním zdravím, v tomto případě měřeném **nepřítomností úzkosti a depresivity**. Dle autorů studie však nesmí jít za hranice vlastních zdrojů, jinak může naopak vést ke zhoršenému psychickému zdraví (Schwartz, Meisenhelder, Ma, & Reed, 2003).

Menší náchylnost k depresím a **redukce depresivních symptomů** (Brown, Gary, Greene & Milburn, 1992; Rietschlin, 1998) nebo přítomnost efektivnějšího **nárazníku proti stresu** (Rietschlin, 1998) může být důsledkem samotného členství v dobrovolnické organizaci. Je možné, že výsledky některých studií jsou tímto efektem ovlivněny.

Autorky Thoits & Hewitt (2001) navrhly model založený na oboustranném vztahu mezi prožíváním duševní pohody a dobrovolnickou činností. Na základě studie prokázaly, že na jedné straně jedinci s vyšším prožíváním duševní pohody s větší pravděpodobností vyhledají dobrovolnictví v rámci komunity a na druhé straně existuje pozitivní vliv dobrovolnické činnosti na **prožívání duševní pohody** (konkrétně pocit štěstí, spokojenost v životě, sebeúctu, pocit mistrovského zvládnutí (*mastery*), nízkou úroveň deprese a fyzické zdraví). A opět, lepší prožívání duševní pohody podporovalo angažovanost v dobrovolnické činnosti.

U dobrovolníků navštěvujících pravidelně seniory byly naměřeny pozitivní změny týkající se **vnímání sebe sama, postojů** vůči stárnutí a starším lidem a vůči domům s pečovatelskou službou. Senioři pak udávali změny v rámci sociální interakce (s četnou přítomností pozitivních emocí), lepší pocit ze sebe sama, zvýšený zájem o dění kolem a častější vycházky (Newman, Newman, Onawola, & Thompson, 1986).

Wheeler, Gorey & Greenblatt (1998) provedli metaanalýzu studií zaměřených na dobrovolnickou činnost seniorů. Středem zájmu byly efekty této činnosti na dobrovolníky i příjemce pomoci. U dobrovolníků došlo ke zlepšení **prožívání duševní pohody**, stejně jako

u jejich klientů, u nichž bylo možno pozorovat snížení deprese či menší izolovanost. Nejzřetelnější efekt byl u dobrovolnictví, které zahrnovalo poskytování pomoci tváří v tvář.

Již zmíněná studie Weinstein & Ryan (2010) přišla se zjištěním, že přítomnost či nepřítomnost autonomní motivace ovlivňuje i zisky pro příjemce pomoci. V přítomnosti autonomní motivace se objevuje vyšší **efektivita poskytované pomoci** a zlepšení **psychického stavu** příjemce pomoci. Autoři navrhují dva důvody, proč motivace pomáhajícího může ovlivnit prožitek člověka, jemuž je pomoc poskytnuta. Prvním z nich je předpoklad, že pomáhající s autonomní motivací vnitřně vnímají významné důvody, proč pomoc poskytnout, a proto vynaloží větší úsilí a reagují v souladu s přáním příjemce pomoci. Druhým důvodem může být, že od pomáhajícího člověka se očekává, že vynaloží větší úsilí při aktu pomoci, daný jedinec toto očekávání plní a pomoc se stává více efektivní.

Jak lze vidět z posledních tří zmíněných výzkumů, dobrovolnická činnost přináší zisky nejen pro dobrovolníky, ale i pro příjemce pomoci. Je však logické, že sledované zisky jsou závislé na znacích a potřebách skupiny i na dobrovolnické činnosti. Jak uvádí Brozmanová Gregorová et al. (2009), přínosy pramenící z dobrovolnické činnosti se mohou dále týkat i organizace, lokální komunity a celé společnosti, přičemž na úrovni organizace a společnosti můžeme uvažovat o dobrovolnictví jako o ekonomickém, sociálním, kulturním či lidském kapitálu.

Na závěr bychom ještě chtěli zmínit časté potíže u studií zaměřených na efekty dobrovolnické pomoci. Jak to u mnoha psychologických oblastí a problémů bývá, často nelze přesně určit, v jakém směru na sebe dané proměnné působí. To přináší myšlenku přítomnosti cirkulární kauzality a otázky typu „Je nižší míra rizika vzniku deprese příčinou nebo následkem dobrovolnických aktivit?“. Věřím, že danou skutečnost je nutné mít na paměti a nenechávat se snadno strhnout na první pohled překvapivými výsledky výzkumných šetření.

3.4 Dosavadní výzkumy dobrovolnictví v rámci evropské migrační krize

Z hlediska realizace výzkumných projektů zatím neuplynulo příliš mnoho času od doby, kdy se dobrovolníci v rámci tzv. migrační krize začali angažovat. V průběhu dvou let od zadání tématu diplomové práce se však začaly objevovat první výzkumy. Pro nás nejzajímavější budou především diplomové práce dvou českých studentek, o kterých se za chvíli stručně zmíníme. Informace o řadě aktuálně probíhajících výzkumů zaměřených na

dobrovolnictví v rámci tzv. migrační krize přinesla rovněž osobní setkání s dalšími dobrovolníky. Autoři těchto studií se dívají na dané téma z různorodých pohledů a zohledňují rozličné aspekty. Je tedy pravděpodobné, že v dohledné době se dočkáme dalších výsledků týkajících se této dobrovolnické činnosti, a to v multioborovém zastoupení.

Podrobněji zde zmíním především diplomovou práci Radky Valové (2016), jež se taktéž zaměřila na motivaci dobrovolníků působících v rámci tzv. migrační krize. Respondenty tvořili dobrovolníci s různorodým počtem výjezdů, ale i potenciální dobrovolníci, kteří výjezd zvažovali. Ohniskem zájmu byly přitom výjezdy pořádané na území Řecka. Zároveň byly rozhovory prováděny v rozličných obdobích (před výjezdem, během něj i po výjezdu). Na základě svých výzkumných zjištění určila čtyři základní skupiny motivů. *Hodnoty a ideály* lidskosti (ve smyslu humanismu), jež jsou pro dobrovolníka zdrojem určitých pocitů. Další skupina pojmenovaná jako *Dobrovolníci cítí se* vztahuje k prožívání osobní povinnosti angažovat se ve zlepšení humanitárních podmínek či změně celkové situace, o kterou se nedostatečně starají oficiální orgány. Toto prožívání je přitom doprovázeno negativními pocity, z nichž nejpatrnějším je stud. Další skupina *Dobrovolníci chtějí se* váže na přání dobrovolníků pomáhat potřebným, vidět krizi na vlastní oči a na základě prožité zkušenosti si udělat vlastní názor. Tímto způsobem si přejí následně ovlivnit veřejné mínění. Zároveň zde hraje roli přání zažít situaci v terénu. Poslední skupina s názvem *Motivy odvozené* obsahuje motivy, které se objevily až se získáváním zkušeností v terénu. Ty mohou přinést rozličné zážitky či silné emoce (např. pocit smysluplnosti dané činnosti). Mezi poměrně příznivé egoistické motivy k dalšímu výjezdu pak jsou řazeny přátelská atmosféra a sounáležitost dobrovolníků a získání nových zkušeností sloužících profesnímu či osobnostnímu rozvoji. Valová zároveň upozorňuje na podstatný vliv médií a společensko-politických událostí (Valová, 2016).

Martina Igazová zjišťovala přínosy dobrovolníků, které rozdělila na osobní a profesní. Mezi přínosy v oblasti osobního rozvoje řadí uvědomění si vlastních pocitů, hodnot, postojů, poznání svých silných a slabých stránek, rozvoji sociálních dovedností (zkušenost s řešením konfliktů, respektováním autorit, spoluprací apod.), ujasnění svých priorit a hodnot. Profesní růst byl znatelný v přímé zkušenosti s humanitární pomocí či v rozvoji organizačních schopností koordinace lidských zdrojů. Dalšími výhodami bylo získání nového pohledu na evropskou migrační krizi, utvrzení ve volbě oboru či zkušenosti pro budoucí profesní kariéru (Igazová, 2017).

VÝZKUMNÁ ČÁST

4 VÝZKUMNÝ PROBLÉM

Jak jsme se snažili nastínit v teoretické části, motivy pro dobrovolnickou činnost mohou být opravdu různorodé. To vyplývá nejen z nepřeberného množství možností dobrovolnického angažmá, ale i z jedinečnosti každého člověka. V odborné literatuře nenajdeme všeobecně uznávaný a platný koncept, jenž by vysvětloval motivy všech lidí vedoucí ke každé dobrovolnické činnosti. Také je možné sledovat vliv dalších aspektů souvisejících s motivací, což z tohoto tématu činí značně komplexní oblast.

Dle Strauss & Corbinová (1999) existuje mnoho zdrojů výzkumných problémů. V našem případě hlavními prameny byl zájem autorky o téma tzv. migrační krize a následně její osobní zkušenost s dobrovolnickou činností v jejím rámci. Tato zkušenost kromě jiného přinesla inspiraci pro hlavní výzkumné otázky, které zmiňujeme v následujících odstavcích. Významnou zájem vzbuzující informací bylo vnímání různorodé, avšak opakující se motivace dobrovolníků a některých rysů těmto dobrovolníkům společných.

Bez naprostých pochybností můžeme říci, že dobrovolnická činnost v rámci tzv. migrační krize byla (a stále je) významným aspektem pomoci na nadnárodní úrovni. Nejen z úst mnoha dobrovolníků vyplývá, že často nahrazovali absenci složek státu a starali se o zdraví a bezpečnost lidí a o co nejhladší průběh krizových situací. Jelikož právě čeští dobrovolníci byli skupinou, která se nejvíce angažovala na některých místech krize (např. srbsko-chorvatský hraniční přechod Berkasovo-Bapska), je nasnadě ptát se, proč tomu tak bylo. Na jedné straně jsme mohli být svědky zapálenosti mnoha českých dobrovolníků, a na straně druhé byl patrný rozvoj protiimigračních nálad ve společnosti a v politických kruzích. Kdo jsou tedy dobrovolníci, kteří věnují svůj čas, energii, mnohdy i peníze a mnoho dalšího a vydávají se do míst tzv. migrační krize? A za další – co je k tomuto jednání vede?

4.1 Výzkumný cíl a výzkumné otázky

Cílem výzkumu je především identifikovat základní motivy dobrovolníků angažujících se v rámci tzv. migrační krize a faktory, jež mají vliv na motivaci k prvnímu výjezdu. Zároveň si klademe za cíl zjistit, zda se tyto motivy mění na základě prožité zkušenosti či vlivem dalších proměnných v průběhu času.

Hendl (2005) uvádí, že v rámci kvalitativního výzkumu se mohou výzkumné otázky v jeho průběhu doplňovat a modifikovat, což bylo i našim případem. Postupem času bylo možné vysledovat sice různorodost, avšak opakovatelnost v motivech. Jako zajímavá se ukázala změna motivů v průběhu času, kdy bylo možné vidět znatelné rozdíly mezi motivy před uskutečněním prvního výjezdu a těmi, které by hrály roli v dalším potenciálním výjezdu či dnes. V neposlední řadě se opakovaně ukazoval vliv dalších proměnných na motivaci.

Na základě stanovených cílů výzkumu byly kladeny čtyři základní výzkumné otázky:

VO1: *Jaké byly hlavní motivy stát se dobrovolníkem v rámci tzv. migrační krize?*

VO2: *Jaké změny v motivech lze vysledovat na základě prožité zkušenosti, případně působením dalších faktorů v průběhu času?*

VO3: *Jaké hlavní faktory ovlivňují realizaci prvního výjezdu?*

VO4: *Co ovlivňuje uskutečnění dalšího potenciálního výjezdu?*

5 METODOLOGIE VÝZKUMU

5.1 Metodologický rámec výzkumu

Pro náš výzkum byla zvolena forma kvalitativního výzkumu formou obsahové analýzy. Nasbíraná data byla analyzovaná pomocí mechanismů zakotvené teorie, neboť se jedná o typ výzkumu vhodný pro málo probádané oblasti. Dle Hendla (2005) je cílem výzkumu návrh teorie pro sledované fenomény. Název odkazuje na to, že daná teorie je zakotvená v získaných datech. Někdy je považována za metodu nepřetržitého porovnávání, neboť nalezené koncepty a kategorie se v průběhu analytického procesu stále porovnávají a dochází k jejich propracování a zpřesňování. Zakotvená teorie prošla značným vývojem a dostalo se jí mnoha úprav. Ačkoliv se nabízí řada doporučení či konkrétních postupů při tvorbě zakotvené teorie, vždy se jedná o jedinečný proces a nelze jej vymezit pevnými pravidly (Hendl, 2005).

Fáze shromažďování údajů, jejich analýza a tvorba teorie se prolínají. Začíná se vymezením základní zkoumané oblasti či fenoménu a následně výzkumník čeká, co se v průběhu výzkumu „vynoří“ a objeví jako významné. Předběžnému očekávání či označování předpokládaných objevů by se měl přitom vyhýbat (Miovský, 2006).

Značnou metodologickou oporou pro náš výzkum byla publikace Strausse a Corbinové (1999). Na základě metody zakotvené teorie byly v našem výzkumu použity tři druhy kódování: otevřené (sloužící k základní lokalizaci témat v textech), axiální (během kterého se zohledňují příčiny a důsledky, podmínky a interakce, strategie a procesy a tím se propojují kategorie) a selektivní kódování (vyhledání ústředního tématu a kategorií a jejich provázání s dalšími tématy a kategoriemi). Nejprve tedy došlo k vytvoření základních konceptů (pojmu), které jsou nejmenší jednotkou a umožňují označování určitých jevů. Pomocí porovnávání jednotlivých jevů a slučováním těch podobných pod abstraktnější označení docházelo k tvorbě kategorií, které jsou třídou pojmů a základním prvkem tvorby teorie. Následně byla vymezena ústřední kategorie a byly hledány vzájemné vztahy s dalšími důležitými kategoriemi (Strauss & Corbinová, 1999).

5.2 Metody výběru zkoumaného souboru a jeho charakteristiky

Respondenti byli vybíráni metodou prostého záměrného výběru, samosběru a sněhové koule. Na počátku výzkumu bylo na základě osobní známosti možné oslovit jen několik potenciálních respondentů. Byla tedy kontaktována olomoucká charita s prosbou o přeposlání žádosti o účast na výzkumu mezi účastníky pořádaných výjezdů. V průběhu sběru dat bylo rozhodnuto o zúžení základního souboru pouze na jedince, kteří působili jako dobrovolníci na území Srbska, Chorvatska či Slovinska. Dle vlastních zkušeností do těchto zemí jezdila převážná část českých dobrovolníků, a to ihned od začátku tzv. migrační krize. Tyto země jsou spojené s četnými politickými změnami v průběhu krize a mají na sebe bezprostřední vzájemný vliv. Dalším důvodem bylo, že často jedinci působili také na více územích těchto států během jednoho výjezdu. Zároveň ale bylo preferováno získat výpovědi respondentů působících v různých místech. Je důležité upozornit, že přesný počet dobrovolníků angažujících se v rámci tzv. migrační krize není znám. Některé zdroje hovoří o 4 tisících jedinců (PLnU, 4. 12. 2017).

Sběr dat probíhal ve dvou krajích České republiky – v Olomouckém a Karlovarském. To umožnilo rozšíření rozsahu zkušeností dobrovolníků. Během průběžné analýzy dat se ukázalo, že někteří jedinci zařazení do výzkumu (přitom nevybraní metodou sněhové koule) se angažovali ve stejných výjezdech. Troufám si tvrdit, že to není překážkou, jelikož sledované motivy jsou veskrze individuální záležitostí a bylo evidentní, že stejná zkušenost může pramenit z jiných zdrojů a ústit v odlišné změny či přínosy. Abychom se ale vyhnuli chudému výběrovému vzorku (Miovský, 2006), byli následně oslovováni jedinci s rozdílnou zkušeností, ať se to týkalo místa a délky působení, či okolností výjezdu.

Základní informace o výzkumném souboru nabízí tabulka na následující straně. Kromě smyšleného jména přiřazeného respondentům je uvedeno taktéž pohlaví, věk a kraj, v němž má respondent/ka trvalé bydliště. Dále lze z tabulky vysledovat dosažené vzdělání (kde M je zkratkou pro maturitu), údaj, zda měl/a respondent/ka v době výjezdu děti, počet výjezdů a místo výjezdu (SI – Slovinsko; HR – Chorvatsko; RS – Srbsko).

	Označení probanda	Pohlaví	Věk	Místo bydliště (kraj)	Vzdělání	Děti	Počet výjezdů	Místo výjezdu
1.	Adam	Muž	26	Olomoucký	VŠ	Ne	1	SI (Dobová)
2.	Beáta	Žena	23	Pardubický	VŠ	Ne	1	RS (Horgoš); SI; HR
3.	Cyril	Muž	26	Olomoucký	SŠ s M	Ne	1	RS (Šid)
4.	Dana	Žena	24	Olomoucký	VŠ	Ne	1	RS (Berkasovo-Bapska); HR
5.	Emílie	Žena	23	Trenčínský (SK)	VŠ	Ne	1	RS (Šid; Adaševci, Principovac)
6.	Františka	Žena	22	Jihočeský	SŠ s M	Ne	3	RS (Šid; Adaševci, Principovac)
7.	Gustav	Muž	22	Olomoucký	SŠ s M	Ne	1	RS (Berkasovo-Bapska)
8.	Hana	Žena	25	Olomoucký	VŠ	Ne	1	RS (Horgoš)
9.	Iva	Žena	23	Karlovarský	VOŠ	Ne	1	RS (Berkasovo-Bapska)
10.	Jana	Žena	43	Karlovarský	SŠ s M	Ano	1	SI (Dobová)
11.	Karla	Žena	21	Karlovarský	SŠ s M	Ne	1	SI (Dobová)
12.	Lukáš	Muž	27	Karlovarský	VOŠ	Ne	1	RS (Berkasovo-Bapska)
13.	Martina	Žena	24	Karlovarský	VOŠ	Ne	1	RS (Berkasovo-Bapska)

Tabulka č. 1: Charakteristiky respondentů

Kromě dat z tabulky nabízíme v následujících několika odstavcích shrnutí údajů o období, ve kterém dobrovolníci vyjeli, délce dobrovolnického výjezdu a míst působení. Pro možnost vytvoření přesného obrazu uvádíme i jména daných dobrovolníků.

Valná většina dobrovolníků (Adam, Beáta, Cyril, Dana, Gustav, Hana, Iva, Lukáš, Martina) vyjela na podzim roku 2015, konkrétně od září do listopadu. V prosinci téhož roku se zúčastnily také Jana a Karla. Dvě dobrovolnice, které měly výjezd zprostředkovaný přes PLnU vyjely až v roce 2017 (Emílie na přelomu června a července a Františka v únoru, dubnu a červenci).

Téměř všichni respondenti se zúčastnili výjezdu v rozmezí od tří do šesti dnů. Výjimku tvořily opět pouze Emílie a Františka, které se angažovaly v uprchlickém táboře v Srbsku a strávily na místě dobu delší. U Františky se jednalo o dvakrát deset dnů a jednou tři týdny a Emílie zůstala v kuse jeden měsíc.

Řada dobrovolníků působila na srbsko-chorvatském přechodu Berkasovo-Bapska (Beáta, Cyril, Dana, Gustav, Iva, Lukáš, Martina) a na jiných místech Srbska (Emílie, Františka). Tři dobrovolníci vyjeli do slovinského příhraničí (Adam, Jana, Karla), dva na srbsko-maďarské hranice k vesnici Horgoš (Beáta, Hana) a někteří v rámci výjezdu dobrovolničili i v Chorvatsku (Beáta, Hana).

Co se místa působení týče, většina respondentů byli dobrovolníky v neoficiálním táboře na hraničním přechodu (Beáta, Cyril, Dana, Gustav, Hana, Iva, Lukáš, Martina). Někteří se angažovali v oficiálním uprchlickém táboře (Adam, Jana, Karla, Emílie, Františka) a tři dobrovolníci pracovali na nádraží (Adam, Jana, Karla).

5.3 Metody získávání dat

Základními metodami získávání dat v našem výzkumu byl polostrukturovaný rozhovor a pozorování. Též byl administrován dotazník demografických údajů.

Jak Hendl (2005) upozorňuje, před samotnou realizací kvalitativních rozhovorů je důležité zamyslet se nad jeho formou a dalšími aspekty. Je nutné stanovit obsah, formulaci i pořadí otázek. V našem případě jsme se rozhodli pro formu polostrukturovaného rozhovoru, který umožňuje zodpovězení všech relevantních otázek, avšak je flexibilní z hlediska jejich pořadí. Není nutné tedy respondenta příliš dirigovat, aby např. nynější vyprávění pozastavil, neboť se k němu vrátíme za chvíli. Taktéž byla ponechána volnost klást otázky další, doposud nepřítomné v osnovách.

Tvorba otázek byla zpočátku inspirována několika položkami Valové (2016), jež se rovněž na motivaci dobrovolníků v rámci tzv. migrační krize zaměřila. Na počátku výzkumu bylo 32 otázek (spolu s několika podotázkami), z nichž se některé v průběhu výzkumu upravily. Konkrétně se jednalo o vyřazení otázky „*Jste si vědom toho pravého motivu?*“, která probandy spíše mátl a nepřinášela další relevantní údaje. Upřesnila se otázka „*Nastala během dobrovolnické činnosti nějaká změna?*“, k níž se dodalo „*Ať se to týká Vašich myšlenek, emocí, postojů, názorů – cokoliv.*“, přičemž toto upřesnění bylo poskytnuto pouze v případě, že jej proband vyžadoval. Jelikož napříč rozhovorem byla kladena řada otázek zaměřených na motivaci, několikátou z nich bylo vhodné doplnit: „*Co všechno Vás přimělo jet, kdybyste to měl/a nějak shrnout?*“. Poslední změnou bylo zařazení otázek (v případě kladné odpovědi na otázku „*Jel/a byste znovu?*“) „*Co by bylo těmi hlavními důvody, proč jet znovu?*“ a „*Změnilo by se něco v důvodech, proč jste jel/a tehdy a proč byste jel/a teď?*“, jelikož se v průběhu výzkumu ukázal faktor změny motivů jako relevantní. V případě nepřítomnosti přání vyjet znovu byl respondent rovněž dotázán na důvody.

Bylo ustanoveno několik základních okruhů otázek. Na úvod byly položeny otázky obecnější, tzv. *rozehřívací* (první informace o tzv. uprchlické krizi, první reakce), následované první otázkou na motivy. Poté přišly dotazy na popis samotné dobrovolnické

zkušenosti a jejího kontextu (období, délka a místo pobytu, prováděné činnosti, případní spolucestující), dále otázky na reakci druhých na dobrovolnický výjezd jedince. Následně byla pozornost věnována změnám, které se dostavily během a po výjezdu a překážkám výjezdu. Další významný okruh tvořily opět otázky na motivy a očekávání před výjezdem. Poté byl respondent dotazován na vztahy s dalšími dobrovolníky, vztahy v rámci přítomných organizací a zkušenosti s migranty. Taktéž byly zařazeny otázky zaměřené na nejnáročnější prožitek, nejnáročnější aspekty a největší překvapení. Poslední sekci tvořily dotazy týkající se aktuální situace (zda by respondent jel znovu, co by bylo momentálně hlavními motivy a zda by se lišily od těch minulých, ale také, jak vnímá celou zkušenost s odstupem) a rozhovor byl završen shrnutím záporů a kladů prožité zkušenosti a otázkou, zda si přeje proband ještě něco dodat. Konkrétní znění otázek lze nalézt v Příloze 2.

Data z rozhovorů byla doplněna o poznatky získané pomocí pozorování. To probíhalo nestrukturovaně, pomocí tvorby poznámek (především po skončení rozhovoru). V mnoha případech přineslo důležité údaje týkající se např. neverbální stránky projevu respondentů, ale i vlastních reakcí. Velmi nápomocné se ukázalo u porozumění jemnějším nuancím projevů respondentů a propojení neverbální komunikace se slovním projevem. K popisu charakteristik výběrového souboru dopomohl dotazník demografických údajů, který je přiložen v Příloze 3.

5.3.1 Proces získávání dat

Před každým rozhovorem byli probandi nejprve požádáni o vyplnění dotazníku demografických údajů. Následně bylo provedeno polostrukturované interview. Jak na začátku, tak na konci setkání byl však dostatek času pro seznámení se s respondentem a spíše neformální, „lidský“ kontakt.

I vzhledem k různorodým místům pobytu respondentů probíhaly rozhovory na různých místech a v různých časech (v závislosti na možnostech participantů). U těch, s nimiž rozhovory probíhaly ve stejném městě, byla přítomna snaha o uskutečnění setkání ve stejné kavárně/čajovně, což bylo ve valné většině realizováno. V jednom případě proběhl rozhovor na pracovišti respondentky.

Celkově bylo provedeno 13 polostrukturovaných rozhovorů. Jejich průměrná délka činila 53 minut a celkem vzniklo kolem 290 normostran textu.

5.4 Etika výzkumu

Jelikož byly rozhovory s probandy nahrávány na diktafon, využili jsme možnosti udělení souhlasu ústní formou. Před zahájením výzkumného rozhovoru byli respondenti informováni o podstatě výzkumu a měli možnost se doptat či jakkoliv vyjádřit. Následně byli dotázáni, zda souhlasí s nahráváním rozhovoru na diktafon. Pakliže vyjádřili souhlas, byl diktafon zapnut a následoval formální začátek shrnující účel výzkumu a dotazující se na souhlas s účastí na výzkumu a s nahráváním. Rovněž byli účastníci informováni o možnosti kdykoliv odstoupit od výzkumu a o anonymitě poskytnutých údajů.

Anonymita údajů byla zohledněna již při transkripci rozhovoru, kdy byla jména nahrazena nejprve kódem a posléze smyšleným jménem. Rovněž byly vynechány veškeré údaje, které by mohly dopomoci k rozpoznání respondenta. Ačkoliv u některých rozhovorů bylo evidentní, že jsme narazili na téma pro respondenta citlivé, troufám si říci, že daná situace byla vždy podchycena a nedošlo k újmě respondenta. V takovém případě byla pokaždé kladena otázka, zda je pro probanda v pořádku takto rozhovor uzavřít. Zároveň byl poskytnut na konci rozhovoru prostor pro jakákoliv upřesnění či zpracování tématu. A stejně tak po ukončení rozhovoru, mimo nahrávání. Z mého úhlu pohledu se v každém z jednotlivých případů jednalo o přátelské setkání, které probíhalo v klidu a bezpečí.

5.5 Metody zpracování a analýzy dat

Výsledným produktem setkání s probandem byl vyplněný krátký dotazník demografických údajů, poznatky získané pomocí nestrukturovaného pozorování, a především audionahrávka rozhovoru. Demografické údaje byly zaznamenány do MS Excel a použity v popisu vzorku. Byla provedena doslovná transkripce audionahrávky, výjimku tvoří přepis rozhovoru se slovensky hovořící respondentkou. Po zvážení kladů a záporů bylo rozhodnuto pro provedení transkripce v českém jazyce. V průběhu analýzy prvních rozhovorů se doslovný transkript projevil jako nepotřebný, až matoucí a přešlo se k použití tzv. redukce prvního řádu (Miovský, 2006). Vynechala se slova, která nebyla nositeli významu (tzv. slovní vata) i odbočky či nedokončené věty, které neobsahovaly žádné relevantní informace. To významně zpřehlednilo data a usnadnilo jejich analýzu, aniž by docházelo k redukci významného. Poznatky z pozorování byly při analýze dat napojeny k transkribovanému textu. Po této základní přípravě dat bylo provedeno kódování pomocí počítačového programu Atlas.ti, který byl nápomocný i při následné analýze dat. Bylo použito otevřené, axiální a selektivní kódování. V souladu s tvrzením Strauss & Corbinová

(1999), jednotlivé druhy se během analýzy námi získaných dat prolínaly. Stejně tak docházelo k současné analýze a získávání dat, což kromě jiného umožnilo konkretizování výzkumných otázek, s tím souvisejících otázek polostrukturovaného interview a výběr potenciálních participantů.

Otevřené kódování bylo použito především u prvních rozhovorů. Celý text byl několikrát pročten, aby došlo k vytvoření celkového náhledu. Následně byly jednotlivým událostem, jevům a aspektům přiřazeny kódy. Těmi byly jednoslovné či víceslovné názvy, jež se vztahovaly nejprve spíše ke konkrétnímu údaji a v některých případech se jednalo o tzv. in vivo kódy, tedy kódy pojmenované dle výroku probanda. Na počátku probíhalo kódování především na základě vět či částí vět a řádků, postupem času bylo možné přejít ke kódování složitějších větných celků či dokonce odstavců. Níže uvádíme příklad kódování u jednoho z prvních rozhovorů.

I: Co se u Tebe změnilo, když ses vrátil? ... Už jsi toho dost jmenoval, jenom, jestli Tě napadne ještě něco.

R: Tak asi jako takovej ten pocit toho naplnění, že měl nějakou potřebu pomoci a že to dokázal, zvládl, že si může říct, že udělal opravdu pro to opravdu něco. A teďka jako kdyby takový "co dál" nebo "jak dál", ale pak už jsem se k tomu nikdy moc nějak víc nevracel nebo že bych to nějak řešil nebo dělal nějaký besedy s někým, to ne. ... A určitě takovej ten pocit, že je důležitý to teda poznat na tu vlastní kůži, udělat si o tom ten obrázek a pak umět jakoby reagovat na ty zprávy nebo někoho a říct, jo, tak tohle je blbost, takhle to tam opravdu není, na druhé straně říct, jo, takhle se to třeba děje nebo je tam tohle. A zároveň, to možná bylo nejdůležitější, jakoby si uvědomit, že ten problém je daleko, daleko, daleko širší a i

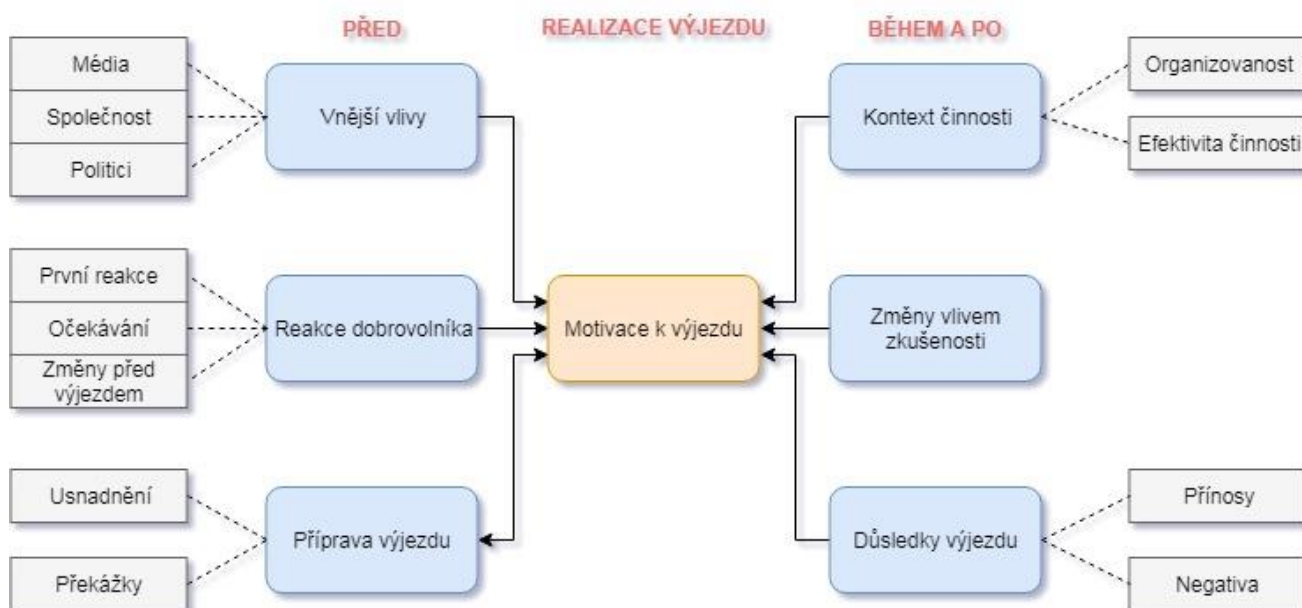
- PO_emoce_pocit naplnění
- PO_změna_"co dál"
- PO_změna_menší zájem o situaci/neangažovanost
- PO_změna_diskuse s druhými
- PO_změna_reakce na média
- PO_změna_význam vlastní zkušenosti
- PO_změna_komplexnost/složitost situace
- PO_změna_proměnlivost situace
- Širší rámec krize

Obrázek č. 1: Ukázka kódování v počáteční fázi výzkumu

Průběžně byla věnována pozornost seznamu použitých kódů, se kterým se nadále pracovalo. V případě, že se kódy vztahovaly k velmi podobným jevům, byly sloučeny do kategorie, jež se pojmenovala v souladu se všemi případy. Při tomto procesu bylo využito často porovnávání podobností a rozdílů mezi vytvořenými kategoriemi. Rovněž kladení otázek výrazně přispělo k systematizaci dat a kódů. Samozřejmostí byla přítomnost induktivně deduktivního přístupu, kdy se na základě analytické práce s daty vytváří určité předpoklady, které se následně ověřují opět na sesbíraných datech (Strauss & Corbinová, 1999).

6 ANALÝZA DAT

V následujících podkapitolách se zaměříme na samotnou analýzu sesbíraných dat. Základem bude popis nalezených kategorií a jejich podrobná specifikace i s příklady. Na konci kapitoly se zmíníme o vzájemných vztazích mezi kategoriemi. Abychom pochopili proces vzniku motivace k dobrovolnickému angažmá a jejích změn na základě prožité zkušenosti a času, vytvořili jsme grafický model, jenž nám to usnadní.

Obrázek č. 2: Základní kategorie výzkumu

Celkem zde vidíme sedm hlavních kategorií u některých s podkategoriemi a pomocné údaje (před výjezdem; realizace výjezdu; během a po výjezdu), jež nám model dělí na dvě části. Na levé straně lze vidět kategorie týkající se faktorů před výjezdem dobrovolníka. Ty jsou důležité pro naši centrální kategorii označenou jako *Motivace k výjezdu*, která se vztahuje k tomu, co vedlo k rozhodnutí jedince stát se dobrovolníkem v rámci tzv. migrační krize. Pravá část diagramu operuje s kategoriemi, které se týkají nejdůležitějších aspektů aktivních během výjezdu a po jeho ukončení, jež mají vliv na změnu motivace k dalšímu potenciálnímu výjezdu. V našem modelu se tedy kategorie *Motivace k výjezdu* vztahuje jak k motivům vedoucím k prvnímu výjezdu, tak ke změně motivů pro případné další dobrovolnické angažmá.

Jal si lze povšimnout, veškeré hlavní kategorie jsou ve vztahu s centrální kategorií *Motivace k výjezdu*. *Vnější vlivy* mnohokrát podpořily přání vyjet jako dobrovolník, především kvůli vnímané zkreslenosti informací či upoutání pozornosti vůči danému tématu. Rovněž *Reakce dobrovolníka* ovlivňují motivaci k výjezdu, zejména je pak důležité prohloubení zájmu o dané téma. Oboustranný vztah lze vysledovat mezi centrální kategorií a *Přípravou výjezdu*, přičemž *Motivace k výjezdu* vede k jeho přípravě, a naopak různá usnadnění a překážky mají vliv na motivaci. Kategorie označené jako *Kontext činnosti*, *Změny vlivem zkušenosti* a *Důsledky výjezdu* pak ovlivňují motivaci k dalšímu výjezdu prostřednictvím událostí během dobrovolnické zkušenosti a po jejím skončení. Bližší údaje ke vzájemným vztahům nabízíme v části nazvané *Vzájemné vztahy mezi kategoriemi*.

V následujících podkapitolách si vytvořené kategorie přiblížíme podrobněji. Nabídneme nejdůležitější zjištění vyplývající z provedené analýzy. Vše je prokládáno citacemi samotných respondentů. Ukázky jsou označené kurzívou a vždy k nim uvádíme pseudonym daného respondenta. Pakliže je v závorce uvedeno před jmény „např.“, jmenujeme respondenty, u nichž byl daný jev nejvíce patrný. V některých případech lze narazit na citování pouze několika slov přímo v textu, což má za cíl pouze zkonkretizování popisovaného slovy respondentů. Jindy je výroku věnováno několik řádků či celý odstavec a tehdy citace slouží především k vytvoření živoucího obrazu probírané problematiky. V případě, že se prezentovaná myšlenka objevila u více respondentů, byla vybrána pouze jediná citace (výjimečně dvě), jež dané téma nejlépe charakterizovala. Vždy se jedná o transkribovaný text zbavený pouze bezvýznamových slov či větných odboček, jinak je neupravený. Jelikož jsou vztahy mezi kategoriemi mnohdy velmi těsné, některé údaje mohou být zmíněny ve více kategoriích, byť pouze okrajově. Věříme, že tato skutečnost není na škodu, nýbrž naopak pomáhá k tvorbě uceleného obrazu situace a dokládá vzájemné vztahy mezi zkoumanými fenomény.

6.1 Vnější vlivy

První kategorie souvisí s vnímáním vlivu **médií**, nálady ve **společnosti** a aktivity **politiků**. Především k úloze médií se vyjadřovali téměř všichni respondenti (kromě Gustava a Jany), přičemž zmiňovali jejich neobjektivitu, prezentaci zavádějících či lživých informací a taktéž vliv na jejich okolí i celou společnost. Kategorie je v úzkém kontaktu nejen s *Motivací k výjezdu*, ale také s *Reakcemi dobrovolníka*, *Změnami vlivem zkušenosti* a *Důsledky výjezdu*. Po motivech se jedná o nejvíce prostoupenou kategorii napříč modelem.

Média

Nejčastěji zmiňovaným údajem bylo **neúplné** či **zkreslené podávání informací** prostřednictvím médií. Tento aspekt se vyskytl u deseti respondentů (Adam, Beáta, Cyril, Dana, Emílie, Františka, Iva, Karla, Lukáš, Martina). Vnímané neobjektivní informace se týkaly nejčastěji migrantů, ale i prostředí, ve kterém se nacházeli a okolností celé situace.

Iva: „*A mě vždycky strašně dojíká, jak v televizi ukazují, jaké po nich zůstává bordel a že si neváží jídla, co dostanou, ale ono to tak úplně není. (...) najednou přijedou policajti a vyhlásí ,Teď jdete a nesmíte s sebou nic mít.‘. Takže oni tam prostě ten pytlík s tím jídlem musí nechat, aby se dostali do toho autobusu a mohli přejet prostě někam dál.“*

Někteří respondenti (např. Cyril, Dana, Iva, Lukáš) se zmiňovali explicitně o **českých médiích**. Opět se jednalo o prezentaci zkreslených informací, ale i např. jejich menší zájem o situaci oproti těm zahraničním. Lukáš je zároveň přesvědčen, že činnost českých médií výrazně přispěla k vysokému počtu českých dobrovolníků, kteří do míst tzv. migrační krize vyrazili.

Lukáš: „*A víceméně opravdu se dá říct, že to celý stálo na Čěších. A asi to bylo zřejmě i daný tím, jakou masáž rozjely ty média negativní, takže to vyburcovalo ty lidi, aby se zvedli a šli.“*

Média byla důležitým faktorem ovlivňujícím mnoho oblastí, ať se jednalo o společnost, ale také další námi vymezené kategorie. Jejich roli se budeme věnovat napříč následujícími řádky i později v odstavcích věnovaným vztahům mezi kategoriemi.

Společnost

Ve společnosti dobrovolníci často vnímají **iracionální postoje** (např. Dana, Gustav, Iva, Lukáš), které jsou postaveny na strachu vyvolaném právě médii. V některých případech byly zmiňovány konkrétní televizní stanice či internetové stránky, které dle dobrovolníků šíří dezinformace a tím ovlivňují společnost. Též byla uváděna pocíťovaná **nekritičnost** okolí vůči mediálním zprávám.

Dana: „*To prostě, ty média, kritický myšlení na bodě mrazu mi přijde ve společnosti. Vůbec nepřemýšlej...“*

Iva: „*...většinou to jsou starý lidi, který fakt koukaj jenom na Primu, na Novu, jo, tam vidí, jak právě znásilňují, jak to jsou pedofilové a tamto a tamto a tak to je, protože tak to v tý televizi říkali.“*

Někteří dobrovolníci (např. Dana a Gustav) vnímají přítomnost jakýchsi **paradoxů** ve společnosti. Gustav nastínil rozpor mezi velkým strachem společnosti vůči migrantům spolu s argumenty, jak je nemožné s nimi žít, a s faktem, že většina lidí se z žádným ani

nepotkala. Dana zmínila paradox, že česká společnost se uprchlíků a migrantů velmi obává, avšak samotní migranti zde žít ani nechtějí a dá se říci, že v tomto směru se nás migrační krize týká naprosto minimálně. Jana zase vnímá ve společnosti výraznou roli individualismu.

Jana: „Spoustu lidí tomu nerozumí, nikdy by to neudělalo, takže...oni maj pocit, že by se každej měl starat o sebe, jo. Což třeba nemusí být a priori zlý ty lidi, ale nepomohli by no.“

Politici

Respondenti, kteří se k této oblasti vyjádřili (Cyril, Dana, Emílie, Iva, Lukáš), vnímají **negativní postoj** mnoha politiků, ať se jedná o prezidenta, či další české politiky. Další dobrovolníci (např. Iva) výslovně uvedli, že politici mají **negativní vliv** na společnost prostřednictvím iracionálního postoje a šíření nenávisti. Někteří z nich (např. Iva, Lukáš) zároveň nastínili, že právě tito lidé mají v rukou podíl na **řešení** vzniklé situace, avšak nečiní, jak by měli.

Dana: „...ted' se to [negativní reakce ve společnosti] zas rozdmýchává s tím prezidentem, ktorej teda vůbec nemá vliv na to, jestli je přijmeme nebo ne. To jsme si měli rozmyslet, když jsme volili Babiše...“

Lukáš: „Tohleto prostě asi budou muset vyřešit politici. Bohužel u nás ty politici ty řešení nehledaj, ale honí politický body na tom, že říkaj, ať neprší no.“

6.2 Reakce dobrovolníka

Tato kategorie má rovněž tři podkategorie, jimiž jsou *První reakce*, *Očekávání a Změny před výjezdem*. Všem je společné to, že se jedná o reakce na straně dobrovolníka na tzv. migrační krizi a aspekty s ní spojené. Jak jsme zmínili v předchozí podkapitole, často reakce respondentů byly ovlivněny médii, společností či politiky, v některých případech je dokonce vyvolaly. Aktuální kategorie má vliv na *Motivaci k výjezdu*, vnímání *Vnějších vlivů* a *Přípravu výjezdu*.

První reakce

Lze říci, že prvotní reakce dobrovolníků byly značně individuální. Zjednodušeně je můžeme rozlišit na emoční a kognitivní. Ačkoliv u některých dobrovolníků jeden typ nad druhým převažoval, vyskytovaly se reakce komplexní, obsahující zástupce z obou složek.

Nejčastějšími emočními reakcemi bylo pociťování **lítosti** či **soucitů** s migranty (Adam, Beáta, Dana, Františka). Ve třech případech (Dana, Hana, Karla) se objevil **strach**,

který vznikl jakožto reakce na aktivitu médií. U Adama se vyskytl **hněv** kvůli vnímané nepřipravenosti společnosti.

Z hlediska kognitivních reakcí se u pěti respondentů (Adam, Emílie, Hana, Iva, Karla) objevila **zmatenost**, která většinou souvisela opět s vlivem médií či společnosti. Respondenti uváděli, že nevěděli, o co se jedná a dostávaly se k nim rozporuplné informace.

Emílie: *„Asi hodně otázek, zmatek. Jako bych, nevím, asi jsem nevěděla, co si mám o tom myslet úplně. Protože ze všech stran přicházely různé druhy informací, teda hlavně z médií a od různých politiků přicházely spíš ty negativní, ale zase když si přečteš nějaké jiné média nebo organizace, tak ty mají zase jiný názor, takže...taková nejasnost toho tématu.“*

U čtyř dobrovolníků (Dana, Hana, Karla, Martina) se objevila přímo reakce **údivu**, až **šoku**, který souvisel se samotnou krizí nebo jejím rozsahem.

Hana: *„...to bylo takový asi šokující, to se přece nemůže dít teďka tady v jedenadvacátém století...“*

Dva dobrovolníci (Cyril, Gustav) viděli danou situaci jako **problematickou a krizovou**. Gustav a Lukáš vnímali zejména negativní postoje společnosti či druhých a Adam a Gustav uvedli nepřipravenost společnosti na takovouto krizi. Zatímco u Adama se jednalo spíše o praktické nedostatky, *„že na to nejsme nějak připravení, jim pomoci“*, Gustav zmínil mentální nepřipravenost obyvatel vůči přijímání migrantů.

Gustav: *„...takový lidi sem budou chodit a nebudou to mít jednoduchý, protože všichni do nich půjdou a bude jich hodně a vlastně to je dost špatně řešený problém.“*

Tři respondenti (Cyril, Dana, Hana) uvedli **pocit'ování blízkostí krize**, což u Dany a Hany vzbudilo emoci strachu.

Dana: *„... [první reakcí byl] ten soucit...ale jo, i ten strach, protože tam byla válka a teď najednou se ta válka dotýká i nás, když ty lidi prchají k nám, tak jsme konec toho řetězce, spojuje nás to...“*

Tři dobrovolnice (Beáta, Jana, Karla) jako první reakci uvedly **vyvolání zájmu** o danou situaci. Hana pak konstatovala, že na danou situaci již zpočátku pohlížela jakožto na možnou budoucí pracovní oblast, z hlediska humanitární pracovnice.

Několik respondentů (např. Cyril, Iva, Lukáš) konstatovalo, že prvotní informace o tzv. migrační krizi nevedly k určité konkrétní reakci či ke zvýšení zájmu o dané téma. Tím, co onen zájem vyvolalo a dá se říci, že podpořilo motivaci k výjezdu, byla především aktivita médií a politiků.

Lukáš: „*Asi jsem tomu [tzv. migrační krizi] úplně nevěnoval pozornost, tu reakci pak vyvolalo, jak se k tomu postavili politici a média atd.*“

Očekávání

Sedm respondentů (Cyril, Emílie, Františka, Gustav, Hana, Iva, Jana) uvedlo, že před výjezdem neměli **žádná očekávání** či je mít nechtěli. Mnozí dobrovolníci si pak během rozhovoru vybavovali pouze nesplněná očekávání, tudíž je možné, že jsou následující informace zkresleny, a to především na základě času, jenž od dané doby uplynul. Očekávání, která respondenti popisovali se týkají migrantů, daného prostředí, náročnosti situace či vlastní užitečnosti.

Všichni dobrovolníci kromě Františky uvedli, že měli určitou představu vytvořenou na základě informací z médií či z vyprávění od známých a předchozích dobrovolníků. Ve většině případů se tato očekávání nesplnila a situace či prostředí vypadali jinak, než si představovali.

Některá očekávání se týkala **okolností situace**. Tři respondenti (Adam, Dana, Karla) očekávali, že zažijí náročné situace a bude zapotřebí intenzivní pracovní nasazení, což se u Adama a Karly úplně nepotvrdilo. U některých dobrovolníků (např. Adam, Cyril) se objevilo očekávání akutnější situace, než tomu bylo ve skutečnosti, což např. Adam uvedl slovy, že na místě to bylo „*poklidný*“, skoro až „*rutina*“. Na druhé straně dvě respondentky (Beáta, Hana) očekávaly větší stabilitu situace či lepší zajištění migrantů.

Hana: „*Asi, že to nebude tak hrozný, že je tolik neziskovek, který můžou pomáhat a že jsem nečekala, že ty lidi budou tak bezprizorní, a tak odkázaní sami na sebe...*“

Další představy se týkaly **prostředí**, ve kterém dobrovolníci působili. I v tomto ohledu sehrály významnou roli informace od druhých a média. U tří respondentek (Dana, Jana, Martina) se objevilo očekávání nepříjemného prostředí plného špíny či odpadků, naopak pouze Hana předpokládala, že dobrovolnická činnosti bude probíhat v „*civilizovaným prostředí*“.

Další očekávání se týkala **migrantů**. Tento obraz byl opět výsledkem působení médií či okolí. Dva dobrovolníci (Dana, Gustav) očekávali, že migranti se budou jevit jako lidé v nouzi, slovy Gustava, že „*budou chudí a budou to lidi, kteří jsou v beznaději, protože proč by jinak utíkali*“.

Karla naopak předpokládala pozitivní obraz migrantů a doufala, že tam uvidí „*jenom samý milý lidi, který jsou vlastně úplně v pohodě*“. Na základě nesplněného očekávání lze

usuzovat, že Adam čekal v souvislosti s migranty jejich větší vděčnost za poskytovanou pomoc. U dalších dvou dobrovolnic (Emílie, Dana) se jednalo o očekávání ohledně národnostní skladby migrantů v uprchlickém táboře či jejich počtu.

Dana: „Čekala jsem, že tam bude hodně lidí, ale asi jsem nečekala, že to bude taková brutalita.“

Několik respondentů (Beáta, Dana, Emílie, Lukáš) se vyjádřilo také k očekávání **organizovanosti a koordinovanosti** pomoci či dobrovolníků. Většinou se jednalo o očekávání lepší koordinovanosti, než tomu bylo ve skutečnosti. To se mohlo týkat spolupráce mezi přítomnými složkami, kdy např. Dana předpokládala, že si budou „*pomáhat dobrovolníci s doktorama, nebo dobrovolníci budou pomáhat doktorům*“. U několika dalších dobrovolníků se objevilo očekávání ohledně koordinovanosti dobrovolníků, kdy např. Emílii se zdálo, že „*někdy není využitý plný potenciál těch lidí, co tam jsou*“. Lukáš naopak očekával nižší koordinovanost.

Lukáš: „*Já jsem si myslel, že to bude větší punk. Jakože tam přijedeme, teď tam všem rozdáme to jídlo atd. atd. pak náraz na to, že tam funguje řád a že jsme tlačení i v tutý situaci nějakajma regulema.*“

U tří dobrovolnic (Beáta, Iva, Karla) se objevilo nesplněné očekávání týkající se **pozitivní reakce druhých**. U Beáty a Ivy se jednalo o očekávání kladné reakce okolí na jejich dobrovolnické angažmá po návratu z výjezdu. Karla předpokládala odlišnou reakci svých spolužáků na tzv. migrační krizi, jelikož čekala, že „*ty lidi budou rozumnější a nebudou se bát*“ toho, co jí přijde nelogické.

Poslední skupina se vztahuje na očekávání **vlastní užitečnosti** během výjezdu. Téměř polovina respondentů (Adam, Dana, Emílie, Františka, Gustav, Jana, Lukáš, Martina) si představovala zařazení do běžného provozu. Beáta měla nesplněné očekávání o poskytování první pomoci.

Změny před výjezdem

Podkategorie změn před výjezdem se zaměřuje především na aspekty, které se měnily u daného jedince před uskutečněním výjezdu. Jako taková následuje *První reakce*, ze které tyto změny často vyplývaly. Rovněž zahrnuje i změnu širšího kontextu situace tzv. migrační krize, jež mohla mít na realizaci výjezdu značný vliv.

Nejčastější změnou bylo **prohlubování zájmu** o danou tematiku a **získávání nových informací**, které explicitně zmínilo pět respondentů (Emílie, Františka, Iva, Karla, Lukáš). Dvě respondentky (Iva, Karla) jako změnu uvedly vůbec samotné **rozhodnutí** do daných

míst vyjet. U Ivy to bylo zapříčiněné náhlou změnou názoru a u Karly zjištěním, že je to pro ni momentálně nejvhodnější forma pomoci.

Iva: „*Ale pak najednou, nevím, najednou se ve mně zlomilo, bylo to ze dne na den, říkám, tyjo, ale já...nechci jenom sedět doma, na gauči, sledovat televizi, co se kde děje a nevědět o tom, co.*“

U dvou respondentek (Františka, Hana) se **zmenšoval vliv emocí**, a to především prostřednictvím větší informovanosti. Františka uvedla taktéž, že si začala utvářet realističtější pohled na situaci. Několik dobrovolníků (např. Emílie, Karla) se před výjezdem čím dál tím více **těšilo** či bylo zvědavých, jaké to tam ve skutečnosti bude. U Ivy a Karly se objevily **obavy** těsně před odjezdem. U Ivy se jednalo o obavy obecně před výjezdem a u Karly se týkaly strachu před náročností zkušenosti.

Karla: „... [před výjezdem se objevily] *obavy z toho, že by mě to mohlo hodně zasáhnout. A že to možná nebude tak, jak jsem pro to byla nadšená, idylická, že jedem pomáhat, tak že to možná bude drsnější, než si představuju.*“

Z hlediska širšího kontextu hrála u několika respondentů (např. Adam, Beáta, Dana, Hana) vliv **změna situace** v rámci tzv. migrační krize. To zapříčinilo například změnu místa dobrovolnické činnosti.

Hana: „...*původní záměr byl jet na to Keleti, ale mezitím už se tam ta situace uklidnila. Proto jsme aji změnili tu destinaci toho výjezdu.*“

6.3 Příprava výjezdu

Kategorie *Příprava výjezdu* obsahuje především praktické aspekty ovlivňující realizaci výjezdu. Jak se z výpovědí dobrovolníků ukázalo, často v plánování výjezdu hrály významnou roli vnější faktory, které ovlivňovaly jeho dostupnost. Při popisu této kategorie se nejprve zaměříme na její obecné aspekty a praktické údaje, jež jsou významné pro utvoření celkového obrazu dobrovolnických výjezdů. Následně popíšeme dvě podkategorie, jimiž jsou faktory, které výjezd usnadnily na jedné straně a jeho překážky na straně druhé. Kategorie *Příprava výjezdu* je ovlivňována *Reakcemi dobrovolníka* a je v oboustranném vztahu s *Motivací k výjezdu*.

Celkem osm dobrovolníků (Adam, Beáta, Cyril, Hana, Iva, Jana, Karla, Martina) vyjelo na základě vnější nabídky prostřednictvím známých, univerzity a charity. Dvě dobrovolnice (Emílie, Františka) se zúčastnily dobrovolnické činnosti v pozdější fázi (během minulého roku) na základě výjezdu přes organizaci PLnU.

Další tři respondenti (Dana, Gustav, Lukáš) se rozhodli pro výjezd tzv. na vlastní pěst. Domluvili se tedy s dalšími lidmi a společně jeli autem do míst tzv. migrační krize. U Dany rozhodnutí pramenilo z plné kapacity u výjezdů organizovaných charitou, Gustav jel se svými přáteli a Lukáš se přidal k původně neznámým lidem. Jak u Dany, tak u Lukáše sehrály významnou roli sociální sítě, které vedly k nalezení spolucestujících či odvozu, jehož dostupnost se v průběhu analýzy ukázala jako velmi důležitý faktor.

U některých dobrovolníků prodleva mezi rozhodnutím vyjet a jeho realizací činila hodiny, u jiných několik dnů až týdnů a u Emílie a Františky, které se zúčastnily výjezdu až v minulém roce, trvala de facto v řádu měsíců až let. Velmi krátká byla u Beáty, Hany, Jany a Karly, kde rozhodnutí bylo následováno výjezdem v řádu dnů. Nejpatrnější to bylo u Beáty a Hany, které se zúčastnily stejného výjezdu.

Beáta: „...to bylo rychle, nabídka a druhý den ráno nám řekli, koho vybrali a odpoledne se jelo.“

Jeden týden trvala příprava u Gustava, který vyrazil s přáteli na vlastní pěst. U dalších dobrovolníků se objevilo rozmezí dvou a více týdnů (Adam, Cyril, Dana, Iva, Lukáš, Martina). Adam, Cyril, Iva a Martina se přidaly k výjezdu organizovaném charitou (společně vyrazily jen Iva a Martina), a tudíž plánování termínu výjezdu nezáviselo na nich. Dana i Lukáš hledali další dobrovolníky na společný výjezd, což rovněž zabralo nějaký čas.

Poslední skupinu tvoří Emílie a Františka, které vyrazily přes PLnU. V jejich případě se jedná o dlouhou prodlevu mezi rozhodnutím vyjet a jeho uskutečněním. V souvislosti s tímto faktem je však nutné dodat, že obě respondentky se zúčastnily dlouhodobějších pobytů – Emílie strávila v uprchlickém táboře souvisle celý měsíc a Františka se zúčastnila třikrát, celkem na přibližně šest týdnů. Je důležité mít na paměti, že v období jejich výjezdu byla situace značně odlišná než v případě dobrovolnických výjezdů na podzim roku 2015. Podmínky byly méně akutní a co se PLnU týče, často byla kapacita potřebných dobrovolníků naplněná, což realizaci výjezdu rovněž znemožňovalo.

V případě Emílie se jednalo o prodlevu trvající přibližně dva až tři měsíce. U Františky bylo přání vyjet přítomno již od vnímaného začátku tzv. migrační krize. Na základě různých okolností, ke kterým se vyjádříme v následujících odstavcích, byl však výjezd odkládán, a nakonec se zúčastnila s odstupem dvou let.

Co se faktorů souvisejících s přípravou týče, pro doplnění uvádíme, že Dana a Gustav před výjezdem zorganizovali sbírku na pomoc migrantům a dary následně vezli s sebou.

Transport materiální pomoci z České republiky se kromě těchto dvou dobrovolníků objevil i u dalších respondentů (Beáta, Cyril, Iva, Lukáš).

Kromě přípravy praktických aspektů výjezdu šest respondentů (Adam, Dana, Emílie, Františka, Hana, Iva) uvedlo neoficiální přípravu v podobě četby článků, účasti na různých kurzech, školeních apod. Příprava na onen konkrétní výjezd byla zmíněna Adamem a Emílií. U Adama se jednalo o menší školení zprostředkované charitou a u Emílie mimo jiné o nastudování manuálu pro dobrovolníky PLnU. Dana a Iva dále uvedly probírání tématu migrace v rámci výuky. Zřejmě nejintenzivnější přípravu uvedla Františka, která se o téma po celé dva roky mezi rozhodnutím vyjet a jeho realizací zajímala a v průběhu tohoto času vnímala znatelnou změnu ve svých názorech.

Františka: „*Myslím si, že jsem to pak brala trošku míň emocionálně. Že jsem byla informovanější, zaprvý jsem za sebou už měla nějakou dobu studia mezinárodního rozvoje a absolvovala jsem letní školu o migraci, to mi asi dalo nejvíc, co se týče tohoto tématu, než jsem odjela. To fakt bylo asi tři dny intenzivních přednášek na téma migrace, všeobecně, ale bylo to hodně zaměřené na tu migrační krizi právě a takže si myslím, že jsem to viděla mnohem realističtěji a bylo ve mně právě míň těch emocí...*“

Usnadnění

Mezi proměnné, které výjezd usnadňovaly, patří vnější nabídka výjezdu, praktické faktory (časová flexibilita, doprava, pochopení ve škole či v zaměstnání) a sociální proměnné.

Jako velmi významná proměnná se ukázala **přítomnost vnější nabídky výjezdu**. Ta se objevila celkem u osmi lidí (Adam, Beáta, Cyril, Hana, Iva, Jana, Karla, Martina) a z výpovědí všech osmi dobrovolníků je patrné, že byla často tím, co výrazně podpořilo realizaci výjezdu. U některých dobrovolníků by k němu zřejmě bez její přítomnosti ani nedošlo. Nabídka přišla ze strany známých a univerzity, často ve spolupráci s charitou.

Přítomnost nabídky mohla někdy působit spíše jako usnadnění již plánovaného výjezdu (např. Adam). Pro jiné jedince (např. Cyril, Jana, Martina) však byla tím prvním impulzem, který k výjezdu vedl.

Cyrl: „*No, to [vyjet jako dobrovolník] mě napadlo až právě, když přišla ta nabídka, protože i tak jsem neměl dojem, že to mám na dosah, tuhleto možnost.*“

Adam: „*...pak se vlastně objevila nabídka, že jeden náš kamarád tady z charity tam pořádal výjezd, takže nám to nabídl, protože věděl, že o to máme zájem.*“

Další podstatné proměnné jsme pojmenovali jako **praktické** faktory. Řadíme sem především časovou flexibilitu, dopravu a pochopení ve škole či v zaměstnání. Časová flexibilita se váže k otázce, jak náročné bylo pro dobrovolníka najít čas pro výjezd. Všichni respondenti kromě Františky uvedli, že nalezení času pro ně nebylo příliš problematické. Opět upozorňujeme na to, že v případě většiny dobrovolníků se jednalo o krátkodobé výjezdy v řádu několika dnů. Téměř všichni respondenti byli v době výjezdu studenty a u některých z nich byly výjezdy dokonce danou vzdělávací institucí podporovány. V každém případě můžeme konstatovat, že u všech dobrovolníků hrála proměnná časové flexibility logicky velmi důležitou roli. Lze předpokládat, že u řady potenciálních dobrovolníků vyústila v nemožnost výjezd realizovat.

Dostupnost dopravy se na základě problémů při plánování výjezdu ukázala jako velmi důležitá. Usnadnění v podobě zajištěné dopravy bylo přítomno téměř u všech dobrovolníků s výjimkou těch, jež jeli na vlastní pěst (Dana, Gustav a Lukáš) a Emílie a Františky, které se do místa působení P LnU musely dopravit samostatně. Františka však krátce před prvním výjezdem narazila na další dobrovolníky, ke kterým se přidala, což vnímáme též jako určité usnadnění výjezdu.

Dalším významným podpůrným faktorem bylo pochopení ze strany zaměstnavatele či školy. U několika dobrovolníků se výjezd uskutečnil s podporou vzdělávací instituce, tudíž se nevyskytly žádné potíže (Beáta, Hana, Iva, Martina). U dalších (Adam, Emílie) proběhl během prázdnin či např. prodlouženého víkendu a rovněž tedy nepředstavoval problém. Dva respondenti (Jana, Lukáš) si museli vzít dovolenou v zaměstnání, ale dle jejich slov se nejednalo o komplikaci. Na základě získaných údajů můžeme konstatovat, že kromě Františky nebylo pro dobrovolníky náročné či problematické zúčastnit se výjezdu s ohledem na pracovní či studijní povinnosti. Jedním z důvodů může být i skutečnost, že dobrovolníci vyjeli v době, kdy neměli tolik povinností, jak to někteří z nich uvedli. Nepřítomnost komplikací v zaměstnání či na univerzitě mnohdy výrazně podpořila realizaci výjezdu.

Gustav: „...určitě to bylo v době, kdy já jsem to neměl moc těžký ve škole. To vim, že to byl taky jeden, jako jedna z možností nebo z motivací, proč jet.“

Lukáš: „No asi to [nejvíce podpořilo výjezd], že mi to vyšlo na ty prázdniny, že jsem dostal volno v práci.“

Jako praktické faktory usnadňující výjezd mohlo působit i finanční zabezpečení výjezdu ze strany charity, příp. zajištění zázemí a stravy v místě, jak to bylo u mnoha

dobrovolníků. V naší analýze se však neprojevovalo, že by nepřítomnost těchto usnadnění komplikovala realizaci výjezdu.

Další skupinou faktorů usnadňujících výjezd byly **faktory sociální**, jejichž význam byl patrný především u osmi dobrovolníků (Adam, Beáta, Dana, Hana, Iva, Jana, Karla, Martina). U několika z nich (Beáta, Hana, Jana, Karla, Martina) se jednalo o podporu založenou na přítomnosti preferovaných spolucestujících. Ve většině případů to byli přátelé či spolužáci, u Karly a Jany příbuzní.

Jana: *„Ta dcera [podpořila rozhodnutí k výjezdu]. Že prostě řekla, tak mami, pojedem, jakože to bylo, že pojedem spolu.“*

U Adama hráli podpůrnou roli lidé kolem, kteří jeli před ním, u Beáty profesor, který dle jejích slov k výjezdu dopomohl tím, že ji s její kamarádkou pro výjezd doporučil.

Explicitně uvedly Beáta a Karla, že si nepřály jet bez sociální opory (u Beáty jí byla spolužačka, u Karly příbuzní).

Karla: *„Takže tam tím, že se mi nabídla ta možnost, že ‚pojd‘, můžeš jet se mnou‘, tak nebyl vůbec důvod, proč váhat, proč nejít. Nebyl žádný důvod proti.“*

U dalších respondentů se lze domnívat, že sociální faktory měly rovněž podpůrný vliv. Například u Dany, Ivy a Martiny, které jely spolu se svými kamarádkami a u Gustava a jeho přátel. I u Františky se objevila sociální podpora, když potkala před svým odjezdem další dobrovolníky, s nimiž následně jela. Nelze však tvrdit, že bez přítomnosti těchto okolností by k výjezdu nedošlo.

Mezi podpůrné sociální vlivy můžeme řadit i sociální sítě, na jejichž základě docházelo k domluvě některých výjezdů (např. u Dany a Lukáše) a například u Ivy byly značně stimulujícím zdrojem.

Iva: *„Mně asi pomohlo hodně, ty skupiny na tom Facebooku, jak tam lidi psali ty svoje příhody a takový jako ‚hele lidi, teď nás tam je strašně málo, nutně potřebujeme další dobrovolníky‘, tak tyhle věci mě asi nakoply dost.“*

Překážky

Nyní se zaměříme na faktory, které výjezdu bránily. Jedná se především o naplnění kapacity, sociální faktory a praktické faktory, kam jsme zařadili čas, dopravu a zaměstnání a školu. Roli mohly u některých dobrovolníků sehrát také osobní překážky, v našem případě jimi byly vnímaný nedostatek zkušeností a nemoc.

Nejčastější překážkou v realizaci výjezdu bylo **naplnění kapacity**. Tento faktor uvedlo šest dobrovolníků (Beáta, Dana, Emílie, Iva, Karla a Martina). U Marty a Beáty se jednalo pouze o hypotetickou překážku při případném velkém zájmu o výjezd, která se nakonec nevyskytla. U Emílie, Ivy a Karly bylo naplnění kapacity důvodem prodlevy mezi rozhodnutím vyjet a výjezdem, neboť musely čekat na další výjezd či v případě Emílie na uvolnění míst. U Dany přítomnost dané překážky vedla v organizaci výjezdu na vlastní pěst.

Dana: „...*my ostatní* [studenti, kteří se nemohli zúčastnit výjezdu] *dělali nátlak, jakože my chceme taky a Caritas to zařídí a tak. Tak pak se řešilo, že se pojedje jenom čistě Caritaskovej výjezd, už ne přes charitu, ale furt se to nějak nemohlo domluvit, tak jsem to vzala do svých rukou.*“

Další skupinou překážek byly **sociální faktory**. Ve většině případů se jednalo o očekávané či reálné reakce okolí. Sociální překážky uvedlo celkem 9 respondentů (Adam, Cyril, Dana, Františka, Gustav, Hana, Iva, Martina). U Cyrila, Dany, Františky, Gustava, Ivy a Marty se objevily vnímané překážky založené na reakci blízkých lidí, většinou rodiny.

Cyril: „*Mám dojem, že jsem si to musel trochu obhájit doma, u rodiny. Že měli starost, že jedu někam za uprchlíkama do Srbska. Ale já osobně jsem o tom byl přesvědčenější a stál jsem si za tím, věděl jsem, že je to pod dobrou organizací a nějak jsem se toho nebál.*“

Hana zmínila sociální faktor ve formě nepříjemné pozice jí jako jediné studentky prvního ročníku ve skupině vyjíždějících dobrovolníků. Pro Adama se jednalo o předpokládané reakce druhých po návratu z výjezdu v podobě pohledu na jeho osobu.

Adam: „*A pak jsem možná přemýšlel trošku nad tím, že mě pak možná třeba lidi budou vnímat jako že je takovej sluníčkář nebo tak.*“

Překážky v podobě **nedostatku času** uvedly Emílie a Františka. Opět poukazujeme na to, že se jedná o dobrovolnice, které vyjely prostřednictvím PLoU „až“ v roce 2017. U Emílie se jednalo o několikaměsíční nesouhru jejího volného času a volné kapacity PLoU. Františka dokonce uvedla, že od přání vyjet jako dobrovolník až do jeho realizace uplynuly dva roky. Dělo se tak vlivem několika faktorů a jedním z nich byl i nedostatek času související s dalšími aktivitami.

Františka: „*Tak já tím, že jsem hodně aktivní v různých věcech, tak...a i třeba byly nějaký projekty, který na mě částečně třeba stály, tak bylo to pro mě docela náročný si najít ten čas. No...jakože práce, škola, aktivity kolem.*“

Tyto dvě respondentky jako jediné uvedly také překážky spojené se **studiem**.

Emílie: „...když já jsem měla čas, protože já jsem se hlásila přes tu PLnU organizaci, tak oni buď měli plno, anebo zase když oni měli volno, tak já jsem nemohla kvůli škole.“

Dopravu jako překážku vnímali Adam a Dana. U Adama tato komplikace hrála velmi významnou roli a mohla vést až k nerealizaci výjezdu. Dana se úspěšně pokusila tuto překážku překonat a aktivně hledala odvoz na sociálních sítích. Nicméně uvedla, že to nebylo jednoduché a že termín určil právě řidič, čemuž se musela přizpůsobit.

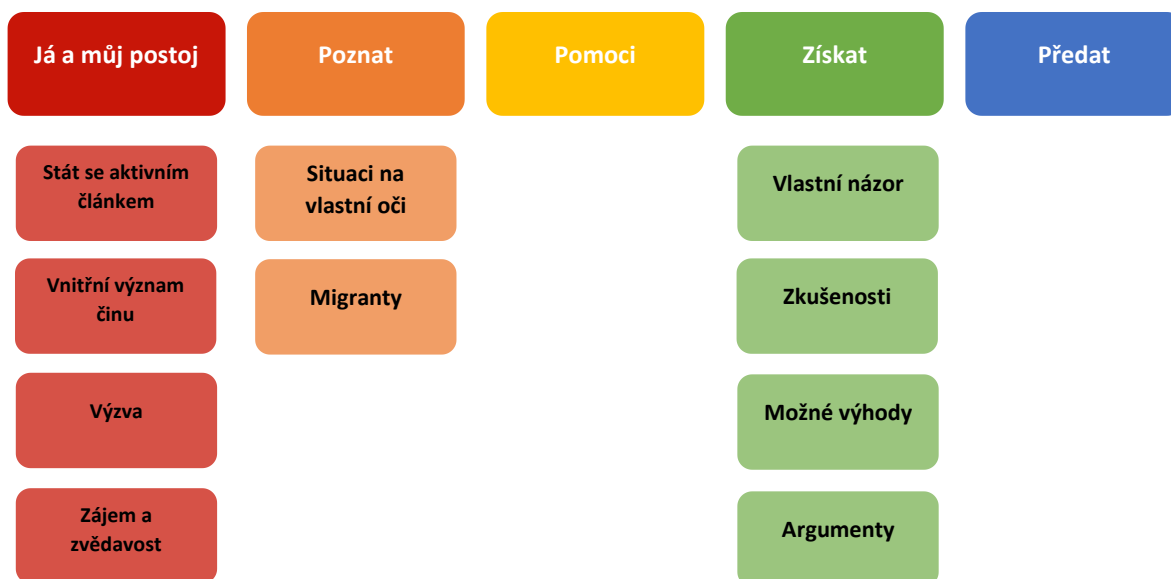
Adam: „Takže tam byla ta chuť, ale nebyl tam úplně možná ten plán. A možná jsme nebyli v té době dotahovači, takže třeba kdyby tam možná nebylo to auto, tak bychom možná nakonec pár týdnů nějak hledali, ale ne třeba tolik intenzivně. Pak určitě bychom možná zjistili, že je asi trochu pozdě, nebo bychom si řekli, no, tak asi nic.“

Další komplikací byla **nemoc**, jež se vyskytla u dvou dobrovolnic. U Ivy hrozilo, že se výjezd kvůli nemoci neuskuteční, ale nestalo se tak. Františce jednou nemoc překazila již naplánovaný výjezd. U Hany (studentky sociální a humanitární práce) jako překážka fungovala vlastní **vnímaná neznalost** humanitární pomoci.

Hana: „A já jsem ani ze začátku o tom neuvažovala, pře jsem si říkala, že jsem prvák, takže jsem takovej nezkušený člověk, mladej hodně, ale pak jsem si řekla, že co, nemůžu nic ztratit.“

6.4 Motivace k výjezdu

Nyní se dostáváme k naší centrální kategorii, jíž jsou motivy vedoucí k výjezdu. V této kapitole se zaměříme pouze na ty, které byly přítomny před prvním výjezdem. Změnám v motivaci dobrovolníků po dobrovolnické zkušenosti se budeme věnovat až na konci analytické části. Věříme totiž, že k jejich hlubšímu pochopení je nutné poznat nejprve faktory související s průběhem výjezdu a obdobím po jeho skončení (tedy *Kontext činnosti*, *Změny vlivem zkušenosti* a *Důsledky výjezdu*). Na další straně nabízíme grafické rozčlenění základních skupin motivů, jež bylo během naší analýzy možno pozorovat.

Obrázek č. 3 Hlavní motivy dobrovolníků

Jak je z diagramu patrné, identifikovali jsme 5 základních skupin motivů. **Já a můj postoj** se vztahuje k motivům úzce souvisejícím s osobností dobrovolníka a jeho vztahem vůči tzv. migrační krizi. Skupina **Poznat** je spojená s přáním vidět to, o čem dobrovolníci slyšeli, na vlastní oči. **Pomoci** je pak kategorie, kam jsme zařadili čistě motiv poskytnutí pomoci v místech působení dobrovolníků. Předposlední obsáhlou skupinu motivů tvoří přání **Získat** z výjezdu něco pro sebe. Poslední kategorie označená jako **Předat** souvisí pak se sdílením vlastních pohledů či zkušeností s druhými a týká se především období po návratu.

V následujících odstavcích se zaměříme na každou z pěti skupin zvlášť, a i na základě citací se pokusíme přiblížit motivy dobrovolníků angažujících se v místech tzv. migrační krize. Upozorňujeme, že u každého z nich se vyskytla směsice motivů. U jejich popisů a citací respondentů je často možné vnímat více motivů z různých skupin, což jen dokládá jejich provázanost a složitost motivace jako celku. V několika případech jsou hranice mezi jednotlivými motivy neostře, avšak vždy se pokusíme poukázat, že rozčlenění do daných skupin mají svá opodstatnění. Také v následujícím textu uvádíme podrobně, kteří dobrovolníci identifikovali které motivy. Věříme, že to přispěje k pochopení jak motivace jednotlivců, tak obrázku komplexní motivace dobrovolníků.

Já a můj postoj

První kategorie má nejužší souvislost se samotnou osobností dobrovolníka. Můžeme zde vnímat význam vlastního postoje vůči tzv. migrační krizi či migrantům nebo vliv určitých vnitřních hodnot či osobnostních rysů. Někteří dobrovolníci se chtěli stát aktéry dění, pro jiné bylo dobrovolnické angažmá vnitřně důležité. Další respondenti viděli v

dobrovolnickém výjezdu výzvu či se jej zúčastnili především kvůli svému zájmu či zvědavosti.

Motiv **Stát se aktivním článkem** v rámci tzv. migrační krize uvedlo sedm dobrovolníků (Adam, Beáta, Gustav, Hana, Iva, Karla, Lukáš). U několika z nich (Beáta, Hana, Iva) se objevil jako přání být součástí dané situace.

Beáta: „...největší mě hnalo to, že můžu bejt přímo tam, (...) to, že člověk je tam, že si to zažije, že o tom jenom neslyší, a je součástí.“

Další respondenti (Adam, Gustav, Karla, Lukáš) vyzdvihovali především to, že mohli přiložit ruku k dílu. Ačkoliv je zde možné vnímat i motiv pomoci, v rámci této kategorie se jedná především o zaujetí aktivního postoje vůči dané situaci.

Adam: „... [cílem výjezdu byl] *pocit toho, že jsem opravdu něco udělal, že jsem nezůstal jenom u těch slov, ale byl tam i ten čin.*“

Motiv označený jako **Vnitřní význam činu** se vztahuje na určité morální hodnoty či vnitřní pociťování povinnosti pomoci a lze říci, že v mnoha případech je ukazatelem vnitřní motivace respondentů. Často bylo možné jej pozorovat společně s motivem *Pomoci*, o kterém se zmíníme později. Motiv *Vnitřní význam činu* se vyskytl u šesti dobrovolníků (Adam, Beáta, Cyril, Emílie, Františka, Lukáš). Někteří důvod pro výjezd označují jako „*povinnost člověka, kterej se má svým způsobem dobře*“ (Adam) či „*pocit zodpovědnosti*“ (Františka). Jiní vyjeli „*pro svůj pocit*“ (Beáta) nebo že pro ně bylo „*lidsky důležité pomoci lidem, kteří to potřebují*“ (Emílie). Do této kategorie jsme zařadili i důvod Lukáše, který popisuje povinnost jeho jakožto Čecha: „*protože mi přišlo, že jako Češi s tím máme zkušenost, s tím uprchlictvím a vždycky se o nás nějak postarali*“.

Jistě by bylo možné zařadit sem i vnitřní hodnoty související s náboženstvím. V našem vzorku však pouze jediný Adam uvedl spojitost motivace s náboženským přesvědčením.

Adam: „...*jsem jim [rodičům] říkal, no, tak máme pomáhat nebo jsme prostě křesťané, ale když je pak potřeba vytáhnout tu patu z domu, tak už nechcem.*“

Výjezd jako **Výzvu** vnímali tři respondenti, ve všech případech se jednalo o muže (Adam, Cyril, Gustav). Adam tímto důvodem pro výjezd myslel přání „*zažít třeba trochu dobrodružství*“. Cyril ve výjezdu rovněž viděl výzvu a jako jeden z motivů zmiňuje: „*já jsem takovej možná trochu ‚yes man‘, že spoustu nabídek a výzev nad tím uvažuju a zkouším*“. Gustav explicitně uvedl faktor otestování sebe sama.

Gustav: „*Taky jsem byl zvědavěj, jak se s tím vypořádám, ani ne tak s fyzickým vypětím, ale spíš byly tam věci, který byly dost náročný na psychiku třeba, si myslím, že to bylo náročný, takže mě zajímalo, jak se k tomu postavím v té situaci.*“

Šest respondentů uvedlo jako motiv k výjezdu **Zájem a zvědavost** (Cyril, Dana, Emílie, Františka, Jana, Karla). U všech případů se opět jedná o kombinaci s dalšími motivy. Často je přítomna koexistence tohoto motivu a motivu *Poznat* situaci či migranty na vlastní oči. Roli zde však hraje i zájem např. celkově o téma migrace či „*dění ve světě*“ (Cyril). U dvou respondentek (Dana, Františka) se objevil zájem související s jejich studijním oborem. I z důvodu značné variability zájmu a zvědavosti věříme, že si zaslouží samostatnou podkategorii.

Dana: „...*jsem to studovala [sociální a humanitární práci], chtěla jsem to vidět, takže takový moje, nevím jestli profesní, když jsem to ještě nevystudovala, ale studovala jsem to, zajímalo mě to. Pak taky protože jsem byla zvědavá a chtěla jsem to vidět.*“

Ačkoliv zájem či zvědavost explicitně uvedlo jen těchto šest respondentů, z podstaty věci je pravděpodobné, že u všech dobrovolníků lze jeho určitý stupeň předpokládat. Člověk, kterému by dané téma nepřipadalo nějak zajímavé, by se v dobrovolnické činnosti zřejmě neangažoval.

Poznat

Další skupina motivů se zaměřuje na přání poznat na vlastní oči to, o čem dobrovolníci slyšeli od známých nebo co četli a viděli především v médiích. Zařadili jsme sem dvě základní oblasti: situaci a migranty.

Motiv označený jako **Poznat situaci na vlastní oči** se projevil jako suverénně nejvýznamnější. Uvedlo jej všech třináct respondentů a u pěti z nich byl dokonce tím nejsilnějším motivem. Jak jsme již zmínili v příslušné kapitole, vnější vlivy měly významný dopad na motivy, což bylo patrné i u této skupiny. Mnoho dobrovolníků (Adam, Beáta, Dana, Gustav, Hana, Lukáš, Martina) si přálo získat vlastní poznání právě kvůli informacím získaným z médií, které byly často vnímány jako zkreslené. V některých případech sehráli svou roli také politici.

Lukáš: „...*hlavně ta hysterie těch politiků, hlavně ten Zeman pojebanej, tak to mě úplně bralo a říkal jsem si, že to přece není možný, tak jsem se tam jel podívat.*“

Často bylo explicitně řečeno, že si dobrovolníci přáli „*vidět to*“ (Dana, Emílie, Františka), poznat to „*na vlastní oči*“ (Adam, Cyril, Gustav, Iva, Karla) či „*na vlastní kůži*“

(Martina). Motiv *Poznat situaci na vlastní oči* byl explicitně uveden u pěti respondentů jako ten nejdůležitější (Adam, Beáta, Gustav, Lukáš, Martina).

Gustav: „...*ten hlavní důvod byl, že jsme to chtěli vidět naživo. Protože myslím si, že to bylo někdy třeba od jara ta uprchlická krize a ono to potom dost eskalovalo přes prázdniny, přes léto a ten podzim byl takovej docela hustej, co si tak pamatuju a myslím si, že i v těch médiích to bylo nejvíc probíraný téma a všude to bylo, to byla hrozná nálada vlastně, tak jsme to chtěli vidět naživo.*“

Výpovědi respondentů se vztahovaly ve většině případů k situaci na místech tzv. migrační krize. U některých dobrovolníků (např. Jana, Františka) se objevilo přání spojené s poznáním praktických aspektů situace, tedy vidět, jak to tam chodí, včetně např. organizovanosti pomoci.

Druhý motiv v této skupině jsme označili jako **Poznat migranty**. Byl uveden šesti respondenty (Františka, Gustav, Hana, Iva, Jana, Martina). Z jejich výpovědí bylo opět patrné, že v mnoha případech hrála roli média, která obraz migrantů vytvořila a dobrovolníci si přáli vidět, jací jsou migranti ve skutečnosti.

Martina: „*V těch médiích to bylo tak, že byli hrozně zlí, ty lidi, že sem jdou jenom nás vysát z těch peněz, z té ekonomiky, a tak to na mě působilo z těch médií. Mně nešlo do hlavy to, že by sem šli jenom za tím účelem. Takže jsem chtěla zažít, proč sem jdou a toho jsem chtěla dosáhnout na tom výjezdu. A zažít si to na vlastní kůži.*“

Další respondenti uvedli konkrétnější důvody, proč se s migranty chtěli setkat. Např. u Františky se jednalo o zájem „*potkat lidi, který pocházejí z úplně jiného kulturního prostředí*“, pro Ivu byla důležitá osobní setkání s migranty, skrze která si přála „*zažít tu blízkost jejich, zjistit i některý ty příběhy*“.

U několika dobrovolníků (např. Františka, Gustav, Jana) se vyskytla směs obou výše zmíněných motivů, které bychom tímto mohli spojit do komplexního motivu *Poznat*.

Pomoci

V teoretické části jsme věnovali mnoho prostoru prosociálnímu chování, se kterým je dobrovolnická činnost často spojováno. Na základě analýzy našich dat se ukázalo, že poskytnutí pomoci migrantům bylo spolu s motivem *Získat zkušenosti* druhým nejvýznamnějším motivem – po *Poznat situaci na vlastní oči*. Prvotní motiv pomoci explicitně zmínilo devět respondentů (Adam, Beáta, Cyril, Emílie, Františka, Gustav, Hana, Karla, Martina). Ačkoliv je ve výpovědích zbývajících čtyř dobrovolníků určité kladení

důrazu na faktor pomoci patrné, nelze z toho v žádném případě usuzovat na přítomnost tohoto motivu.

Sedm dobrovolníků (Adam, Beáta, Cyril, Emílie, Františka, Gustav, Karla) uvedlo motiv pomoci opakovaně či mu přisuzovali poměrně velkou hodnotu. V mnohém dané výpovědi souvisí s motivy označenými *Vnitřní význam činu*. Tito respondenti pocítovali smysl dobrovolnické činnosti či jakousi vnitřní povinnost pomoci. Zároveň vnímali, že migranti pomoc potřebují.

Františka: „*Mně to přišlo nějakým způsobem asi přirozený o tom uvažovat. Protože to byla nějaká situace, která už prostě nastala a byli v ní lidé, který v ní byli nevinně a potřebovali, aby jim někdo pomohl. A...já jsem na to měla prostor a čas a energii, takže jsem neviděla důvod, proč ne.*“

Jak jsme již upozornili, u všech dobrovolníků lze pozorovat směs různých motivů a u žádného se tedy motiv pomoci nevyskytl samostatně. Dá se říci, že u mnoha respondentů hrál motiv pomoci i přes jeho význam spíše doprovodnou roli. Někteří dobrovolníci (např. Františka, Hana, Martina) výslovně uvedli, že faktor pomoci nebyl tím jediným, co je k dobrovolnické činnosti přimělo, a už vůbec ne tím nejdůležitějším.

Gustav: „*...když můžu a chci, tak ať tam jedu a ať tam teda něco pomůžu. Ale myslím si, že o dost důležitější bylo to vidět na vlastní oči.*“

Získat

Další skupinu motivů tvoří to, čeho si přál dobrovolník na základě svého výjezdu dosáhnout pro sebe. Zařadili jsme sem vlastní názor, zkušenosti, možné výhody a argumenty. Tato skupina více než všechny ostatní úzce souvisí s očekávanými přínosy dobrovolnické činnosti.

První motiv v této skupině bylo přání **Získat vlastní názor** a explicitně jej uvedly čtyři dobrovolnice (Emílie, Františka, Karla, Martina). Často byl tento důvod pro výjezd uváděn spolu s motivem *Poznat situaci na vlastní oči*. Ačkoliv si jsou v mnohém podobné, motiv *Získat vlastní názor* chápeme jako další krok navazující na *Poznat*. U respondentů citovaných v této podkapitole se jednalo o výslovné přání vytvořit si vlastní názor, nikoliv *pouze* vidět situaci na vlastní oči. Na druhé straně nelze vyloučit, že u dobrovolníků motivovaných poznáním nebylo taktéž přítomno přání získat vlastní názor na danou situaci.

Přání získání vlastního názoru bylo spojeno často s oproštěním se od vlivu médií či dalších okolních faktorů, jež ho mohou ovlivňovat. Dobrovolníci oceňovali možnost vytvořit si vlastní, nezprostředkovaný pohled a pro některé byl tento motiv nejdůležitější.

Karla: „*No nejvíc úplně mě přimělo jet to, že jsem chtěla mít svůj názor, kterej nebude ovlivněnej ani tím tátou, i když jemu věřím, ale tak pořád je trošku dobrý udělat si ten názor sama a nechtěla jsem názor z médií a tak.*“

Kromě oprostění se od vnějších vlivů se objevilo přání utvořit si komplexnější pohled na situaci. To často souviselo s prvotními reakcemi např. zmatenosti ohledně dané situace a bylo tak spojené s přáním jejího pochopení.

Emílie: „*Ale i asi nějak jsem chtěla si možná vytvořit vlastní názor na to téma a vědět, co se opravdu děje. Takže, abych si udělala nějaký ucelenější pohled.*“

Devět dobrovolníků (Beáta, Cyril, Dana, Františka, Gustav, Hana, Jana, Karla, Martina) uvedlo, že chtěli na základě svého výjezdu **Získat zkušenosti**. U některých z nich (Cyril, Františka, Jana) se jednalo spíše o vnímání celého výjezdu jako zkušenosti a neobjevila se její bližší specifikace. V následujícím textu se ale zaměříme na konkrétní zkušenosti, které byly respondenty jmenovány. V našem případě se jednalo o profesní zkušenosti (Beáta, Dana, Hana) a zkušenosti s dobrovolnickou činností a její organizací (Gustav, Hana, Martina, Karla).

Tři dobrovolnice (Beáta, Dana, Hana) byly v době výjezdu studentkami humanitární a sociální práce. U všech se objevil motiv související s jejich studijní či profesní dráhou. Beáta jako jeden z motivů uvádí „*nasbírání praxe*“ s dobrovolnickou činností s migranty, která jí následně mohla dopomoci při získání preferovaného dobrovolnického pobytu v rámci studia. Zkušenosti vhodné pro profesní oblast uvedla i Dana a Hana. Jednalo se o praktické zkušenosti s humanitární „*krizí*“, a zároveň se u obou vyskytlo zmínění významu zkušeností pro možnou budoucí profesi, ke kterému se vyjádříme u popisu motivů souvisejících s možnými výhodami.

Dana: „*Kvůli tomu, že jsem to studovala, kvůli tomu, že jsem to chtěla vidět a kvůli tomu, prostě sbírat zkušenost, udělat si obrázek o sobě a případně kdybych někdy chtěla dělat v organizaci, chtěla dělat humanitárku, tak už můžu blýsknout, že jsem viděla velkou humanitární akci.*“

Pro Gustava, Hanu a Martinu hrála roli i atraktivita dobrovolnictví v rámci migrační krize. Obě ženy také zmínily jeho zajímavost oproti možnostem dobrovolnictví, které se k nim do té doby dostaly v České republice. Karla si přála získat zkušenosti s tímto typem činnosti a Gustav s organizací českých dobrovolníků.

Další motivy bychom mohli bez obav označit jako vnější, neboť se týkají **Možných výhod** plynoucích z dobrovolnického angažmá. Pět dobrovolníků (Beáta, Cyril, Dana,

Emílie, Hana) konstatovalo, že ve výjezdu viděli určité zlepšení vlastního postavení či své situace. Nejčastěji se jednalo o studijní a profesní záležitosti, ale objevily se i výhody spojené s obrazem vlastní osoby u sebe i druhých. Rovněž jsme se rozhodli sem zařadit i motiv poznat nové lidi, který se vyskytl u jednoho respondenta.

Jak jsme uvedli v jednom z předchozích odstavců, pro některé z dobrovolníků bylo důležitým motivem získání praxe. U Beáty se jednalo o zvýšení šance na získání požadované studijní praxe prostřednictvím zkušeností s cílovou skupinou – migranty. Motiv související s profesními zkušenostmi byl znatelný i u Dany a Hany, u kterých se jednalo o uvědomování si pozitivního efektu zkušenosti v životopisu.

Hana: *„Hodně tam velkou roli tam hrála ta profesní rovina, jsem si říkala, že to je fakt skvělý jako že když si to dáš do životopisu, tak to bude vypadat dobře.“*

Cyril jako možný sobecký důvod uvedl *„mít nějaké oko u univerzity“*, ale dle jeho slov si člověk takový typ motivace neuvědomuje. U Emílie se vyskytl studijní cíl, neboť se před svým výjezdem rozhodla pro výzkum zaměřený na dobrovolníky v rámci tzv. migrační krize a jedním z motivů pak bylo *„získat nějaké lidi, který by byli ochotní se zapojit“*.

Beáta zmínila motiv související se sebeobrazem a vnímáním své osoby ze strany druhých. Motivovalo ji, *„že člověk se stal sám pro sebe víc zajímavým a doufal, že i pro to okolí, což v závěru úplně nedopadlo (smích)“*.

U Cyrila se pak objevilo přání *„poznat nové lidi“*. Ačkoliv by se mohlo jednat o samostatnou skupinu související se sociálními přínosy, rozhodli jsme se zařadit tento motiv do kategorie *Možné výhody*, jelikož se vyskytl pouze u jednoho respondenta a na základě naší analýzy se tedy neprojevil jako významný.

Poslední množina motivů v této skupině se týká přání **Získat argumenty** do dalších diskusí s okolím po návratu z výjezdu. Daný motiv se vyskytl celkem u pěti respondentek (Beáta, Dana, Františka, Iva, Karla), pro něž bylo jedním z důvodů k výjezdu nabytí vlastních argumentů, které by mohly být následně použity v případných diskusích s druhými. Často vnímaly větší sílu vlastní zkušenosti oproti přejímání argumentů z médií.

Iva: *„...protože nechci být jako ty lidi, který právě mají jenom argumenty ty, co přečtou na internetu nebo v televizi slyší, ale abych mohla mluvit ze svých vlastních zkušeností.“*

Přes tento motiv se pomyslně dostáváme zároveň k poslední vytyčené skupině motivů – *Předat*. Tyto dva motivy spolu velmi úzce souvisejí a společně se vyskytují u tří dobrovolnic. Rozdíl mezi nimi chápeme především v tom, že motiv získat argumenty se týká

pouze nabytí vlastních argumentů do případných diskusí, přičemž nebylo výslovně uvedeno, že by jejich prostřednictvím chtěl jedinec přímo ovlivnit názory druhých. Na druhé straně pro dobrovolníky uvedené v další části bylo důležitější tyto argumenty aktivně využívat k ovlivňování okolí a mohly zde hrát roli i další získané zkušenosti.

Předat

Poslední kategorie **Předat** se vztahuje především k přání ovlivnit na základě vlastní zkušenosti pohled druhých. Jak jsme již zmínili, v mnohém navazuje na předchozí motiv *Získat argumenty*, pomocí kterých někteří respondenti chtěli měnit mínění okolí. Zároveň jedinci s motivem *Předat* mohli sdílet nejen argumenty, ale i vlastní zkušenost a pohledy. Kromě sdílení vlastních zkušeností se svým okolím jsme sem zařadili také ojedinělý případ pomyslného předávání zkušenosti dceři prostřednictvím realizace společného výjezdu. Celkem se tak motiv *Předat* objevil u čtyř respondentů (Dana, Františka, Jana, Karla).

U Dany, Františky a Karly bylo vnímáno, že získané argumenty budou sloužit k přiblížování reality druhým lidem a uvádění věcí na pravou míru. Centrem zájmu byli jak lidé z nejbližšího okolí, tak neznámí jedinci, s nimiž se dobrovolníci mohou střetnout náhodou. Kromě argumentů založených na vlastní zkušenosti mohlo ovlivnit mínění druhých také upozornění na zkreslenost jejich názorů právě kvůli chybějícímu vlastnímu pohledu nezávislého na médiích.

Františka: „*A já jsem zaprvý chtěla ty lidi vidět, vidět, jak ta situace opravdu vypadá, udělat si na to svůj subjektivní názor a potom i mít v rámci těchhle debat, do kterých se někdy dostanu takovou tu, když to tak řeknu, palebnou sílu, jakože říct „já jsem tam byla, já jsem to viděla a viděla jsem tohle a tohle, co vy říkáte, takhle to fakt není“.*“

Rovněž jsme sem zařadili přání jedné dobrovolnice předat prostřednictvím společného výjezdu zkušenost dceři.

Jana: „*...mi to přišlo, že to je tím, jak jsem matka dcery, tak mi přišlo, že to je výchovný. Že to je příklad, kterej by měla vidět. A že si myslím, že by to měli udělat takhle všichni rodiče. (...) Ukázat jí, že je tohleto normální chování, že by se lidi takhle měli chovat.*“

6.5 Kontext činnosti

Nyní se dostáváme ke kategoriím, které souvisejí s faktory přítomnými během výjezdu a po jeho ukončení. Mnohé údaje, kterými se budeme zabývat, se budou úzce dotýkat možných změn v motivaci dobrovolníka vlivem prožité zkušenosti. *Kontext činnosti*

se vztahuje na aspekty působící v průběhu dobrovolnické činnosti. Jedná se o velmi širokou škálu vlivů, přičemž my jsme se zaměřili pouze na ty, které souvisejí s naší centrální kategorií. Jsou jimi organizovanost či koordinovanost a vidina zefektivnění činnosti. Kromě motivace má tato kategorie vliv také na *Důsledky výjezdu*.

Jedním z faktorů bylo **vnímání organizovanosti** či **koordinovanosti** výjezdu, dobrovolnické činnosti nebo pomoci. Řada respondentů (Adam, Cyril, Dana, Emílie, Františka, Gustav, Hana, Karla, Lukáš) v tomto kontextu uvedla nedostatky, což následně mohlo ovlivnit jejich motivaci k dalšímu výjezdu.

Co se kritiky organizovanosti výjezdu týče, jednalo se často o jeho nedostatečnou přípravu či chybějící komunikaci s dobrovolníky. Jak lze z některých výpovědí vidět (např. Adam, Hana), mnohdy to vzbuzovalo nepříjemné situace či negativní emoce samotných dobrovolníků a často byla tato negativa uváděna opakovaně.

Adam: „...sice to bylo řešený se slovinskou charitou, takže o nás věděli, měli už pro nás připravený, co budem dělat a už věděli, kolik nás bude, ale když jsme tam přijeli, tak jsme zjistili, že vlastně nás nepotřebujou.“

Někteří dobrovolníci (Cyril, Dana, Lukáš) se vyjádřili k obtížím ve spolupráci mezi jednotlivými organizacemi působícími v místě tzv. migrační krize. Jednalo se většinou o mezery ve vzájemné kooperaci přítomných složek, přičemž někteří zmínili svůj pohled na činnost dalších organizací a jiní se vyjádřili ke vzájemné spolupráci dobrovolníků a ostatních přítomných.

Dana: „...já jsem měla očekávání, že tam bude nějaká struktura, která bude fungovat. Budou si tam pomáhat dobrovolníci s doktorama, nebo dobrovolníci budou pomáhat doktorům. Najednou mě doktor poslal do háje, tak najednou takový ,ty vole, a proč tady vůbec jsme, když to takhle nefunguje‘, když nemůže dobrovolník přivést ženskou, která říká, že má měsíc před porodem a že jí bolí břicho.“

U Emílie, Gustava a Hany se objevily výtky týkající se koordinace dobrovolníků na místě. V některých případech přisuzovali příčinu i koordinátorům, kteří buď nebyli vnímáni jako osobnostně vhodné pro danou roli, či byli již natolik vyčerpaní, že to ovlivňovalo celou organizaci pomoci. Františka se zmínila o vlastních pochybách ohledně formy pomoci migrantům, neboť postrádala určitou návaznost činností při časté obměně dobrovolníků.

Na druhé straně mnozí dobrovolníci (Adam, Beáta, Jana, Lukáš a Martina) vyzdvihli dobrou organizaci pomoci na místě.

U některých respondentů se v souvislosti s nespokojeností s organizovaností vyskytla **vidina zefektivnění činnosti**. Někteří zmiňovali změnu formy pomoci (Adam), lepší koordinovanost dobrovolníků (Emílie), větší kontinuitu poskytované pomoci (Františka) či větší pracovní nasazení (Karla).

Karla: „...*musím říct, že jsem čekala, že tam bude víc práce a že víc pomůžu. To si myslím, že nebylo přiměřený těm očekáváním a že by to šlo víc, ne na tom nádraží, víc bejt třeba v tom táboře, to by určitě víc šlo...*“

Kromě zmíněného mohla mít na změnu motivů vliv řada dalších faktorů. Mohlo se jednat např. o vliv lidí, které dobrovolníci na místě potkali nebo o činnosti, které v rámci výjezdu prováděli. Během analýzy jsme však nevysledovali žádné tak přímé vlivy, jako tomu bylo právě u organizovanosti či koordinovanosti a vidiny zefektivnění činnosti.

6.6 Změny vlivem zkušenosti

Aktuální kategorie se zaměřuje na nejvýznamnější změny na straně **dobrovolníka**, jeho **vnímání migrantů** a celé **situace**. Pro nás nejvýznamnější bude první podskupina, která se dotýká nejvíce vnitřních charakteristik a změn dobrovolníků. Kromě dopadu kategorie na *Motivaci k výjezdu* je zde přítomen oboustranný vztah s *Vnějšími vlivy*.

Mnohdy bylo těžké, až nemožné navzdory směřovaným otázkám odlišit změny, které nastaly během dobrovolnického výjezdu od změn, které se objevily až po jeho skončení. Je možné, že zde hraje roli dlouhá časová mezera od celé zkušenosti. Z tohoto důvodu jsme se rozhodli tyto změny uměle nerozlišovat a popisujeme je společně.

Osoba dobrovolníka

Do této podskupiny jsme zařadili veškeré změny, které souvisí s osobou či osobností dobrovolníka. U některých respondentů můžeme hovořit o nahlížení na svůj každodenní život, změně vlastního zájmu o dané téma či změně vlastností a schopností. Rovněž jsme sem zařadili změny ve vztazích a interakcích s okolím a vztah vůči médiím. V některých případech je hranice mezi změnou a přínosem neostrá. Některé faktory byly různými dobrovolníky zmíněny u obou skupin. Do kategorie změn jsme zařadili pouze ty výpovědi, u kterých nebylo deklarováno, že by jedinec danou změnu vnímal jako pozitivní.

U **pohledu na svůj každodenní život** můžeme rozlišit banalizaci vlastních problémů či jiných aspektů života, uvědomění si svého štěstí (případně luxusu), těžký návrat po výjezdu a úpravu životního stylu.

Pět respondentů (Františka, Hana, Iva, Karla, Lukáš) uvedlo, že na základě zkušenosti z výjezdu se u nich objevila banalizace vlastních problémů. Často se jednalo o poměrně intenzivní, avšak časově omezenou změnu. U některých jedinců však zanechala následky, např. v podobě změny významu kladeného na určité životní oblasti.

Františka: „*Jako kdybych se vrátila a úplně jsem zbanalizovala svůj život. Že jsem měla pocit, že neřeším nic důležitýho, takže pak jsem musela projít takovou tou fází, kdy jsem si říkala, ne, každý jsme se narodil do něčeho, každý si prožíváme něco a... moje problémy nejsou miň důležitější než jejich jenom proto, že nepůsobí tak dramaticky.*“

Karla: „*Asi jsem přestala řešit některý kraviny, přesně do tý školy...*“

Pět dobrovolnic (Emílie, Hana, Iva, Karla, Martina) konstatovalo, že zkušenost z výjezdu vedla k uvědomění si svého štěstí či luxusu. To se týkalo komfortu doma (např. dostupnost postele, teplé vody a jídla), ale i širšího kontextu v podobě života v České republice.

Hana: „*...změna i v tom, jak jsem vnímala svůj vlastní luxus a komfort, ve kterém žiju, ale není to nějaký superluxus, ale vůbec to, že tady není válka, že mám, co chci, můžu dělat, co chci.*“

Pro tři dobrovolníky (Hana, Iva, Lukáš) byl těžký návrat do původního běhu života. V mnohém to souviselo s předchozími dvěma faktory – banalizací problémů a uvědoměním se svého štěstí. Lukášovi vše po příjezdu „*přišlo dost zbytečný*“. U Hany a Ivy se objevila reakce těžšího přizpůsobení se na danou zkušenost a jejího zasazení do života.

Hana: „*A pak nejhorší bylo ten návrat domů zpátky. Jednoznačně těch 48 hodin člověka docela změnilo, ale pak bylo těžký zpět do těch zajetých kolejí se vrátit, kde jsou všichni ostatní. Kamarádi a spolužáci, každý si žil ten normální víkend a ty sis zažila nějaký peklo a těžko se to pak skloubilo s tím životem.*“

Dvě dobrovolnice změnily určité aspekty ve svém životním stylu. Karla od té doby dle svých slov nenávidí „*plejtvání jídlem*“ a tomu se snaží vyhýbat i v praktickém životě. Martina jako změnu uvedla, že přemýšlí „*hodně nad životním stylem a nad životem*“ a její přátelé ji od té doby vnímají jako většího introverta.

U některých dobrovolníků se po výjezdu změnil **zájem** o dané téma. Dvě dobrovolnice (Emílie, Františka) výslovně uvedly, že po výjezdu došlo k jeho prohloubení. Pro několik respondentů (např. Dana, Emílie, Františka, Jana) se dané téma stalo osobnějším a jedinci tak byli citlivější na negativní reakce okolí či zkrácené informace médií. Zároveň u dalších dobrovolníků (např. Cyril, Iva, Karla) bylo posíleno přesvědčení o významu

poskytování pomoci migrantům. A Martina zmínila rozšíření zájmu o „zahraniční politiku, zahraniční dění“, které dříve nesledovala.

Františka: „... je to téma pro mě mnohem silnější. Předtím to bylo, že to zapadalo do nějakýho balíčku mých témat a názorů, a tak a teď to beru jako něco osobního. Protože když se řekne uprchlíci, tak já už si tam představím ty konkrétní lidi.“

U dvou dobrovolníků (Adam, Hana) výjezd nevedl k prohloubení zájmu o téma. Naopak spíše popisují, že se jejich zájem snížil. Oba však uvedli, že danou situaci nyní vnímají jako méně akutní než tenkrát.

Hana: „...teď je to takový, že asi to není už tak strašně akutní, ale možná jenom se o tom nepíše, asi do toho byla vtažená tou intenzitou té aktuálnosti toho tématu, ale pak jsem z ní tak vystoupila a zas začala žít zpátky svůj život.“

Další významné změny se týkaly **sociálních vazeb a interakcí** (Beáta, Dana, Františka, Hana, Iva, Jana, Karla). U některých jedinců (Beáta, Karla) se jednalo o poměrně poklidnou změnu, která byla spíše spojená s uvědoměním, jaké lidi chtějí mít vedle sebe. Další respondenti (např. Iva, Hana) však zmínili, že se jim díky tomuto dobrovolnictví „protřídil okruh přátel a známých“ (Iva).

Velmi významnou změnou byla snaha šířit povědomí o reálném obrazu tzv. migrační krize. Celkem jedenáct dobrovolníků (Adam, Beáta, Cyril, Dana, Emílie, Františka, Hana, Iva, Karla, Lukáš, Martina) se nějakým způsobem snažilo měnit pohledy svého okolí, ať se jednalo o společné diskuse, nebo pořádání přednášek či různých besed.

Lukáš: „Asi jsem se utvrdil v tom, že šířit nějakou osvětu mezi i svejma kamarádama je nutný. Takže jsem to vyprávěl komukoliv, na koho jsem narazil nebo kdo mi přišlo, že je trochu ovládané téma informacema z těch médií. Tak jsem se jim to snažil vysvětlit.“

Prioritou bylo sdílení vlastní zkušenosti a vyvrácení zkreslení, která kolovala ve společnosti i v médiích. V některých případech dobrovolníci naráželi na nezájem či negativní reakce svého okolí, některým dobrovolníkům se ale prostřednictvím sdílení vlastní zkušenosti podařilo vyvolat určitou empatickou reakci.

Karla: „...myslim, že našli [spolužáci] víc pochopení pro to třeba, proč ty lidi utíkají, že opravdu nic nám sem nejdu vzít, že opravdu spousta z nich neměla možnost tam žít v bezpečí a takhle.“

Čtyři dobrovolníci (Emílie, Františka, Gustav, Iva) pak uspořádali různé besedy a přednášky pro veřejnost a někteří se této činnosti věnují stále.

Emílie: „A právě to, že, že jsem například napsala článek o tom, dělala jsem přednášku a teď dělám i přednášky pro děti v živé knihovně, protože mám právě tu potřebu, jakože to posouvat dál. Takže spíš tak šířit povědomí aspoň, tak nějak přispět ještě.“

Lukáš dále zmínil potřebu šířit do svého okolí pravdivé informace nejen k obrazu migrantů a celé situace, ale i českých dobrovolníků, jejichž práce byla na daném místě podstatná. Dle něj by bylo vhodné „změnit trochu obraz toho, že to jsou nějaký vítači“, jelikož nikoho takového na místě nepotkal.

Někteří dobrovolníci (např. Dana, Iva) kvůli účasti na výjezdu prožili negativní situace a došlo ke krátkodobému zhoršení vztahů, ať s příbuznými, či známými. Především nepříjemné byly spory s rodinnými příslušníky.

Dana: „Přišel [otec] s argumentem, že se po [té vesnici] vykládá, že tahám uprchlíky dom, že je vozím dom a že je schovávám u nás ve sklepě. A tata tomu věřil natolik, že jednu chvíli jsem čekala nebo úplně mu šlo z očí, a kde je teda máme schovaný.“

Další vztahové změny byly poměrně individuální. U Františky vlivem informací o údajné policejní šikaně páchané na uprchlících narostla nevraživost vůči policii, a také rasistům. Iva např. uvedla vztahové změny ze strany širšího sociálního okolí.

Iva: „Mamka říkala, že třeba i s ní se spousta lidí přestala bavit, protože zjistili, že já jsem byla tam, že já jsem prostě ta černá ovce tady [města, ve kterém žije].“

Některé dobrovolnice (Beáta, Dana, Iva, Jana, Karla, Martina) se postupem času začaly vyhýbat diskusím na témata souvisejícími s migranty nebo se jim jinak bránily. To bylo důsledkem negativních reakcí druhých, se kterými se setkaly. Dobrovolnice konstatovaly, že se přestaly o tomto tématu s druhými bavit či je přestaly přesvědčovat o svých názorech či zkušenostech. I v těchto změnách lze vystopovat několik úrovní: od nevyjadřování se k některým oblastem tématu, přes snahu vyhýbat se těmto diskusím, až po odchod z nepříjemných rozhovorů.

Martina: „Já jsem jim řekla, že se o tom s nima bavit nebudu, ať si myslí, co chtějí. Protože to bylo hnusný.“

Jana: „...naposledy o Vánocích jsem musela odejít z jedné návštěvy, protože tam byly tak proti, že jsem řekla, že odmítám sedět v obýváku s někým, kdo na Vánoce chce vyhánět tady odsad' děti.“

U některých dobrovolníků se vyskytla změna v určitých **vlastnostech** či **schopnostech**. U Beáty se objevila větší „bojovnost“ proti předsudkům. Františka se dle svého tvrzení „hodně obrnila, až uzavřela“, což byla změna oproti prvotní velké citlivosti

např. vůči příběhům migrantů. Dále Františka rozvinula schopnost nastavit dětem hranice a vyžadovat jejich respektování (na což nebyly děti v uprchlickém táboře zvyklé). Adam a Beáta uvedli nárůst tolerance vůči lidem s odlišným názorem.

Karla na základě tíhy situace a prožívání lítosti vůči migrantům začala mít pochyby o vlastní osobě: „*možná tam jsem trošku začala pochybovat o sobě, že právě být na nějakém drsnějším místě, tak že to zvládnu*“.

U několika dobrovolníků (např. Adam, Beáta, Emílie, Iva, Karla) se vyskytly změny související se **vztahem vůči médiím**. Objevila se větší citlivost k mediálním zprávám, a především narostla skepse vůči těmto informacím. Na základě prožité zkušenosti dobrovolníci zjistili, že situace či migranti jsou odlišní, než prezentovala média a např. Beáta byla přímým svědkem tvorby reportáže, jež cíleně obsahovala pouze negativní aspekty situace.

Karla: „*No potvrdilo se mi, že třeba co se týče kór těch médií, tak že si řeknou, co chtěj a potvrdilo se mi, že třeba i kdyby tam právě chtěli udělat reportáž o tom, že jezdí jenom samý kluci, tak to tam zvládnou natočit, když se budou snažit. Takže to беру asi média a informace dost s nadhledem.*“

Vnímání migrantů

Další změny vlivem výjezdu bychom mohli označit jako vnímání migrantů. Nejvýznamnější z nich tvoří **nalezení či posílení pochopení** pro migranty, které bylo možné vnímat u všech respondentů. Často byla zmiňována důležitost osobního setkání s nimi.

Dana: „*...vlastně jsem se bavila s lidma, říkám, ti lidi se bojíjou, oni jsou těhotní, oni nechcou přivést dítě na svět do války.*“

U některých participantů (např. Beáta, Hana, Iva) došlo k pochopení migrantů navzdory jejich obrazu z médií. Často bylo možné např. v televizi vidět, že migranti nechávají na přechodech darované jídlo nebo materiální pomoc. Několik dobrovolníků pak uvedlo, že na místě zjistili, že se jednalo o neúplnou či zkreslenou informaci.

Iva: „*A mě vždycky strašně dojímá, jak v televizi ukazujou, jak po nich zůstává bordel a že si neváží jídla, co dostanou, ale ono to tak úplně není. Ono totiž tam se tlačilo na sebe třeba plácnu 5 tisíc uprchlíků, v takový malý rouře a nikdo neví, kdy zrovna pro ně přijede ten autobus nebo kdy pustí tu zábranu, aby se mohli dostat přes ty hranice. A teď najednou přijedou policajti a vyhlásí, 'Teď jdete a nesmíte s sebou nic mít'. Takže oni tam prostě ten pytlík s tím jídlem musí nechat, aby se dostali do toho autobusu a mohli přejet někam dál.*“

U dalších dobrovolníků (např. Iva, Karla, Lukáš, Martina) došlo k pochopení těžké situace migrantů. Respondenti často migranty vnímali jako vyčerpané, unavené, potřebující pomoc, dokonce bezbranné. Dobrovolníci si v tomto případě uvědomili vážnost důvodů, které migranty vedly k opuštění domova.

Lukáš: „*Takže moment, kdy tam vezou osmdesátiletou bábu na vozejku, která pomalu nevidí, tak si říkám, co to ty lidi muselo donutit k tomu, aby opustili zemi. Takže tam jsem se spíš utvrdil v tom, že ty důvody nejsou, aby nám tady vysávali dávky, ale že prostě jsou fakt v hajzlu.*“

U dalších dobrovolníků došlo ke změně v prožívání soucitu s migranty. Jana a Gustav pocítovali soucit, co se nejasné budoucnosti migrantů týkalo.

Gustav: „*...takže z toho jsem byl smutnej, z toho, že oni prožili už nějaké peklo, když se nějakým způsobem jeli nebo utekli před válkou, před ekonomickým problémem, a vlastně ten problém teprve začínal právě vstupem do Evropy.*“

U tří respondentek (Františka, Iva, Martina) se zmenšil jakýsi naivní pohled na migranty. Františka se na základě osobních setkání s migranty vůči nim stala „*skeptičtější*“, k čemuž vedlo především, že na místě potkala „*lidi, který zjevně nechtěli dělat nic a měli pocit, že když přijdou do Evropy, že si budou moct hodit nohy nahoru*“. Všechny respondentky si začaly více uvědomovat, že i mezi migranty se mohou vyskytovat lidé s negativními vlastnostmi, což ale vnímají jako normální i v naší společnosti. Jediná opravdu negativní změna pohledu na migranty proběhla u Martiny.

Martina: „*...já jsem tam jela s tím, že se ani nemusím skoro bát, že mi ty lidi nic neudělají a druhý den nastala situace, kdy jsem se bála o svůj vlastní život a šplhala jsem se do bahnitýho kopečka, abych utekla před skandujícím davem uprchlíků.*“

Další velmi častou změnou bylo **vnímání migrantů jako jednotlivců**, nikoliv jako skupiny. Tato změna se vyskytla celkem u sedmi dobrovolníků (Beáta, Dana, Emílie, Františka, Gustav, Hana, Iva). Někteří uvedli, že migranty viděli „*jako toho člověka jednotlivého*“ (Beáta), nebo že z masy lidí se najednou stávají jednotlivci „*se svým vlastním příběhem*“ (Hana).

Františka: „*...mnohem víc jsem si uvědomila to, že ty lidi jsou individuality. Ačkoliv už jsem to věděla předtím, ale...já jsem to předtím věděla na té úrovni rozumový a tam jsem to pochopila vnitřně.*“

Tři dobrovolníci (Cyril, Dana, Hana) explicitně uvedli, že po výjezdu migranty více **obhajovali**. Opět se jednalo především o situace názorového střetu s druhými lidmi.

Dana: „...po tom výjezdu jsem byla ještě více obhajující ty lidi. Nebo spíš jsem byla alergická, když někdo o tom mluvil a věděl prdlajs.“

Vnímání situace

Další skupina změn se týká samotného vnímání situace tzv. migrační krize. Jako nejvýznamnější se zde ukázalo vnímání její komplexnosti a složitosti a jejích změn.

Mnoho respondentů (Adam, Beáta, Cyril, Emílie, Gustav, Iva, Lukáš) konstatovalo, že pochopili **komplexnost a složitost celé situace**. Často bylo uváděno, že zkušenost více otázek vyvolala, než zodpověděla a je těžké vytvořit si nějaký ucelený pohled na celou situaci.

Adam: „A zároveň, to možná bylo nejdůležitější, uvědomit si, že ten problém je daleko, daleko, daleko širší a i já jsem byl jenom na dvou místech, kde už to měli zorganizovaný a někdo, kdo byl v Chorvatsku o měsíc dřív nebo v té době v Srbsku, Bělehradě, tak mohl mít úplně jiný zkušenosti.“

Dobrovolníci (např. Beáta, Emílie, Gustav, Iva, Lukáš) si také uvědomovali, že je velmi obtížné nalézt řešení na vzniklou situaci. Někteří z nich vnímali její dlouhodobost., další poukazovali na to, že se jedná o velký problém z celosvětového hlediska. Rovněž se objevila tvrzení o tom, že dobrovolníci mají minimální vliv na řešení dané situace.

Lukáš: „Spíš akorát to vědomí, že odjedeš a stejně to tam bude. Že jsi byla součástí nějaký chvíle toho, ale že to řešení je asi trochu někde jinde. Že my jsme tam jenom pomáhali řešit tu situaci aktuální, ale příčiny nebo následky, to se asi ponese dlouho a měl by to někdo vzít za správněj konec.“

Další oblast se týká především **vnímaných změn situace**. Je logické, že obraz situace na tzv. balkánské trase se v průběhu času měnil. Mnozí dobrovolníci popisovali, že tyto změny jim komplikovaly dobrovolnickou činnost, ať se jednalo o zvýšení počtu migrantů na daném místě, nebo politické příkazy a zákazy. Pro nás je důležité, jak danou situaci a její změny vnímali samotní dobrovolníci, a to především po návratu z výjezdu, jelikož tyto představy mohly zásadně ovlivnit motivaci k dalšímu výjezdu, případně výjezd samotný.

Někteří dobrovolníci (Adam, Cyril, Dana, Hana, Jana) vnímali situaci v období po výjezdu jako méně akutní. Často však popisovali, jak to vidí aktuálně a je tedy možné, že se jedná spíše o nynější pohled než o reálnou vzpomínku na stav krátce po výjezdu. Několik respondentů (Beáta, Cyril, Dana, Hana) má pocit, že se postupem času zmenšil zájem o tzv. migrační krizi a dnes už „se o tom tolik nemluví“ a „už se o to nezajímaj média“. Pociťování menší akutnosti situace u některých dobrovolníků vedlo ke vnímané snížené potřebě pomoci

dobrovolníků v daných místech, což následně ovlivnilo motivaci k výjezdu. Zároveň samotná změna situace mohla motivaci změnit.

Jana: „...*mám ten pocit, že si poradí i bez nás. Jo, že to je můj pocit, že to není zas tak úplně potřeba, tam vyjíždět.*“

Někteří participanti (např. Adam, Emílie) vnímali, že by se měla změnit forma pomoci. Oba tito respondenti uvedli, že by bylo vhodné začít s určitým vzděláváním migrantů i co se evropských hodnot týče, a tím upravovat možný zkrácený obraz o Evropě.

Emílie: „*Bylo by dobré podle mě minimálně, když už se sem ty lidi dostanou, tak už i v těch táborech trochu líp nějak začít s tou integrací. Jakože minimálně nevim, jim říct, jak to chodí v Evropě, učit je jazyky nějak líp, říct jim, jaký jsou naše zvyky a tradice, co neděláme nebo tak...*“

6.7 Důsledky výjezdu

Do této kategorie jsme zařadili veškeré faktory, které následovaly po výjezdu a které mohly výrazně ovlivňovat motivaci k dalšímu dobrovolnickému angažmá. Jedná se především o přínosy a negativa prožité zkušenosti a zpětné vnímání výjezdu. Tato kategorie je ovlivněna *Kontextem činnosti* a vyjma vlivu na *Motivaci k výjezdu* je zde přítomen oboustranný vztah s *Vnějšími vlivy*.

Přínosy

Pozitivní důsledky výjezdu jsme rozdělili do několika subkategorií. Řadí se sem především seberozvoj a další pozitiva týkající se osobnosti dobrovolníka, sociální přínosy a utvoření vlastního názoru či pohledu.

Řada respondentů po výjezdu vnímala klady spojené s **rozvojem vlastní osobnosti**. Mnohé změny jsme zmínili již u předchozí kategorie, zde se zaměříme na vnímané přínosy, které dobrovolníci výslovně uvedli. Jelikož se leckdy jedná o značně individuální klady, na úvod zmíníme příklady těchto pocíťovaných zisků a následně se zaměříme na ty, které byly pro dobrovolníky všeobecně nejčastější.

Martina a Cyril si uvědomili hodnoty, které jsou pro ně důležité. U Martiny a Karly došlo k většímu pocíťování vděčnosti za to, co zde mají. Zároveň tyto dvě respondentky jako přínos viděly také procvičení své angličtiny během výjezdu. Beáta se po výjezdu více snažila „*vytvářet si své vlastní názory*“. U Hany došlo k „*překonání předsudků*“ a k „*posunutí komfortní zóny*“. Lukáš se během výjezdu setkal i se „*smysluplnější*“ prací, což ho

aktivizovalo do dalších kroků. A Františka se naučila některé věci „*nebrat tolik osobně*“, především se jednalo o osudy druhých.

U čtyř dobrovolníků byl přínosem dobrý pocit ze sebe sama (Adam, Cyril, Iva, Karla). Dobrovolníci jej popisují i jako pocit naplnění z poskytnutí pomoci a z toho, že se aktivně zapojili. V leccčem podobným přínosem bylo otestování sebe sama, který uvedli rovněž čtyři dobrovolníci (Adam, Dana, Gustav, Iva). Současný výskyt a propojení obou přínosů můžeme vidět u níže citovaného Adama.

Adam: „*Tak asi takovej ten pocit toho naplnění, že měl nějakou potřebu pomoci a že to dokázal, zvládl, že si může říct, že udělal opravdu pro to opravdu něco.*“

Jako klad bylo u některých respondentů (Cyril, Iva, Jana, Lukáš) vnímáno potvrzení vlastních názorů. Zpravidla se jednalo o ujištění se ve svých očekáváních týkajících se situace, migrantů či zkresleného pohledu médií. V některých případech je patrné, že i tento aspekt mohl ovlivnit motivaci k dalšímu výjezdu.

Iva: „*...jsem se na to už pak vyprdla někam ject. Asi to tak mělo bejt, že už jsem se prostě podívala, zjistila jsem, jak to je, utvrdila jsem se v tom, že mám asi správnou myšlenku nebo správněj pohled na věc.*“

Podobně u některých dobrovolníků (Františka, Hana, Iva, Karla) došlo k potvrzení vlastní cesty. U těchto respondentek se jednalo především o studijní a profesní směřování, přičemž Hana, Iva a Karla se ujistily, že jdou správnou cestou. Františce zkušenost dopomohla k rozhodnutí studia zanechat.

Františka: „*...si myslim, že mi asi na tom ještě víc došlo, že chci skutečně dělat ty věci, a ne je studovat v tuhle chvíli. Že to tak podpořilo moje rozhodnutí, ke kterému už jsem směřovala.*“

Hana: „*...změnilo se to, že jsem si po tom zážitku fakt řekla, že tohle chci dělat v životě, to bylo skvělý, že ta zkušenost byla tak nakopávající.*“

Tři dobrovolníci (Cyril, Iva, Karla) vnímali určité vnější přínosy spojené s účastí na výjezdu. Ivě byl výjezd započítán do povinné studijní praxe. Cyril je rád za danou zkušenost i z toho důvodu, že ji může pomyslně zařadit do životopisu a Karla účast ve výjezdu vidí jako výhodu pro možnou budoucí dobrovolnickou činnost. Iva a Cyril také viděli výjezd jako něco nového v jejich životě. Iva ocenila, že se podívala do Srbska a Cyril konstatoval, že se jednalo o hezkou zkušenost „*ve smyslu i zážitku té samotné cesty*“.

Širokou oblast výhod tvoří zkušenosti získané na základě výjezdu. Uvedla je řada dobrovolníků. Mnohdy se jednalo o poměrně obecné výpovědi, a proto zmíníme pouze

specifikované oblasti zkušeností, které se týkaly zejména faktorů souvisejících se samotným dobrovolnictvím. Někteří participanti (Adam, Dana, Emílie) si vážili možnosti získat zkušenosti s organizačními aspekty situace. Zde se konkrétně jednalo o zkušenosti s koordinací dobrovolníků (Adam), fungováním dobrovolnické organizace (Emílie) či zkušenost s organizováním davu (Dana). Další respondenti (např. Cyril, Martina) byli vděční za příležitost k jiné formě dobrovolnictví, než se jim naskytlo v minulosti či by mohli provádět v Čechách a uvědomovali si také praktický aspekt tohoto dobrovolnictví. Cyril například ocenil možnost „*zkusit si to dobrovolnictví opravdu ve světě, kde to je potřeba*“.

Další skupinu výhod jsme označili jako **sociální přínosy**. Nejčastěji respondenti zmínili nová přátelství a známosti. Dalším se ale i vylepšil pohled na lidi jako takové nebo byli rádi za možnost strávit díky výjezdu čas se svými blízkými.

Nové známé jako přínos uvedlo šest dobrovolníků (Cyril, Emílie, Hana, Iva, Karla, Martina). Emílie ocenila, že získala „*nové kamarády, který mají podobné smýšlení*“. U Hany se dokonce na základě této dobrovolnické zkušenosti utvořil partnerský vztah. Pro některé dobrovolníky byla vzniklá přátelství silná a zůstali s těmito lidmi nadále v kontaktu.

U dvou dobrovolníků (Cyril, Lukáš) se prostřednictvím výjezdu a setkání s dalšími dobrovolníky především zlepšil pohled na lidi. Cyril uvedl, že zkušenost v něm podpořila „*dobrou víru i v další lidi, který chtějí pomáhat*“ a zjistil, že takových lidí je dost. Zároveň se u Cyrila i Lukáše objevil pozitivnější pohled na Čechy, a to především díky jejich obrovské angažovanosti v místech tzv. migrační krize.

Lukáš: „*Zjistil jsem, že ty Češi nejsou takový kundy (smích). Když tam přijedeš a zjistíš, že tam fakt máš dalších 100 Čechů, a to bylo jedno místo. Ono těch míst, kde ty český dobrovolníci působili, bylo daleko víc, takže...takový to zjištění, že to tady není ještě tak v prdeli, že ty lidi furt někde dobrý jsou.*“

Tři dobrovolníci (Gustav, Jana, Karla) jako přínos vnímali společně strávený čas s blízkými lidmi. U Gustava se jednalo o kamarády a u Jany a Karly o rodinu. U Karly se také objevilo vnímání zlepšení vztahů s rodiči, s nimiž jela: „*asi jsem si začala trošku víc vážit zase těch rodičů, za to, jak mě vychovali, že se nebojí, že se nezblázní*“.

Hana a Jana jako klad plynoucí z výjezdu vnímají, že se u druhých změnil pohled na ně jakožto na dobrovolnice pomáhající v místech tzv. migrační krize. Hana uvedla, že u některých lidí „*stoupla v očích*“. Jana vnímala, že se s dcerou, se kterou jela kvůli výjezdu „*staly zajímavými*“.

Často je kladně hodnocena možnost **utvoření vlastního názoru** či **pohledu** na situaci, tedy příležitosti vidět, jak to na daných místech vypadá a z toho vyplývající vlastní názor či pohled. Ten respondenti vnímají jako reálný a nezkrácený médií. To bylo velkým přínosem pro mnoho dobrovolníků (Adam, Dana, Gustav, Hana, Iva, Karla). Jak např. uvedla Iva: „*prostě mám svůj názor na to, opodstatněný svojí zkušeností*“.

Vytvoření ucelenějšího, případně realističtějšího pohledu na tzv. migrační krizi vyzdvihli explicitně tři dobrovolníci (Emílie, Františka, Gustav).

Gustav: „*A co se pro mě změnilo, víc jsem do té situace viděl nebo nevím, jestli jsem do ní více viděl, ale měl jsem víc informací přímo z místa.*“

Další respondenti (např. Adam, Cyril, Dana, Emílie, Gustav, Hana, Iva, Jana, Karla) si vážili přímého kontaktu s migranty a s tím souvisejícím utvořením jejich reálného obrazu.

Karla: „*Takže jsem se vrátila s tím, že minimálně část z nich jsou opravdu chytrí lidé, který nám sem nepřijeli ublížit, chtějí prostě jenom klid.*“

Čtyři dobrovolníci (Cyril, Gustav, Iva, Karla) jako přínos uvedli možnost přispět svými zkušenostmi do diskuse s druhými. Pro Cyrila to byly „*vítané náboje*“. Tomuto aspektu jakožto změně po výjezdu jsme se věnovali u předchozí kategorie. Zde zmínění dobrovolníci výslovně konstatovali, že danou změnu vnímali jako přínos.

Negativa

Mohli bychom říci, že dobrovolníci v porovnání s přínosy uvedli velmi málo negativních aspektů, které po výjezdu následovaly. Kromě jednotlivých záporů lze vysledovat pouze oblast související s interpersonálními vztahy.

Určitá negativa zmínilo pouze pět dobrovolnic (Beáta, Dana, Hana, Karla, Martina). Nejčastěji souvisela se **vztahy s druhými**. Dana a Martina vnímaly negativně následné nepříjemné reakce druhých či diskuse s nimi a Beáta uvedla zhoršení vztahů v ročníku v důsledku konkurenčního boje o místo ve výjezdu.

Martina: „*...reakce těch lidí z okolí, že odsuzovali to, co nikdy nezažili a nezažijou. A nevyslechli to, co si o tom myslím a to, co jsem zažila, tak to je zápor.*“

Hana zmínila negativní aspekt během výjezdu tkvící v nejasné pozici jí jakožto dobrovolnice. Zároveň pro ni byl velmi těžký návrat do běžného života. Karla jako negativní důsledek vnímala pouze intenzivní únavu, se kterou se vrátila.

Uvedené můžeme shrnout slovy, že každý dobrovolník výjezd vnímal jako velmi kladnou zkušenost a zdroj mnoha přínosů. Dvě respondentky zároveň zmínily, že přes všechno to, co bylo na daném místě náročné či smutné, zkušenost prožívaly jako velmi pozitivní. Karla na výjezd vzpomíná jako na „*docela radostnou událost*“, k čemuž prý přispěla především příjemná setkání s migranty. Iva dokonce mluví o pocitu štěstí:

Iva: „...*já jsem byla strašně vyčerpaná, ale zároveň jsem byla snad nejšťastnější za celý svůj život. Ono tě to tam úplně, úplně tě to tam tak naplní tou energií takovou, i když tam vidíš fakt utrpení, strašně utrpení, strašnou bolest těch lidí, co si prostě zažili, že většinou utíkají fakt před tou válkou, že ztratili veškerý svůj domov, ztratili rodinu, spousta z nich, protože jim je zabili...*“

6.8 Změna motivů aneb další výjezd?

V následující kapitole se zaměříme na aspekty související s dalším potenciálním výjezdem. Zmíníme, kolik dobrovolníků by vyjelo podruhé a jaké faktory realizaci výjezdu ovlivňují. Poté se zaměříme na avizovanou změnu motivace k dalšímu výjezdu.

Jak bylo již několikrát patrné, vícenásobně se zúčastnila pouze Františka. Ačkoliv většina dobrovolníků konstatovala, že zkušenost jim přinesla mnohá pozitiva, nikdo další se nezúčastnil opakovaně. Svou roli mohla sehrát jak chybějící motivace k dalšímu výjezdu, tak praktické faktory související např. s nedostatkem času či nedostupností výjezdu.

Jedenáct dobrovolníků (Beáta, Cyril, Dana, Emílie, Františka, Gustav, Hana, Iva, Jana, Karla, Lukáš) uvedlo, že by vyjeli znovu. Z těchto dobrovolníků pouze Dana zmínila v této otázce nejistotu vyplývající z aktuálního stavu situace a poskytované pomoci. S nadsázkou uvedla, že by ji nyní tolik nelákalo vyjet, jelikož aktuální situace a dobrovolnická činnost není tolik „*akční*“. U Adama se rovněž vyskytly pochybnosti o dalším výjezdu související s vnímáním menší akutnosti situace a na otázku nedokázal odpovědět: „*Nedokážu teďka říct, protože situace je asi, nebo já ji vnímám, že je jiná*“.

Jediná Martina by se znovu neúčastnila. Jako odůvodnění uvedla, že prostřednictvím prvního výjezdu získala to, co potřebovala: „*Asi už ne. Mně to jednou stačilo*“.

Dana, Gustav, Hana a Iva konstatovali, že nad dalším dobrovolnickým výjezdem vážně přemýšleli, a i zjišťovali možnosti. Avšak z různých důvodů, které se objevily i u dalších dobrovolníků, se dobrovolnický výjezd neuskutečnil. Jednalo se především o **nedostatek času** (Dana, Hana, Karla), případné potíže týkající se **studia či práce** (Hana, Karla), **neatraktivitu** aktuálně prováděných činností (Dana) či vnímanou **nedostupnost**

výjezdu (Gustav), která souvisela s omezením kapacity potřebných dobrovolníků, a nyní především s ukončením působení PLoU. Někteří dobrovolníci (např. Iva, Karla) uvedli, že **nevyvinuli příliš úsilí**, aby se zúčastnili podruhé.

Gustav: „*Já jsem o tom trošku uvažoval, že pojedou znova, ale ta pomoc tam mezitím skončila, teďka zrovna skončila, teďka před Vánoce, ten Czech team tam skončil...*“

Dana: „*A už se jezdí jenom do kempů a dělaj se volnočasovky s dětma. Jsou šichty v prádelně a jestli tam je sklad s oblečením, tak to třídí a tak. Což je pro mě...to už není akce.*“

Kdyby nad výjezdem přemýšlela Jana, objevily by se komplikace související s novou **situací v rodině**.

Jana: „*I když teď je ta moje situace trošku jiná, pře jsem se znovu vdala a máho muže nového by to nikdy nenapadlo něco takového udělat, takže tomu by se to asi velmi nelíbilo...*“

Hana a Karla konstatovaly, že je mrzí, že se nepodařilo zrealizovat další výjezd, ač si nyní uvědomují, že překážky bylo možné překonat.

Hana: „*A dotudka mě to mrzí, že jsem to neudělala [nezúčastnila se dalšího výjezdu], myslím, že jsem jet měla i na úkor nějakých svých aktivit, nebo něčeho.*“

Změna motivů

Porovnáme-li motivy před a po výjezdu, je patrné, že některé hrají roli stále, jiné se vyskytují v menší síle, a přibyl i jeden nový motiv – porovnání obou zkušeností.

Motiv **porovnání situace** či zkušenosti se objevil u šesti respondentů (Cyril, Dana, Emílie, Františka, Gustav, Karla). Ti uváděli, že by si přáli „*zjistit, jak to je dnes oproti minule*“ (Cyril) nebo „*porovnat si to sama pro sebe, když to bylo v té nejhorší nebo nejextrémnější fázi, s tím, když už, ti lidi teď jsou v těch táborech*“ (Dana). U většiny dobrovolníků byla zmiňována především různorodá zkušenost v závislosti na čase výjezdu. Emílie a Františka však uvedly, že by nyní volily i jiné místo, aby situaci viděly z dalších úhlů pohledu.

Pro všech jedenáct respondentů, kteří by se zúčastnili znovu (Beáta, Cyril, Dana, Emílie, Františka, Gustav, Hana, Iva, Jana, Karla, Lukáš) by bylo dnes silným motivem **poskytnutí pomoci** migrantům. Někteří z nich (Emílie, Františka, Gustav, Hana, Iva, Jana, Lukáš) konstatovali, že síla tohoto motivu by byla mnohem větší než předtím.

Jana: „*Možná teď už bych tam jela spíš pomáhat, předtím jsem tam jela spíš ze zvědavosti, teď už bych tam jela spíš pomáhat.*“

Pro pět dobrovolníků (Beáta, Cyril, Emílie, Františka, Karla) by bylo nyní zúčastnění se dobrovolnického výjezdu významné z **vnitřních důvodů**, pociťování smyslu této činnosti či jak uvedla Beáta: „*Už by to bylo takový víc jen pro mě*“. Dá se říci, že tato změna by mohla být vnímána jako posun k vnitřní motivaci.

Cyril: „*Dalo by se říct, že když člověk může, tak by to mělo být v určitém kontextu něco jako samozřejmost. Přijde mi samozřejmě pomáhat nějak tomu, v co věřím...*“

Beáta, Dana a Františka by i nadále ve výjezdu viděly **zdroj zkušeností** a možností pro seberozvoj. U Hany by bylo větším motivem především získání profesní zkušenosti a přání být aktivním článkem. Cyril a Karla by v dalším výjezdu viděli možnost obohacení své minulé zkušenosti.

Řada dobrovolníků konstatovala, že vlivem prožité dobrovolnické zkušenosti se zmírnila až zcela vymizela síla motivů, které se objevily před prvním výjezdem.

Čtyři respondenti (Beáta, Františka, Gustav, Lukáš) uvedli, že na základě prožité zkušenosti došlo k uspokojení motivu **Poznat situaci na vlastní oči**, a tudíž by se již neobjevil u dalšího výjezdu. U Františky by se již nevyskytl motiv **Poznat migranty**, neboť došlo k naplnění tohoto přání.

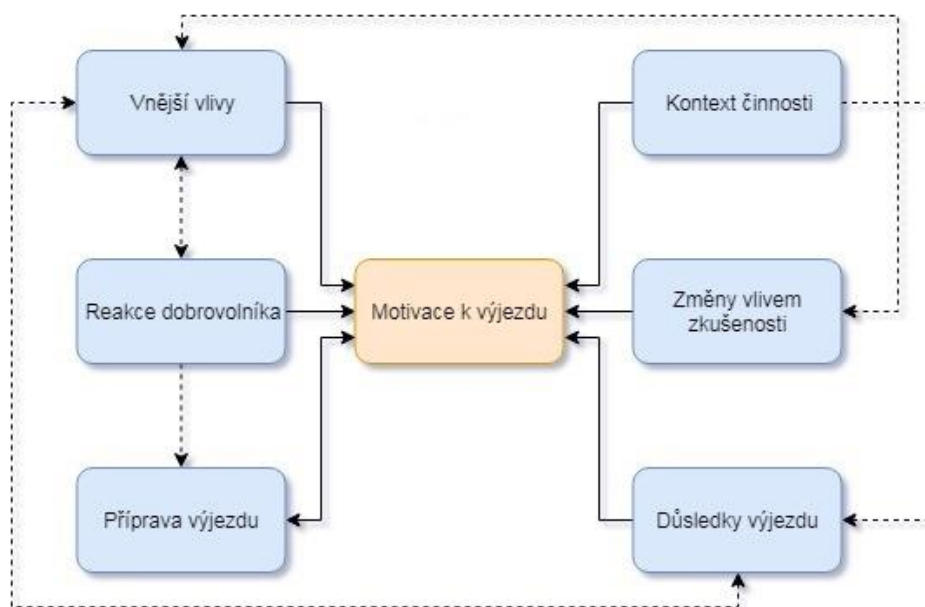
Beáta: „*Jediný asi by byl možná menší motiv, že už by mně nešlo úplně o takový to obhajování, to na vlastní oči, protože už jsem to jednou viděla.*“

Dvě respondentky (Iva, Karla) zmínily menší vliv motivu **Získat názor**, neboť jsou přesvědčeny, že už jej získaly. Gustav uvedl, že ačkoliv by si „*tu zkušenost rád obohatil*“, síla motivu **Získat zkušenost** by oproti prvotnímu výjezdu zeslábla. A u Jany opadl vliv motivu **Zájem a zvědavost**.

U Emílie a Františky se při pomýšlení na příští výjezd vyskytlo přání zúčastnit se dobrovolnictví na jiném místě a prostřednictvím jiné organizace. Františka by si při budoucím výjezdu přála, aby ta práce, kterou bude pro migranty dělat, „*měla větší dopad, větší efekt. Aby to nebylo takový rozkouskovaný*“.

6.9 Vzájemné vztahy mezi kategoriemi

Na závěr si dovolíme načrtnout nejvýznamnější vztahy mezi kategoriemi, které z analýzy vyplynuly. V první části shrneme poznatky týkající se vlivu kategorií na *Motivaci k výjezdu*. Posléze spíše nastíníme nejznatelnější spoje mezi dalšími kategoriemi navzájem. Pro přehlednost uvádíme zjednodušený model vzájemných vztahů.

Obrázek č. 4: Vztahy mezi kategoriemi

Vnější vlivy

Vnější vlivy mají přímý vztah ke kategorii *Motivace k výjezdu* a často stály přímo u jejího zrodu. Mnoho respondentů uvádělo, že jejich rozhodnutí stát se dobrovolníkem bylo podpořeno zprávami z televize či dalších médií, výroky politiků, ale i pociťovanými reakcemi společnosti. Informace získané od těchto stran byly vnímány často jako zkreslené, zavádějící nebo zkrátka vyvolaly zájem na dané místo vyjet (což je součástí kategorie *Reakce dobrovolníka*). U dalších respondentů jako motiv k výjezdu působilo přání přesvědčit po svém návratu své okolí o nepřesnosti přijímaných informací a uvádět obraz migrantů a situace na pravou míru. V této souvislosti hrály roli především motivy označené jako *Zájem a zvědavost*; *Poznat situaci na vlastní oči*; *Získat vlastní názor*; *Získat argumenty a Předat realističtější pohled na situaci*.

V několika případech se jednalo o vliv vnímaného postoje většiny Čechů a daná motivace vyjet pak byla výsledkem nesouhlasu s těmito postoji. V některých případech svou úlohu sehrála rovněž česká politika, na níž dobrovolník nahlížel kriticky.

Reakce dobrovolníka

Podkategorie *První reakce* měla prostřednictvím prožívaných emocí či myšlenek u několika respondentů přímý vliv na *Motivaci k výjezdu*. Zpravidla se jednalo o motivy *Poznat situaci na vlastní oči; Pomoc a Vnitřní význam činu*. Poměrně zajímavé však je, že u mnoha dobrovolníků první reakce nebyly tím, co vedlo k utvoření motivace jet. Spíše můžeme říci, že byly motorem ke zvýšení zájmu o dané téma, což je součástí podkategorie *Změny před výjezdem*, a to následně mohlo vést k podpoře *Motivace k výjezdu*.

Ačkoliv to žádný z dobrovolníků přímo neuvedl, je patrné, že *Očekávání* o migrantech, prostředí, vlastní užitečnosti či reakcích okolí mohou ovlivňovat *Motivaci k výjezdu*. U dobrovolníků v našem výzkumném souboru lze tuto tendenci vidět především z výpovědí vztahujících se k dalšímu výjezdu a jeho překážkám. Někteří dobrovolníci přímo uvedli, že by očekávali např. neatraktivní dobrovolnické činnosti, což vedlo ke snížení motivace. Obecně můžeme říci, že měl-li by jedinec negativní představu týkající se všech těchto aspektů, pravděpodobně by docházelo ke snížení významu motivů.

Změny před výjezdem u našich participantů mnohdy souvisely s nárůstem *Motivace k výjezdu*. Jedná se o samotné rozhodnutí vyjet, získávání dalších informací a prohlubování zájmu. Naopak změna situace mohla motivaci i snižovat. Tak je patrné např. u Adama, který před prvním, neúspěšným, pokusem vyjet vnímal stabilizaci situace na místě možného výjezdu, která se tak pro něj stávala méně lákavá.

Příprava výjezdu

Příprava výjezdu má obousměrný vztah s *Motivací k výjezdu*. Při přípravě výjezdu mohou mít přítomné překážky a usnadnění za následek zvýšení či snížení motivace. Z druhé strany může stupeň motivace ovlivňovat přípravu výjezdu, např. prostřednictvím překonávání přítomných překážek.

Kontext činnosti

Kontext činnosti mohl u našich respondentů mít značný vliv na motivaci k dalšímu výjezdu, a to zejména prostřednictvím zkušeností s organizovaností či koordinovaností výjezdu, dobrovolníků či pomoci. Někteří respondenti výslovně uvedli, že s tímto faktorem nebyli spokojeni a při zvažování dalšího výjezdu by si přáli něco jinak (např. by vyjeli s jinou organizací). Stejně tak si další dobrovolníci byli vědomi určité neefektivní prováděné činnosti či poskytování pomoci a neúplného využití jejich pracovních sil. Na základě výpovědí lze předpokládat, že negativní zkušenosti mohly vést ke snížení motivace k

dalšímu výjezdu, a na druhé straně spokojenost s organizovaností a koordinovaností mohla motivaci podpořit.

Změny vlivem zkušeností

Jak je ze slov respondentů patrné, v mnoha případech se jednalo o poměrně intenzivně pocíťované změny, které určitou dobu přetrvaly či jsou přítomny doposud. Některé z nich můžeme vnímat spíše jako pozitivní, jiné mají negativní nádech. Je pravděpodobné, že nejen jejich povaha, ale vůbec jejich dosažení může následnou motivaci ovlivnit. Ať se jedná o prohloubení zájmu či zhoršení vztahů, můžeme předpokládat, že tyto prožitky mohou u některých dobrovolníků motivaci posílit, u jiných oslabit.

Důsledky výjezdu

Mnozí respondenti v popisu motivů k dalšímu potenciálnímu výjezdu zmínili četná pozitiva, kterých dosáhli na prvním výjezdu. Pro některé tyto přínosy byly důležité i v motivaci k dalšímu případnému výjezdu. U mnoha dobrovolníků se však objevuje skutečnost, že právě nabytí zisků může motivaci také snížit. V tomto ohledu souvisí tato kategorie se *Změnami vlivem zkušenosti*. Jedná se především o předpoklad, že naplní-li se dobrovolníkům to, kvůli čemu se prvního výjezdu zúčastnili, může motivace k dalšímu výjezdu klesnout, případně zcela vymizet.

Dovolíme si upozornit na to, že poslední tři kategorie souvisí především s motivací k případnému dalšímu výjezdu. Jelikož se však téměř všichni dobrovolníci z různých důvodů nezúčastnili podruhé, jedná se spíše o potenciální faktory a motivy. Jejich hlubší význam tak nebylo na základě našich dat možné blíže určit.

Načrtnutí dalších vztahů mezi kategoriemi

Vnější vlivy úzce souvisejí se všemi kategoriemi kromě *Přípravy výjezdu* a *Kontextu činnosti*. V rámci kategorie *Reakce dobrovolníka* se vztahuje k *Prvním reakcím*, neboť média byla nejčastěji uváděna jako zdroj prvotních informací o tzv. migrační krizi a tím stavěla základy reakce daného člověka. Rovněž vliv politiků či společnosti je zde patrný. U některých dobrovolníků totiž první reakce nepřišla v souvislosti s informacemi o tzv. migrační krizi, nýbrž až na základě reakce médií, společnosti a politiků.

Dále má tato kategorie vliv na *Očekávání* před výjezdem. Mnoho dobrovolníků mělo před výjezdem informace buď z internetu, nebo od známých, kteří už na daných místech působili. To následně ovlivnilo představu týkající se prostředí či výjezdu. Ve většině případů

se však vyskytovala očekávání týkající se negativního obrazu migrantů, který byl utvořen na základě mediálních zpráv.

V rámci kategorie *Reakce dobrovolníka* působily *Vnější vlivy* také na *Změny před výjezdem*. Zpravidla se jednalo o prohloubení zájmu o dané téma. Zejména zde můžeme vnímat oboustranný vztah mezi těmito kategoriemi, neboť médií vyvolaný zájem před výjezdem vedl k aktivnímu vyhledávání dalších informací, což v mnoha případech dalo vzniknout náhledu na média a další vnější vlivy a změně jejich vnímání.

Zároveň lze vysledovat vliv především společnosti na *Důsledky výjezdu a Změny vlivem zkušenosti*. Jednalo se zejména o postoj společnosti jako takové i bližšího okolí. Dobrovolníci mezi lidmi vnímali po návratu negativní reakce a nezájem o jejich vyprávění. Často se ve výpovědích objevovalo, že dříve či později se začali debatovat s lidmi s tímto postojem vyhýbat, jelikož z toho plynula mnohá negativa. U obou kategorií se jedná zároveň o oboustranný vztah, neboť tyto změny či důsledky mohou následně vést ke změně vnímání *Vnějších vlivů*. Zároveň několik respondentů explicitně uvedlo, že *Změny vlivem zkušenosti* vedly ke změně vztahu vůči médiím. Většinou se jednalo o větší citlivost vůči mediálním zprávám týkajících se tématu tzv. migrační krize a nárůst skepse k podávaným informacím.

Jako *Změny před výjezdem* někteří respondenti uvedli, že se na výjezd začali těšit, byli zvědaví, jaké to tam bude či je obklopily obavy. Z těchto příkladů můžeme vnímat, že je zde přítomna souvislost mezi těmito změnami a *Očekávaními* před výjezdem.

Změny před výjezdem ovlivňovaly také *Přípravu výjezdu*. Opět se jedná o zjišťování informací o dané situaci, ale především o aktivní vyhledávání možnosti dobrovolnické činnosti. Ačkoliv se většina našich respondentů k výjezdu dostala díky přijetí vnější nabídky, někteří na základě svého zájmu plánovali vlastní výjezd.

Posledním významným nalezeným spojením je vliv *Kontextu činnosti* na *Důsledky výjezdu*. Pro některé respondenty byly otázky spojené s organizovaností či koordinovaností výjezdu, dobrovolníků či pomoci či vnímání neefektivit prováděné činnosti natolik významné, že se staly negativy výjezdu. Další dobrovolníci naopak ocenili zkušenosti s organizací zmíněných aspektů.

6.10 Zodpovězení výzkumných otázek

V aktuální části se zaměříme na zodpovězení našich výzkumných otázek. Jedná se o stručný popis hlavních poznatků a na bližší informace odkazujeme k příslušným podkapitolám v předchozím textu nebo k Příloze 4, která je grafickým shrnutím významných nálezů.

VO1: Jaké byly hlavní motivy stát se dobrovolníkem v rámci tzv. migrační krize?

Bylo nalezeno celkem pět hlavních skupin motivů, z nichž tři obsahovaly více položek. Ačkoliv někteří respondenti explicitně uváděli větší význam jednoho motivu oproti druhému, u všech se vyskytla směsice více motivů a mnohdy se jednalo o velmi komplexní motivaci. Mezi dobrovolníky se vyskytly motivy egoistické i altruistické, vnitřní i vnější. Jako suverénně nejvýznamnější motiv k dobrovolnickému angažmá se projevil motiv *Poznat situaci na vlastní oči*. Ten se vztahuje k přání poznat to, o čem dobrovolníci slyšeli od druhých nebo co četli a viděli zejména v médiích. Jeho přítomnost uvedlo všech třináct dobrovolníků a u některých z nich se jednalo zároveň o nejlivnější motiv k dobrovolnickému angažmá. Dalšími velmi důležitými motivy byly *Pomoci v místech tzv. migrační krize* a *Získat zkušenosti pro sebe samého prostřednictvím výjezdu*. Oba motivy konstatovalo po devíti respondentech. U sedmi dobrovolníků byl dále přítomen motiv *Stát se aktivním článkem dění*, jenž souvisí s přáním zaujetí aktivního postoje vůči tzv. migrační krizi. *Vnitřní význam činu*, *Poznat migranty* a *Zájem a zvědavost* se každý vyskytl u šesti dobrovolníků. *Vnitřní význam činu* je silným ukazatelem vnitřní motivace k výjezdu a ve většině případů byl uváděn spolu s motivem *Pomoci*. *Poznat migranty* se vztahuje k přání migranty potkat a opět zde hrají významnou roli média a jimi vykonstruovaný obraz migrantů. *Zájem a zvědavost* se pak váže k zájmu o tzv. migrační krizi na tzv. balkánské trase, ale i např. o světové dění celkově. Přítomnost motivů *Získat možné výhody* a *Získat argumenty* konstatovalo po pěti dobrovolnících, přičemž se jedná spíše o egoistické motivy. *Získat možné výhody* obsahuje přání vnějších zisků plynoucích z dobrovolnického výjezdu (např. vylepšení životopisu) a *Získat argumenty* pak odkazuje na přání nabytí argumentů do případných diskusí s druhými. Na to navazuje motiv *Předat*, jenž byl uveden čtyřmi dobrovolníky, kteří si tak přáli po výjezdu měnit mínění druhých o tzv. migrační krizi a uvádět informace na pravou míru. Též čtyři participanti konstatovali přání *Získat vlastní názor* na celou situaci, který bude nezávislý na médiích či sociálním okolí. A poslední motiv dobrovolnického výjezdu označený jako *Výzvy* se vyskytl u tří respondentů, kteří dobrovolnický výjezd vnímali jako možnost otestování sebe sama.

VO2: Jaké změny v motivech lze vysledovat na základě prožité zkušenosti, případně působením dalších faktorů v průběhu času?

Některé motivy ztratily po prožité zkušenosti na významu. Dělo se tak především na základě uspokojení přání s nimi spojených. U čtyř respondentů vymizel význam motivu *Poznat situaci na vlastní oči*, neboť se tak dle dobrovolníků na prvním výjezdu stalo. Dvě participantky uvedly, že motiv *Získat názor* by byl méně významný než před prvním výjezdem, z téhož důvodu – již si vlastní názor utvořily. Dále se vždy u jednoho respondenta jednalo o snížení vlivu motivu *Poznat migranty*, *Získat zkušenost* a *Zájem a zvědavost*. Zajímavým výsledkem je fakt, že všech jedenáct respondentů, kteří by se zúčastnili dalšího potenciálního výjezdu, poukázalo na velký význam motivu *Pomoci* při dalším potenciálním výjezdu. To znamená, že u čtyř dobrovolníků se motiv pomoci objevil poprvé až po prvním výjezdu a pro valnou většinu z těch, u kterých byl přítomen i předtím, jeho síla značně narostla. Pět dobrovolníků uvedlo, že nyní by hrál větší roli *Vnitřní význam činu* a v tomto ohledu se jedná o nárůst vnitřní motivace. Pro pět respondentů by byl i nadále významný motiv *Získání zkušeností*. Jako nový motiv byl identifikován *Porovnání situace či zkušenosti*, který se objevil u šesti respondentů a odkazuje na pomyslné porovnání vlastní zkušenosti a tehdejší situace se stavem v období potenciálního výjezdu.

Z uvedeného je patrné, že i nadále by byly přítomny jak vnější, tak vnitřní motivy. Oproti motivaci před prvním výjezdem však došlo k většímu rozvoji motivace vnitřní, která rovněž souvisí s vnímáním pomoci migrantům jako potřebné. Rovněž je patrný nárůst v altruistické motivaci.

VO3: Jaké hlavní faktory ovlivňují realizaci prvního výjezdu?

Mezi proměnné, které nejvíce ovlivňují uskutečnění prvního výjezdu, můžeme zařadit *Motivaci k výjezdu* a *Přípravu výjezdu*. Jeví se jako logické, že přítomnost či míra motivace má významný vliv na realizaci výjezdu. Na druhé straně se nejedná o jediný faktor ovlivňující jeho uskutečnění. Jak z analýzy dat vyplynulo, velmi důležité faktory jsou také *Překážky* a *Usnadnění*, které jsme spojili do kategorie *Příprava výjezdu*. V některých případech byly přítomné překážky pro dobrovolníka natolik významné, že hrozila nerealizace výjezdu či se tak skutečně stalo. Na druhé straně nebýt některých usnadnění, mnoho dobrovolníků by se pravděpodobně výjezdu ani nezúčastnilo. Lze tedy předpokládat, že spojení *Motivace k výjezdu* a *Přípravy výjezdu* jsou nejdůležitějšími faktory ovlivňujícími jeho realizaci. Půjdeme-li dále, můžeme vysledovat nepřímý vliv dalších kategorií, které mají prostřednictvím *Motivace k výjezdu* a *Přípravy výjezdu* na jeho realizaci vliv. Jedná se

o *Vnější vlivy a Reakce dobrovolníka*. Pod *Vnějšími vlivy* jsou rozuměna média, společnost a politici. Ukázalo se, že se jedná o faktory prostoupené napříč celým naším modelem. Dobrovolníci zprávy z médií či od politiků vnímali jako zkreslené či nepravdivé a rovněž nálada ve společnosti mnohdy vedla ke zvýšení *Motivace k výjezdu*. Tyto *Vnější vlivy* působí také na *Reakce dobrovolníka*, mezi které patří *První reakce* (na tzv. migrační krizi), *Očekávání* (týkající se možného výjezdu, situace či migrantů) a *Změny před výjezdem* (především prohlubování zájmu a další individuální změny v souvislosti s výjezdem). Zároveň všechny tyto podkategorie mají vliv na *Motivaci k výjezdu* i *Přípravu výjezdu* (zejména na základě změn na straně dobrovolníka) a tím tedy nepřímou ovlivňují realizaci výjezdu.

VO4: Co ovlivňuje uskutečnění dalšího potenciálního výjezdu?

Na základě námi sesbíraných dat a jejich následné analýzy bylo možné blíže určit pouze faktory, které ovlivnily *Motivaci k výjezdu*, jež následně působí na realizaci dalšího dobrovolnického angažmá. *Motivace k dalšímu výjezdu* byla ovlivňována *Kontextem činnosti*, kam řadíme vnímání stupně nebo kvality *Organizovanosti* či *Efektivity činnosti*. Mohly na ni působit také *Změny vlivem zkušenosti*, které se týkaly osoby dobrovolníka, vnímání migrantů či vnímání situace a změny samotné situace tzv. migrační krize. Stejně tak prostřednictvím *Důsledků výjezdu*, mezi něž patří *Přínosy* a *Negativa* mohlo dojít ke změně motivů. Jelikož však u participantů (s výjimkou jedné dobrovolnice) k dalšímu výjezdu nedošlo, jedná se pouze o hypotetické údaje z úst respondentů. Kromě výše zmíněných faktorů je také patrný vliv kategorií, jež byly podstatné pro realizaci prvního výjezdu – tedy *Vnější vlivy*, *Reakce dobrovolníka* (kromě Prvních reakcí) a *Příprava výjezdu*. Jejich přítomnost uvedli respondenti, kteří plánovali další výjezd, který se však nakonec nevydařil.

7 DISKUZE

V následující části se zaměříme na metodologické otázky spojené s naším výzkumem a následně se pokusíme o zasazení nalezených výsledků do dosavadního teoretického kontextu. Celkově se zamyslíme nad nedostatky provedeného šetření a na závěr navrhneme možnosti praktického využití provedené studie a možnosti dalšího výzkumu.

7.1 Diskuse k metodologii výzkumu

Cílem výzkumu bylo identifikovat hlavní motivy vedoucí k dobrovolnické činnosti v rámci tzv. migrační krize. Rovněž nás zajímala otázka změny motivace k dalšímu výjezdu po absolvování toho prvního. Vzhledem k tématu práce a jeho omezenému dosavadnímu výzkumnému zkoumání byl zvolen kvalitativní přístup. Data sesbíraná prostřednictvím polostrukturovaných rozhovorů (doplněná nestrukturovaným pozorováním) byla následně analyzována pomocí mechanismů zakotvené teorie, přičemž konečným cílem analýzy bylo určení hlavních kategorií zkoumaného fenoménu a jejich vzájemných vztahů. Bylo použito otevřené, axiální a selektivní kódování. Velmi nápomocné byly instrumenty popsané v publikaci Strauss & Corbinová (1999), konkrétně např. neustálé porovnávání podobností a rozdílů, psaní poznámek (*Memos*) a kladení otázek.

Metoda sběru dat pomocí polostrukturovaných rozhovorů se ukázala jako velmi cenná. Prostřednictvím rozhovorů s dobrovolníky bylo možno utvořit si komplexní náhled na jejich dobrovolnickou zkušenost. To následně dopomohlo k pochopení jemných nuancí i mezi motivy, které byly středem zájmu naší práce. Rozhovory a analýza dat probíhaly současně, což umožnilo úpravu výběru participantů či směřovaných otázek. U jedenáctého rozhovoru bylo již patrné, že nedochází k vynořování nových motivů, jež by nebylo možné zařadit do vytvořených kategorií a tímto můžeme hovořit o základní saturaci dat.

Nabízí se několik otázek spojených s metodologií použitou ve výzkumu. V prvním případě se jedná o charakteristiky výběrového souboru. Kromě jedné respondentky se jednalo o bezdětné jedince ve věku přibližně od 18 do 25 let. Ve většině případů byli respondenti studenty, což mohlo ústít ve vyšší přístupnost výjezdu oproti plně zaměstnaným jedincům a dobrovolníkům s dětmi. Zároveň většina dobrovolníků jsou dnes absolventy vysoké či vyšší odborné školy. U ostatních s uvedeným středoškolským vzděláním

s maturitou se s jedinou výjimkou jedná o nynější studenty vysokých škol. V tomto ohledu je také důležitý fakt, že se mezi dobrovolníky ve výzkumném vzorku vyskytlo několik studentů sociální práce, humanitární práce či jejich kombinace, kteří mohli vykazovat specifickou motivaci k výjezdu oproti studentům jiných oborů (v datech se skutečně projevila především přítomnost motivů souvisejících s profesními zkušenostmi a případným vylepšením životopisu). Také z hlediska pohlaví se nejedná o rovnocenné zastoupení, neboť do výzkumu byli zahrnuti pouze čtyři muži oproti devíti ženám. Na povahu zkušenosti a tím i na charakter námi sledovaných faktorů může mít vliv rovněž různorodost v období realizace výjezdu a jeho místě. Ačkoliv zapojení respondentů s podobnými rysy umožnilo hlubší proniknutí do jejich motivace a dalších faktorů, přineslo omezení ohledně studia sledovaného u jiných skupin dobrovolníků.

Zdrojem možných zkreslení či negativ mohly být použité metody výběru vzorku, kterými byl prostý záměrný výběr, samosběr a metoda sněhové koule. Participanti zařazení do výzkumu pomocí metody sněhové koule často byli účastníky stejného výjezdu jako jedinci, kteří je k účasti na výzkumu doporučili. To mělo za následek přítomnost podobných zážitků, a ačkoliv je motivace fenoménem individuálním, mohla daná skutečnost přispět k nižší různorodosti dat. Zároveň je možné, že dobrovolníci, kteří se ozvali na nabídku účasti na výzkumu mohou vykazovat odlišné charakteristiky než jedinci, kteří tak neučinili.

Další možné nepřesnosti mohly vyplynout ze samotného sběru dat. Rozhovory byly s jednou výjimkou (v podobě interview v kanceláři respondentky) prováděny v kavárnách a čajovnách, přičemž byly voleny takové prostory, kde byl předpokládán dostatek ticha a klidu. I se zohledněním podmínek prostředí však mohlo docházet k rozptylování respondentů tamějšími vlivy. Rovněž je možné, že u některých participantů hráli roli další lidé vyskytující se v místnosti, což mohlo přinést obavy či pocit, že rozhovor poslouchají další lidé a tím ovlivnit výřečnost respondenta. Těmto rizikům jsme se snažili zabránit pomocí výběru neklidnějších míst v daném podniku a jistě pomohla i přirozeně plynoucí a příjemná neformální konverzace na počátku rozhovoru.

Jak bylo i napříč rozhovory patrné, zatímco někteří dobrovolníci hovořili o prožité zkušenosti velmi detailně, jiní se omezili na stručné zodpovězení otázky a další odbíhali ve směru rozhovoru jinam. Z těchto důvodů bylo nutné běh rozhovoru směřovat a případně klást doplňující dotazy. I tak je možné, že někteří respondenti pro ně citlivé údaje (např. sobecké motivy) nesdělovali nebo naopak uvedli konkrétní informace s přesvědčením, že se od nich jakožto od dobrovolníků očekávají (např. motiv pomoci druhým).

V této části nesmíme ani opomenout možnost zkreslení vyplývající ze samotné povahy fenoménu motivace. Dle některých autorů (např. Nakonečný, 2011), si člověk nemusí být vědom skutečných psychologických motivů svého jednání nebo si je může uvědomovat ve zkreslené podobě. S vědomím těchto omezení jsme se ve výzkumu snažili prozkoumat motivaci dobrovolníků do co největší hloubky. Dělo se tak prostřednictvím řady různě formulovaných otázek, které se vyskytovaly napříč celým rozhovorem a pomocí dostatečného prostoru jí věnovaném. Nelze však vyloučit, že některé motivy zůstaly pro výzkumníka, případně i pro samotného dobrovolníka skryty.

Ačkoliv byla přítomna upřímná snaha o otevřený přístup k datům a pečlivé uvažování o každém kroku prováděné analýzy, mohlo dojít k určitému zkreslení při kategorizaci a interpretaci dat. V neposlední řadě byla možným zdrojem nepřesností nezkušenost autorky, pro níž se jednalo o první realizovaný kvalitativní výzkum, od sběru dat, po jejich analýzu a zpracování výsledků.

7.2 Diskuse k výsledkům výzkumu

Jak jsme upozornili již v teoretické části, motivace je fenoménem velmi komplexním a ani motivace k dobrovolnictví v tomto případě není výjimkou. Pomineme-li obtíže s výzkumem samotné motivace, do které je mnohdy těžké proniknout a často je zkreslena i jedincem neuvědomovanými motivy, narazíme na mnoho dalších skutečností, jež porovnání jednotlivých studií znesnadňují. Forem dobrovolnictví a jeho oblastí je obrovská spousta a naprostá většina publikovaných studií se zaměřuje na formální dobrovolnictví v rámci organizace, které je ve většině případů dlouhodobé. Z tohoto hlediska je dobrovolnická činnost na místech tzv. migrační krize velmi specifickou formou dobrovolnictví, která neodpovídá ani některým základním definicím dobrovolnictví. Zde jej vnímáme v souladu s pohledem autorů Tošner & Sozanská (2006), kdy dobrovolníkem je člověk, který se zúčastnil dobrovolnické činnosti, v rámci které věnoval svůj čas, energii, fyzické a psychické schopnosti, případně další oběti. Oproti dalším formulacím (např. Penner, 2002) však nebyla často splněna především podmínka dlouhodobosti a přítomnosti kontextu organizace. Většina výjezdů totiž trvala v řádu dní a v mnoha případech dobrovolníci nepůsobili v rámci konkrétní organizace. Z těchto důvodů je složité zasadit výsledky našeho výzkumu do kontextu proběhlých studií. Nemluvě o široké mezeře v bádání týkajícího se motivů k dlouhodobému prosociálnímu chování a k dobrovolnické činnosti, kterým se oproti bezprostřednímu poskytování pomoci a situačním proměnným doposud věnovala jen hrstka

výzkumníků. Dalším nedostatkem je minimální zaměření studií na různé formy dobrovolnictví, a především pak absence výzkumů v oblasti našeho zájmu.

V rámci teoretické práce jsme uvedli, že dobrovolnictví je některými výzkumníky (např. Finkelstein, Penner, & Brannick, 2005) považováno za dlouhodobé prosociální chování. Tento pohled můžeme aplikovat v případech motivovaných poskytnutím pomoci i na dobrovolnictví v rámci tzv. migrační krize. Ačkoliv provedené studie našly souvislost mezi dobrovolnictvím a určitými prosociálními faktory, někteří autoři (Haski-Leventhal, 2009; Mlčák & Zášková, 2013b) jsou přesvědčeni, že altruismus a dobrovolnictví jdou zpravidla ruku v ruce, avšak vyskytují se i výjimky, kde se objeví buď jedno, nebo druhé. S těmito názory se ztotožňují i výsledky našeho výzkumu, neboť zatímco u některých dobrovolníků mohly být pozorovány altruistické faktory, u jiných nikoliv.

Řada autorů se dlouhá léta zabývala otázkou, zda druhým lidem pomáháme z egoistických či altruistických důvodů, avšak doposud se nepodařilo dosáhnout vzájemné shody. Velkým zastáncem existence ryziho altruismu je Batson (např. Batson & Shaw, 1991), který je přesvědčen o výskytu naprosto nezištného chování, jež dává do kontrastu s egoismem. Další výzkumníci však existenci čistého altruismu zpochybňují (např. Maner et al., 2002). Dle Bierhoff (2006; in Hewstone & Stroebe) je pro prosociální chování typickým cílem zlepšení situace druhého. On spolu s dalšími autory (např. Davis, Hall, & Meyer, 2003; Frič et al., 2010; Rehberg, 2005; Starnes, & Wymer, 2000) uvádí, že může být motivováno jak altruisticky (tedy čistě motivem pomoci), tak egoisticky (dosažením vlastních cílů), a je možná i jejich současná kombinace. Další výzkumníci (např. Hustinx, & Lammertyn, 2003; Omoto & Snyder, 1995; Veludo-de-Oliveira, Pallister, & Foxall, 2015) se zaměřili přímo na dobrovolnickou činnost, která dle jejich zjištění může vyplývat také z altruistických i egoistických motivů a v tomto ohledu je pro některé (Hustinx, & Lammertyn, 2003; Rehberg, 2005) tento fakt typickým rysem nové generace dobrovolníků. Podobné výsledky byly nalezeny i u našich respondentů. U žádného z nich se nevyskytly čistě altruistické motivy k poskytnutí pomoci druhým. Zpravidla se jednalo o směsici obou druhů motivů, a u některých naprosto převažovala motivace egoistická s cílem dosažení vlastních výhod.

Jak ale bylo patrné u našich dobrovolníků, přítomnost egoistické motivace související s očekávanými přínosy poskytování pomoci nikterak nebránila. Souhlasíme tedy s tvrzením Frič et al. (2010), že často dobrovolníci s egoistickými motivy vnímají danou činnost jako spojení pomoci druhým a vlastního prospěchu. Dle autora v takovém případě

nezáleží na samotné přítomnosti egoistických motivů, ale je důležité, jak je daný egoismus uplatňován. Opět se zde nabízí otázka, zda vůbec existuje čistý altruismus, nebo se v případě dobrovolnictví vždy vyskytují určité přínosy pro dobrovolníka, ať v podobě lepšího pocitu ze sebe sama, zkušeností, či sociálních kontaktů.

Napříč skupinami nalezených motivů můžeme nalézt jak motivy vnitřní, tak vnější, v souladu s dělením Ryan & Deci (2000). Motiv *Zájem a zvědavost, Stát se aktivním článkem a Vnitřní význam činu* mají k vnitřní motivaci nejbližší. Jak Deci & Ryan (2002) uvádějí, činnost vyplývající z vnitřní motivace je prováděna pro činnost samotnou a vyvolává zájem a radost, což je typické právě pro nositele výše zmíněných motivů. Řada dalších motivů však značně souvisí s vnější motivací, která dle Deci & Ryan (2002) s sebou nese cíl dosáhnout výsledku, jenž bude po dané činnosti následovat. Na základě provedené studie můžeme konstatovat, že se u respondentů vyskytovaly pouze výše zmíněné převážně vnitřní motivy, které však u každého z nich byly doplněny motivy vnějšími, mezi které můžeme řadit *Výzvu, Poznat situaci na vlastní oči a Poznat migranty*, celou skupinu označenou jako *Získat* (vlastní názor, zkušenosti, možné výhody a argumenty) a motiv *Předat vlastní zkušenosti či pohledy druhým*. Domníváme se, že motiv *Pomoci* může ležet v obou skupinách, neboť někdy je pomoc poskytnuta na základě vnitřního přesvědčení, a někdy je jejím prostřednictvím dosaženo jiného cíle. Ostatně tento předpoklad do určité míry odpovídá nálezu, že motivace k prosociálnímu chování i k dobrovolnictví může být jak egoistická, tak altruistická.

Různí autoři přišli s různým dělením motivů dobrovolníků. Jelikož se nalezené poznatky odvíjejí od té které formy a oblasti dobrovolnictví a dalších faktorů, uvedeme souvislosti našeho výzkumu s obecnějšími nálezy, které je možné vsadit do širšího kontextu. V souladu se studií Frič et al. (2001; in Tošner & Sozanská, 2006) výsledky našeho výzkumu naznačují, že u dobrovolníků v mladé dospělosti je velmi významná především motivace reciproční, jež dle autorů souvisí se spojením konání dobra pro druhé a vlastním prospěchem. Opět zde narážíme na propojení altruistických i egoistických motivů.

V kapitole věnující se hlavním teoriím prosociálního jednání jsme zmínili několik přístupů s odlišným zaměřením. Na základě naší výzkumné metodologie je možné vysledovat vliv vnitřních norem, konkrétně pocíťování morální povinnosti pomoc poskytnout (Schwartz, 1977), jak se projevilo u námi nalezeného motivu *Vnitřní význam činu*. Taktéž lze předpokládat, že se u dobrovolníků mohlo před výjezdem vyskytnout i zvažování jeho zisků a ztrát (např. Piliavin et al., 1981; in Penner et al., 1995), jež mohlo

následně ovlivnit realizaci výjezdu. Ačkoliv se autoři vyjadřovali opět spíše k prosociálnímu chování v akutní situaci přihlížení nouzi druhého, určitá podobnost je zřejmá. Rovněž v souvislosti s tzv. prosociální osobností bylo možné u našich dobrovolníků některé její aspekty pozorovat (dle vymezení Bierhoff, 2006; in Hewstone & Stroebe). Jednalo se především o představu spravedlivého světa, kdy migranty vnímali jako jedince, kteří za svou situaci nemohou, potýkali se a stále potýkají s nespravedlností a mělo by být samozřejmé jim pomoc poskytnout. Dalším zásadním faktorem byla empatie, tedy vcítění se do daných osob a jejich příběhů, přičemž našli pochopení pro migranty a jejich důvody příchodu na území Evropy.

Funkcionální přístup k motivaci (např. Clary et al., 1998; Omoto & Snyder, 1995) předpokládá, že různí lidé se mohou angažovat ve stejných činnostech z odlišných důvodů, což může mít různé následky. To bylo ve velké míře pozorovatelné i u našich respondentů, jelikož škála přítomných motivů byla široká. Omoto & Snyder (1995) vytyčili pět základních skupin motivů: *hodnoty, porozumění, osobnostní rozvoj, zájem o komunitu a posílení úcty*. K podobným výsledkům dospěli i Clary et al. (1998), kteří mezi motivy označované jako funkce řadí funkci *hodnotovou, porozumění* (jež se navzdory názvu týká přání získat zkušenosti, dovednosti a schopnosti), *sociální, kariérní, protektivní* a funkci *osobnostního rozvoje*. Přes drobné rozdíly mezi výše zmíněnými vymezeními lze vidět souvislost s našimi výsledky výzkumu, neboť všechny zmíněné funkce snad jen s výjimkou protektivní (která se zaměřuje na ochranu ega před negativními aspekty self – např. redukci viny či řešení vlastních problémů) byly u našich respondentů pozorovány. Z hlediska této podobnosti by mohlo být zajímavé upravit znění jimi užívaných metod a použít je u výběrového souboru dobrovolníků angažujících se v rámci tzv. migrační krize.

Jak bylo uvedeno v teoretické části práce, podoba dobrovolnictví se v posledních letech poměrně proměnila a někdy se mluví o nové generaci dobrovolníků (Hustinx, & Lammertyn, 2003; Rehberg, 2005). Jedním z jeho možných aspektů, který je přítomen i u našich dobrovolníků je situování dobrovolnické činnosti do mezinárodního kontextu. V tomto souladu jsou výsledky výzkumu opět podobné s nálezy Rehberg (2005), jenž motivy rozčlenil do kategorie *dosažení něčeho dobrého pro druhé* (přání pomoci něco změnit), *vyhledávání nového* (zájem poznat nové kultury, lidé či provádět nové činnosti) a *hledání sebe* (získávání zkušenosti, vyjasňování profesionální perspektivy a překonávání vlastních limitů). Jak lze vidět, je zde přítomen jak námi definovaný motiv *Pomoci*, tak *Získat* (především zkušenosti), či *Poznat na vlastní oči*. Opět se jedná o spojení altruistických

a egoistických motivů, přičemž autor nazývá tyto dobrovolníky altruistickými individualisty. Motivace některých dobrovolníků vyjíždějících do míst tzv. migrační krize může také souviset s jevem zvaným jako *voluntourism*, kdy jedinec chápe danou činnost jako spojení dobrovolnictví a cesty či turismu. Motivace k tomuto druhu dobrovolnictví může být rovněž jak altruistická, tak egoistická (např. Lamoureux, 2011).

Autoři Cnaan & Amroffell (1994) určili pět kategorií motivů, mezi něž zařadili *materiální odměny* (včetně pracovních zkušeností či vylepšení životopisu), *vnitřní odměny* (např. lepší pocit ze sebe sama), *sociálně-interaktivní odměny* (např. potkávání nových lidí), *normy a sociální tlak* (naplňování očekávání druhých) a *odměny ve formě úniku* (např. od jiných povinností). V našem výzkumu byly pozorovány všechny zmíněné skupiny s výjimkou poslední jmenované, kterou nevyjádřil ani jeden respondent. Rovněž sociálně-interaktivní odměny v našem případě byly udávány spíše jako přínosy po výjezdu.

V rámci českých výzkumů byly pozorovány motivy jako nové zážitky, zkušenosti, přátelé, možnost seberealizace a přání být někomu užitečný (Tošner & Sozanská, 2006) nebo zlepšení kvalifikace, pocity smysluplné práce, vhodné vyplnění času, posílení sebevědomí a zachování pracovních návyků (Frič et al.; in Tošner & Sozanská, 2006). Opět zde nalezneme podobnost ve výsledcích, ačkoliv se často spíše než o motivy jednalo o přínosy (ve formě přátel, pocitu smysluplné práce, posílení sebevědomí). Pouze aspekt zachování pracovních návyků se ani mezi motivy, ani přínosy neobjevil.

Tématem motivace dobrovolníků v rámci tzv. migrační krize na tzv. balkánské trase se doposud výzkumníci téměř nezabývali. Jedná se o poměrně nové téma, které teprve začíná poutat zájem badatelů. Během průběžné rešerše literatury jsme narazili pouze na jeden výzkum, který byl proveden v rámci magisterské diplomové práce jednou z českých studentek. Oproti naší studii se zaměřoval na motivaci dobrovolníků a potenciálních dobrovolníků uvažujících o výjezdu na území Řecka (Valová, 2016). Nalezené motivy autorka rozčlenila do čtyř kategorií: *Hodnoty a ideály*, *Dobrovolníci cítí* (vnitřní povinnost angažovat se), *Dobrovolníci chtějí* (přání pomáhat, vidět krizi na vlastní oči, zažít situaci v terénu, udělat si vlastní názor, na základě čehož si přejí ovlivnit veřejné mínění), *Motivy odvozené* (které se objevily až vlivem zkušenosti a vedou k dalšímu výjezdu). V souladu s uvedeným lze říci, že se objevily mnohé společné motivy, námi označené jako *Stát se aktivním článkem*, *Vnitřní význam činu*, *Vidět situaci na vlastní oči*, *Pomoci*, *Získat (vlastní názor, zkušenosti)* a *Předat*. Oproti studii Valové (2016) se však v našem výzkumu

neprojevili vliv studu na dobrovolnickou účast. Autorka taktéž upozorňuje na velký vliv médií, společnosti a politiků na motivaci, což potvrzují i výsledky našeho výzkumu.

Shrneme-li výše zmíněné nálezy týkající se motivace dobrovolníků obecně, lze říci, že se vyskytují určité stejné motivy napříč dobrovolnickými oblastmi a formami. Mnoho z nich je patrných i u našich dobrovolníků. Jediným značným rozdílem je absence přání vyhnout se prostřednictvím výjezdu nějakým nepříjemnostem, které by dobrovolníka jinak čekaly, přičemž tento motiv zmínily jen některé z uvedených studií (Clary et al., 1998; Cnaan & Amroffell, 1994). Rovněž lze vnímat, že určité motivy těchto dobrovolníků nalezených v našem výzkumu a ve výzkumu Valové (2016) jsou vázány na tuto konkrétní oblast dobrovolnictví a např. motiv týkající se sdílení daných zkušeností s okolím je ojedinělý. V tomto ohledu můžeme říci, že přes mnohé podobnosti s dalšími studii, které bychom s opatrností mohli nazvat obecnými motivy k dobrovolnictví v sociální oblasti je motivace dobrovolníků angažujících se v rámci tzv. migrační krize jako komplex jedinečná.

Co se námi nalezených motivů týče, je ještě vhodné zamyslet se nad motivem *Pomoci*. Přestože jej výslovně neuvedli všichni respondenti, pro každého byla pomoc druhým důležitá a mnohdy ji zmiňovali. Jednou z možností je, že ačkoliv nyní důležitost poskytnutí pomoci vnímají, nebyla pomoc jedním z motivů vedoucím k prvnímu dobrovolnickému výjezdu. Na druhé straně je možné, že motiv *Pomoci* byl pro některé respondenty tak samozřejmý, že jej neuváděli a pozornost zaměřili na další pohnutky.

Ačkoliv naším cílem nebylo definování jednotlivých stádií dobrovolnického procesu, na základě analýzy dat byl načrtnut model, jenž se snaží vysvětlit motivaci k výjezdu a poukazuje na vliv příčinných podmínek i důsledků. Lze vysledovat určité podobnosti s třífázovým modelem vytvořeném autory Omoto & Snyder (1995). V souladu s ním jsme se zaměřili na příčiny dobrovolnictví, které výzkumníci řadí do první fáze. Ve shodě s autory sem byla zahrnuta motivace, ale i sociální opora, u nás pod kategorií *Příprava výjezdu*. Na osobnostní faktory jsme se na rozdíl od jejich pojetí nezaměřili. Jejich druhé a třetí stádium jsme spojili do jednoho a obsahuje tedy jak získané zkušenosti, tak důsledky dobrovolnictví, které mohou ovlivňovat vnitřní charakteristiky jedince i jeho následné chování, v našem případě motivaci k dalšímu výjezdu. Kromě toho jsme zohlednili další faktory, které vedly k motivaci k prvnímu výjezdu, a také ty přítomné během výjezdu a po něm, jež následně mohly motivaci k dalšímu výjezdu ovlivnit.

Dle některých autorů (např. Cnaan & Amroffell, 1994) lze na očekávané přínosy pohlížet jako na motivy vedoucí k dobrovolnické činnosti. V určité míře tak bylo pozorováno i v rámci tohoto výzkumu, neboť motivy dobrovolníků a dosažené přínosy byly označovány stejně a byla pozorována vzájemná souvislost. Igazová (2017) identifikovala osobní a profesní přínosy dobrovolníků angažujících se v rámci tzv. migrační krize. Mezi ty, jež byly pozorovatelné i u našich dobrovolníků patří uvědomění a ujasnění si vlastních priorit a hodnot, a také přímá zkušenost s humanitární pomocí, získání nového pohledu na evropskou migrační krizi či utvrzení ve volbě oboru či zkušenosti pro budoucí profesní kariéru. Tyto profesní přínosy byly patrné u studentek sociální a humanitární práce.

Ačkoliv všichni respondenti dobrovolnické angažmá vnímají jako pozitivní zkušenost a zdroj mnoha přínosů a jedenáct ze třinácti respondentů uvedlo, že by se účastnili znovu, kromě jedné tak žádný z nich neučinil. Je nasnadě klást si otázku, jaký vliv má uspokojení motivů, se kterými dobrovolníci poprvé vyjeli, na další motivaci k výjezdu. Při hledání vztahu mezi změnou motivace a realizací výjezdu však musíme uvážit vliv dalších významných faktorů. V našem případě se jedná především o praktické aspekty, kterými může být změna situace tzv. migrační krize (a tím reálná či domnělá nižší potřeba dobrovolníků), dostupnost výjezdu (na základě nedostatku času, nedostupnosti dopravy, naplněné kapacity apod.) a dále změny na straně dobrovolníka (osobnostní, ve vnímání migrantů či tzv. migrační krize apod.). Někteří autoři (např. Clary et al., 1998; Penner & Finkelstein, 1998) postulují, že naplnění těch přání a motivů, které byly pro dobrovolníky důležité, zvýšilo uspokojení vyplývající z dobrovolnické činnosti a vedlo k silnějšímu záměru dobrovolníka pokračovat v dobrovolnické činnosti i nadále. Motivory dle těchto autorů tedy hrají roli nejen při započetí dané dobrovolnické činnosti, ale i při případném pokračování v ní. Naopak např. Davis, Hall & Meyer (2003) ve svém výzkumu dobrovolníků působících napříč různými organizacemi zjistili, že naplnění motivů sice vedlo k větší spokojenosti, ale nezvyšovalo pravděpodobnost další dobrovolnické činnosti. V souladu s naším výzkumem se můžeme pouze domnívat, že fakt, že většina dobrovolníků se nezúčastnila dalšího výjezdu spočívá v koexistenci naplnění motivů, z nichž některé stačilo uspokojit jednorázově a ztratily tak na významu (především motivy související s poznáním situace a migrantů na vlastní oči či získáním vlastního názoru), ale i překážek znesnadňujících či znemožňujících další výjezd. Jedná se však o teoretický předpoklad, pro který byly ve výzkumu nalezeny jen náznaky, a určitě by si zasloužil větší pozornost. Důkazem hovořícím pro tuto premisu je dobrovolníky explicitně vyjádřené vymizení či

snížení významu motivů (či v případě jedné respondentky motivace celkově), přičemž důvodem bylo právě jejich naplnění.

Co se pokračování v dobrovolnické činnosti týče, snad největšímu zájmu badatelů se nyní těší tzv. teorie identity spojené s rolí, z nichž někteří se domnívají, že se jedná vůbec o nejdůležitější faktor či motiv, který vysvětluje pokračování v dobrovolnictví (např. Charng, Piliavin, & Callero, 1988; Penner, 2002). Dle jejího předpokladu se během dobrovolnické činnosti stane daná sociální role součástí identity dobrovolníky, což jej následně podporuje v další dobrovolnické činnosti. Domnívám se však, že u většiny dobrovolníků v našem výzkumu se jednalo o jednorázovou zkušenost, která k vytvoření identity dobrovolníka nevedla, tudíž zde nelze danou teorii aplikovat.

Někteří autoři uvádějí, že pokračování v dobrovolnické činnosti je motivováno jak egoistickými, tak altruistickými motivy (Veludo-de-Oliveira, Pallister, & Foxall, 2015). Jiní výzkumníci (např. Omoto & Snyder, 1995) však prokázali, že pokračování v dobrovolnické aktivitě souvisí zejména se sobeckými pohnutkami, nikoliv těmi altruistickými. To může být i případem některých našich dobrovolníků. Ačkoliv při analýze změny motivace vyšlo najevo, že u všech dobrovolníků, kteří by vyjeli znovu, se objevil poprvé či narostl význam motivu *Pomoci* druhým. Na druhé straně fakt, že s jednou výjimkou se žádný z těchto dobrovolníků nezúčastnil výjezdu podruhé, může poukazovat na menší skutečnou sílu motivu *Pomoci*. Nesmíme však zapomínat, že svou roli mohly sehrát i faktory působící jako překážky v realizaci dalšího výjezdu, především pak praktické faktory (čas, doprava, naplněná kapacita apod.).

V souladu s výzkumem Valové (2016), mezi egoistickými motivy k dalšímu výjezdu byla nalezena pouze shoda v získání nových zkušeností. Kromě těch autorka zmínila také přátelskou atmosféru a sounáležitost dobrovolníků, zážitky a silné emoce, a především pak pocit smysluplnosti dobrovolnické činnosti. Lze se domnívat, že nesrovnalosti vyplývají z odlišné metodologie výzkumu, neboť autorka zkoumala motivy dobrovolníků v různém procesu dobrovolnické činnosti. Ptala se tedy i lidí, kteří vyjeli poněkolkrát a je možné, že se jednalo o méně hypotetické motivy, než tomu bylo u našich dobrovolníků.

Na závěr bychom chtěli zmínit další zdroje možného zkreslení. První se týká našeho modelu faktorů ovlivňujících motivaci. Platnost prvních tří kategorií (*Vnější vlivy*, *Reakce dobrovolníka* a *Změny před výjezdem*) potvrzují výsledky analýzy, neboť jejich spojitost s motivací byla u dobrovolníků výslovně uvedena. Oproti tomu vliv dalších tří kategorií

(*Kontext činnosti, Změny vlivem zkušenosti a Důsledky výjezdu*) na změnu motivace k dalšímu výjezdu je spíše hypotetický, neboť výpovědi dobrovolníků se týkají dalšího potenciálního výjezdu, nikoliv skutečného, např. již plánovaného. Tato limitace by mohla být překonána v následném výzkumu, ačkoliv změna situace tzv. migrační krize a dobrovolnické činnosti to pravděpodobně znesnadňuje až znemožňuje.

Druhé zkreslení může vycházet z toho, že mnohdy byly dobrovolníky uváděné přínosy totožné s motivy, které k dobrovolnictví vedly. Ačkoliv i z dalších výzkumů vyplývá, že tyto proměnné spolu úzce souvisí, je možné, že i na základě časového odstupu od dobrovolnické zkušenosti oba aspekty splynuly dohromady. Tento možný nedostatek by opět napravila úprava metodologie budoucího výzkumu, kterou zmíníme v další části.

7.3 Praktické využití poznatků studie a možnosti dalšího výzkumu

Hlavní přínos práce vnímáme v poodhalení motivů, které vedly k dobrovolnickému výjezdu v rámci tzv. migrační krize na území Srbska, Slovinska a Chorvatska. Jedná se o dobrovolnictví svou povahou poměrně specifické a málo prozkoumané. Dalším přínosem je načrtnutí faktorů, jež vznik, rozvoj či změnu motivace a realizaci výjezdu ovlivňují.

Prezentované informace mohou být užitečné především pro organizace a skupiny pracující s podobnými dobrovolníky. Jak někteří autoři uvedli (např. Omoto & Snyder, 1995), je-li přítomna možnost uspokojit vlastní egoistické motivy prostřednictvím dobrovolnické činnosti, je daná činnost pro jedince zajímavější. Z toho plyne možné doporučení pro tyto organizace spočívající ve zjišťování motivů dobrovolníků a následné reflektování jejich uspokojení během dobrovolnické činnosti či po jejím ukončení. Je logické, že v akutních situacích takový přístup není žádoucí, ani možný, avšak je-li preferováno dlouhodobé zapojení dobrovolníků, mohl by přinést své plody. Rovněž by výsledky provedené studie mohly být zajímavé pro širokou veřejnost, která by si přála pochopit, co vedlo tolik českých dobrovolníků k výjezdu do míst tzv. migrační krize.

Výsledky výzkumu jsou v souladu s některými vlivnými teoriemi, jež definují co nejpřesnější obecné motivy k dobrovolnické činnosti. Z tohoto důvodu by mohlo být v návazných výzkumech zajímavé aplikovat již vzniklé nástroje k měření motivace dobrovolníků. Jedná se především o *Volunteer Functions Inventory* (VFI) vytvořený autory Clary et al. (1998), který sestává ze 30 tvrzení, se kterými respondent vyjadřuje míru souhlasu či nesouhlasu na sedmibodové škále. Případně by bylo možné využít také inventář

motivů od výzkumníků Omoto & Snyder (1995), který obsahuje 25 položek s vyjadřováním souhlasu nebo nesouhlasu opět na sedmibodové škále.

Ačkoliv se podoba dobrovolnictví v rámci tzv. migrační krize značně pozměňuje, pro budoucí studie by bylo z hlediska tématu změny motivace zajímavé do výzkumu zahrnout jedince, kteří jsou ve fázi určité doby po ukončení prvního výjezdu, a v období plánování či vážného uvažování o dalším výjezdu. Pro ještě komplexnější obraz by bylo vhodné provést s dobrovolníky několik rozhovorů (např. před prvním výjezdem, krátce po něm, před dalším výjezdem a opět po jeho ukončení). Tak by byly popsány patrně nejpřesněji jak motivy, tak přínosy či změny, které zkušenost přinesla a nedošlo by k možnému zkreslení vyplývajícího z dlouhého časového odstupu od dobrovolnického výjezdu.

Při navrhování metodologie dalších studií na podobné téma by bylo pro získání komplexnějšího obrazu motivace dobrovolníků žádoucí zvážit zapojení respondentů s různými charakteristikami. Různorodost respondentů by mohla být zohledněna z hlediska věku, ale i pohlaví či dosaženého vzdělání (případně oborového zaměření). Rovněž by bylo vhodné zaměřit se na motivy a jejich změny u dobrovolníků působících v jiné době tzv. migrační krize, případně na odlišných místech.

S ohledem na poznatky, které jsme prezentovali si dovoluujeme navrhnout možné hypotézy pro případné další výzkumy:

- U dobrovolníků, kteří se zúčastní výjezdu opakovaně, je pozorovatelná nadále přítomnost egoistických i altruistických motivů.
- U dobrovolníků, kteří se zúčastní výjezdu opakovaně, je pozorovatelná nadále přítomnost vnějších i vnitřních motivů.
- U dobrovolníků, kteří se zúčastní výjezdu opakovaně, je patrný posun k altruistické motivaci oproti té před prvním výjezdem.
- U dobrovolníků, kteří se zúčastní výjezdu opakovaně, je patrný posun k vnitřní motivaci oproti té před prvním výjezdem.
- Naplnění motivů, které vedly k prvnímu výjezdu, vede ke snížení motivace k dalšímu dobrovolnickému výjezdu.
- Na realizaci dalšího výjezdu má vliv vnímání kvality organizovanosti či efektivity poskytované pomoci.
- Na realizaci dalšího výjezdu mají vlivy změny, které se objeví v návaznosti na dobrovolnickou zkušenost.
- Na realizaci výjezdu mají vliv přínosy a negativa plynoucí z výjezdu.

8 ZÁVĚR

Hlavním cílem práce bylo definování motivů dobrovolníků působících v rámci tzv. migrační krize, jejich změn po prvním výjezdu a taktéž vlivů, které motivaci k výjezdu ovlivňují. V následujících řádcích prezentujeme nejdůležitější zjištění vyplývající z výzkumu.

U všech dobrovolníků byla patrná směsice více různých motivů, přičemž se jednalo o kombinaci altruistické i egoistické motivace. Ve čtyřech případech byla přítomna spíše egoistická motivace. Současný výskyt obou druhů je v souladu s mnoha výzkumy dnešních dobrovolníků. Motivace byla zároveň jak vnitřní, tak vnější.

Bylo identifikováno celkem dvanáct motivů. Suverénně nejvýznamnějším byl *Poznat situaci na vlastní oči*, který vyjadřuje přání dobrovolníka vidět to, o čem slyšel od druhých či co se dozvěděl z médií. Jeho přítomnost uvedlo všech třináct respondentů a u některých se jednalo o vůbec nejvýznamnější motiv.

Mezi další důležité motivy patří *Pomoci* v místech tzv. migrační krize a *Získat zkušenosti* pro sebe samého. Další dobrovolníci si přáli *Stát se aktivním článkem* dění, tedy zaujmout aktivní postoj vůči dané situaci. *Vnitřní význam činu* je jedním z ukazatelů vnitřní motivace a ve většině případů byl uváděn s motivem *Pomoci*. *Poznat migranty* se vztahuje k přání migranty potkat a hraje zde významnou roli média a jimi vykonstruovaný obraz migrantů. *Zájem a zvědavost* se váže k zájmu o tzv. migrační krizi na tzv. balkánské trase, ale i např. o světové dění celkově.

Motivace k dalšímu potenciálnímu výjezdu by byla opět vnější i vnitřní, egoistická i altruistická. V porovnání s motivací před prvním výjezdem však byl patrný posun k vnitřní a altruistické motivaci.

Změna motivace se projevila ve snížení účinku některých motivů, jehož hlavním důvodem bylo jejich naplnění prostřednictvím uskutečněného výjezdu (především u motivů *Poznat situaci na vlastní oči* a *Získat názor*). Naopak narostl význam *Pomoci*, který nyní uvedli všichni respondenti, jež by se zúčastnili dalšího výjezdu a také *Vnitřní význam činu*. Oba motivy mají velmi blízko k vnitřní altruistické motivaci. Jako nový motiv se objevilo pouze *Porovnání situace či zkušenosti*.

Hlavní faktory ovlivňující realizaci prvního výjezdu byly *Motivace k výjezdu* a *Příprava k výjezdu* (kam řadíme překážky a usnadnění v kontextu realizace výjezdu). Kromě těchto přímých vlivů lze vysledovat působení dalších sil, mezi které patří *Vnější vlivy* médií, společnosti a politiků a *Reakce dobrovolníka* v podobě prvních reakcí na tzv. migrační krizi, očekávání týkající se možného výjezdu, situace či migrantů a změn před výjezdem.

Uskutečnění dalšího potenciálního výjezdu jsme zkoumali zejména z hlediska motivace k výjezdu. Na tu měl vliv *Kontext činnosti* ve smyslu její organizovanosti či efektivity, *Změny vlivem zkušenosti* (na straně dobrovolníka) a *Důsledky výjezdu*, mezi která patří přínosy a negativa.

Na realizaci dalšího výjezdu mohly mít vliv také *Vnější vlivy*, *Reakce dobrovolníka* (kromě prvních očekávání) a *Příprava výjezdu*. Jedná se ale spíše o teoretickou rovinu vyplývající z hypotetických úvah respondentů a z tohoto důvodu by si tato oblast zasloužila další bádání.

9 SOUHRN

Práce je zaměřena na hlavní motivy vedoucí k dobrovolnické činnosti v rámci tzv. migrační krize. Předmětem zájmu byly také faktory ovlivňující motivaci dobrovolníků a změny v motivech, které se u dobrovolníků vyskytly po absolvování prvního výjezdu. Rovněž nás zajímalo, co tyto změny pomohlo zapříčinit.

Zvolili jsme tradiční členění práce na teoretickou a výzkumnou část. V teoretické části nabízíme základní informace k našemu tématu a nálezy provedených studií. Ve výzkumné části pak prezentujeme výsledky naší analýzy.

Teoretická část je dělena na tři hlavní kapitoly, z nichž každá představuje kamínek do mozaiky našeho tématu. Cílem bylo utvoření komplexního obrazu zkoumané problematiky, a to propojením kapitol věnovaných tzv. migrační krizi, dobrovolnictví a motivaci (se zaměřením na dobrovolníky). Ačkoliv čtenář u prvních kapitol může vnímat určité podstoupení od psychologického pohledu, pro vytvoření uceleného obrazu našeho tématu se jedná o významné informace, které jsou propojené s třetí kapitolou i výzkumnou částí. Zdroje jsou tvořeny českými, a zejména zahraničními zástupci.

První kapitolou jsme se snažili nastínit, co rozumíme pod pojmem „migrační krize“. Zaměřili jsme se na její aspekty v celosvětovém, a především v evropském měřítku. Jelikož se jedná o poměrně dlouhotrvající situaci, zmínili jsme se k jejímu vývoji zejména v souvislosti s působením českých dobrovolníků na daných místech. Situační změny totiž měly velký vliv na dobrovolnickou činnost. Taktéž jsme nastínili postoje české společnosti či politiků.

Druhou oblastí zájmu bylo dobrovolnictví, kde jsme si po jeho stručné definici uvedli jeho typy s ohledem na aktuální vývoj a oblast našeho zájmu. Zmínili jsme se o historii dobrovolnictví v České republice, jež jeho vnímání značně ovlivnila. Na závěr kapitoly jsme popsali některé z možností dobrovolnické činnosti s migranty a uprchlíky.

Třetí, nejobsáhlejší kapitola se zabývala motivací k dobrovolnictví. Kromě obecné definice fenoménu motivace jsme věnovali prostor dobrovolnictví jakožto formě prosociálního chování, jak je v odborné literatuře často chápáno. V tomto kontextu jsme nejprve definovali prosociální chování a zmínili některé obecnější teorie se zaměřením na ty

psychologické a ve výzkumech dobrovolnictví často užívané. Následně jsme se zaměřili na hlavní motivy vedoucí k dobrovolnictví, z pohledu výzkumných teorií. Poté jsme se vyjádřili k motivaci jedinců k pokračování v dobrovolnické činnosti. A na závěr jsme zmínili přínosy dobrovolnické činnosti, které dle některých autorů mohou působit jako motivy k ní vedoucí. Poslední podkapitolu třetí části jsme věnovali dosavadním výzkumům souvisejících s naším tématem. Kvůli mezeře na poli výzkumných studií věnovaných této oblasti se jedná však o velmi stručnou část.

Ve výzkumné části popisujeme metodologii výzkumu a jeho výsledky. Nejprve jsme definovali výzkumný problém, z něj vyplývající cíl a výzkumné otázky. Jelikož se jedná o téma poměrně nové, aktuální a minimálně probádané, bylo užito kvalitativní metodologie. Konkrétně se jednalo o obsahovou analýzu metodou zakotvené teorie.

Následně jsme popsali metody výběru vzorku a jeho charakteristiky. Výběr respondentů proběhl metodou prostého záměrného výběru, samosběru a metodou sněhové koule. Celkem se do výzkumu zapojilo 13 dobrovolníků působících na území Srbska, Slovinka či Chorvatska. Data byla sbírána formou polostrukturovaných rozhovorů, který byl nahráván na diktafon a pomocí dotazníku demografických údajů a nestrukturovaného pozorování. Na začátku setkání byly respondentům podány informace o podstatě výzkumu a byl poskytnut prostor pro dotazy či jakákoliv vyjádření. Všech třináct dobrovolníků souhlasilo s nahráváním, zapnul se tedy diktafon a následoval formální začátek s uvedením účelu výzkumu, informováním o možnosti od něj kdykoliv odstoupit a anonymitě poskytovaných údajů. Následně byl výslovně uveden souhlas respondenta s účastí na výzkumu a s nahráváním. Před začátkem interview i po jeho ukončení byl věnován dostatek času na zodpovězení případných otázek respondentů či dovysvětlení a upřesnění, ale i neformální konverzaci.

Demografické údaje byly zpracovány pomocí MS Excel. Na základě audionahrávky byla provedena transkripce do textové podoby pomocí MS Word. Poznatky z pozorování byly napojeny na transkribovaný text. K následné analýze dat byl využit počítačový program Atlas.ti.

Analýza dat proběhla pomocí mechanismů zakotvené teorie. Bylo využito otevřené, axiální i selektivní kódování. Výsledkem bylo nalezení sedmi kategorií, které byly následně uvedeny do souvislostí. Kromě definování základních motivů tak vzniknul model, který vysvětluje motivaci jakožto centrální fenomén v souvislosti s dalšími faktory, které ji

ovlivňují. Následně byly veškeré kategorie včetně případných podkategorií zvlášť popsány. Pro lepší ilustraci jsou v textu přikládány citace respondentů. Po definování jednotlivých kategorií následovala část věnovaná vzájemným vztahům mezi kategoriemi, což je shrnutím modelu motivace v kontextu dalších faktorů. Pro nalezené skupiny motivů, kategorie a vztahy mezi nimi byly utvořeny diagramy, které napomáhají tvorbě komplexního pohledu.

Praktický přínos práce vidím především v poodhalení motivů, které vedly k dobrovolnickému výjezdu v rámci tzv. migrační krize na území Srbska, Slovinska a Chorvatska. Výsledky však nejsou přenositelné na jiné skupiny dobrovolníků. Je možné, že by se neprojevíly jako platné ani u těch, kteří působili v rámci tzv. migrační krize, avšak v jiném období, na jiném místě apod. Z tohoto důvodu by byly vhodné další studie zacílené na dobrovolníky a výjezdy s jinými charakteristikami. Dalším přínosem je načrtnutí faktorů, jež vznik, rozvoj či změnu motivace ovlivňují. I z hlediska doposud malého počtu provedených výzkumů na dané téma se jedná alespoň o drobné zaplnění této mezery. Uvedené poznatky mohou posloužit především organizacím a skupinám, kteří s dobrovolníky pracují, jakož i široké veřejnosti, která by si kladla stejnou otázku – „Co vedlo tolik českých dobrovolníků k výjezdu do míst tzv. migrační krize?“.

LITERATURA

1. Allport, G. W. (2004). *O povaze předsudků*. Praha: PROSTOR.
2. Amnesty International (22. 2. 2018). *VÝROČNÍ ZPRÁVA: STÁTEM PODPOROVANÁ NENÁVIST PODNÍTLA NOVOU VLNU SPOLEČENSKÉHO AKTIVISMU*. Získáno 24. 2. 2018 z <https://www.amnesty.cz/news/4168/vyrocni-zprava-statem-podporovana-nenavist-podnitila-novou-vlnu-spolecenskeho-aktivismu>
3. Amnesty International (nedat.). *10 otázek a odpovědí – migrační krize*. Získáno 3. 2. 2018 z <https://www.amnesty.cz/migrace/migrace-myty-a-fakta>
4. Bathini, D. R., & Vohra, N. (2014). *Volunteering: The role of individual-level psychological variables*. *Vikalpa*, 39(2), 113-126.
5. Batson, C. D., Duncan, B. D., Ackerman, P., Buckley, T., & Birch, K. (1981). *Is empathic emotion a source of altruistic motivation?*. *Journal of personality and Social Psychology*, 40(2), 290.
6. Batson, C. D., Fultz, J., & Schoenrade, P. A. (1987). *Distress and empathy: Two qualitatively distinct vicarious emotions with different motivational consequences*. *Journal of personality*, 55(1), 19-39.
7. Batson, C. D., O'quin, K., Fultz, J., Vanderplas, M., & Isen, A. M. (1983). *Influence of Self-Reported Distress and Empathy on Egoistic Versus Altruistic Motivation to Help*. *Journal Of Personality & Social Psychology*, 45(3), 706-718.
8. Batson, C. D., & Shaw, L. L. (1991). *Evidence for altruism: Toward a pluralism of prosocial motives*. *Psychological inquiry*, 2(2), 107-122.
9. Berg, M. (19. 10. 2015). *Tisíce uprchlíků se hromadí na hraničním přechodu Berkasovo-Bapska*. Získáno 3. 2. 2018 z PLnU: <http://plnu.cz/tisice-uprchliku-se-hromadi-na-hranicnim-prechodu-berkasovo-bapska/>
10. Berg, M. (30. 10. 2015). *V Srbsku pomáhá uprchlíkům rekordní počet českých dobrovolníků*. Získáno 3. 2. 2018 z PLnU: <http://plnu.cz/v-srbsku-pomaha-uprchlikum-rekordni-pocet-ceskych-dobrovolniku/>
11. Berg, M., (3. 11. 2015). *Tábor na hraničním přechodu Berkasovo-Bapska je prázdný, čekáme, jak se situace vyvine, hlásí čeští dobrovolníci*. Získáno 3. 2. 2018 z PLnU: <http://plnu.cz/tabor-na-hranicnim-prechodu-berkasovo-bapska-je-prazdny-cekame-jak-se-situace-vyvine-hlasi-cesti-dobrovolnici/>

12. Berg, M. (11. 11. 2015). *Čeští dobrovolníci se po uzavření tábora v Bapska přesouvají do Šidu, první skupina odlétá na Lesbos*. Získáno 3. 2. 2018 z PLoU: <http://plnu.cz/cesti-dobrovolnici-se-po-uzavreni-tabora-v-bapska-presouvaji-do-sidu-prvni-skupina-odleta-na-lesbos/>
13. Berg, M. (3. 3. 2016). *Čeští dobrovolníci pomáhají už půl roku, situace je nyní krizová hlavně v Řecku*. Získáno 5. 2. 2018 z PLoU: <http://plnu.cz/cesti-dobrovolnici-pomahaji-uz-pul-roku-situace-je-nyni-krizova-hlavne-v-recku/>
14. Bierhoff, H. W. (2006). Prosociální chování. In Hewstone, W. & Stroebe, W. (Eds.), *Sociální psychologie: moderní učebnice sociální psychologie* (331 – 361). Praha: Portál.
15. Bierhoff, H. W., Klein, R., & Kramp, P. (1991). *Evidence for the altruistic personality from data on accident research*. *Journal Of Personality*, 59(2), 263-280.
16. Brown, D. R., Gary, L. E., Greene, A. D., & Milburn, N. G. (1992). *Patterns of social affiliation as predictors of depressive symptoms among urban blacks*. *Journal of Health and Social Behavior*, 242-253.
17. Brozmanová Gregorová, A., Marček, E., & Mračková, A. (2009). *Analýza dobrovolnictva na Slovensku*. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela. Získáno 8. 11. 2017 z <https://www.pdf.umb.sk/app/cmsFile.php?disposition=a&ID=5544> .
18. Callero, P. L., Howard, J. A., & Piliavin, J. A. (1987). *Helping Behavior as Role Behavior: Disclosing Social Structure and History in the Analysis of Prosocial Action*. *Social Psychology Quarterly*, 50(3), 247-256
19. Carlo, G., Okun, M. A., Knight, G. P., & de Guzman, M. R. T. (2005). *The interplay of traits and motives on volunteering: Agreeableness, extraversion and prosocial value motivation*. *Personality and Individual Differences*, 38(6), 1293-1305.
20. Carlson M, & Miller, N. (1987) *Explanation of the relation between negative mood and helping*. *Psychological Bulletin*, 102(1), 91-108.
21. Cialdini, R. B., Brown, S. L., Lewis, B. P., Luce, C., & Neuberg, S. L. (1997). *Reinterpreting the empathy–altruism relationship: When one into one equals oneness*. *Journal Of Personality And Social Psychology*, 73(3), 481-494. doi:10.1037/0022-3514.73.3.481
22. Clary, E. G., Snyder, M., Ridge, R. D., Copeland, J., Stukas, A. A., Haugen, J., & Miene, P. (1998). *Understanding and assessing the motivations of volunteers: a functional approach*. *Journal of personality and social psychology*, 74(6), 1516.
23. Cnaan, R. A., & Amroffell, L. (1994). *Mapping volunteer activity*. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 23(4), 335-351.

24. Český statistický úřad. (2016). *Satelitní účet neziskových institucí: Jaká zjištění přináší nový Satelitní účet neziskových institucí za rok 2014?* Získáno 16. 10. 2017 z http://apl.czso.cz/pll/rocenka/rocenka.indexnu_sat
25. Darley, J. M., & Batson, C. D. (1973). "From Jerusalem to Jericho": A study of situational and dispositional variables in helping behavior. *Journal of personality and social psychology*, 27(1), 100.
26. Darley, J. M., & Latané, B. (1968). *Bystander intervention in emergencies: diffusion of responsibility*. *Journal of personality and social psychology*, 8(4p1), 377.
27. Davis, M. H. (1983). *Measuring Individual Differences in Empathy: Evidence for a Multidimensional Approach*. *Journal Of Personality & Social Psychology*, 44(1), 113-126.
28. Davis, M. H., Hall, J. A., & Meyer, M. (2003). *The first year: Influences on the satisfaction, involvement, and persistence of new community volunteers*. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 29(2), 248-260.
29. Deci, E. L., Koestner, R., & Ryan, R. M. (1999). *A meta-analytic review of experiments examining the effects of extrinsic rewards on intrinsic motivation*. *Psychological bulletin*, 125(6), 627.
30. Deci, E. L., & Ryan R. M. (1985). *The General Causality Orientations Scale: Self-Determination in Personality*. *Journal Of Research In Personality*.
31. Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2002). *Overview of self-determination theory: An organismic dialectical perspective*. *Handbook of self-determination research*, 3-33.
32. Dekker, P., & Halman, L. (2003). *Volunteering and values*. In *The values of volunteering* (pp. 1-17). Springer US.
33. Diakonie českobratrské církve evangelické (nedat.). *Práce s migranty*. Získáno 25. 2. 2018 z <https://www.diakonie.cz/sluzby/vsechny-sluzby/prace-s-migranty/>
34. Eisenberg, N., & Fabes, R. A. (1990). *Empathy: Conceptualization, measurement, and relation to prosocial behavior*. *Motivation and Emotion*, 14(2), 131-149.
35. Elshaug, C., & Metzger, J. (2001). *Personality attributes of volunteers and paid workers engaged in similar occupational tasks*. *The Journal of social psychology*, 141(6), 752-763.

36. Eurostat (2017). *File: Countries of origin of (non-EU) asylum seekers in the EU-28 Member States, 2015 and 2016 (thousands of first time applicants) YB17.png* Získáno 3. 2. 2018 z [http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Countries_of_origin_of_\(non-EU\)_asylum_seekers_in_the_EU-28_Member_States,_2015_and_2016_\(thousands_of_first_time_applicants\)_YB17.png](http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Countries_of_origin_of_(non-EU)_asylum_seekers_in_the_EU-28_Member_States,_2015_and_2016_(thousands_of_first_time_applicants)_YB17.png)
37. Finkelstien, M. A. (2009). *Intrinsic vs. extrinsic motivational orientations and the volunteer process*. *Personality and Individual Differences*, 46(5-6), 653-658.
38. Finkelstein, M. A., Penner, L. A., & Brannick, M. T. (2005). *Motive, role identity, and prosocial personality as predictors of volunteer activity*. *Social Behavior and Personality: an international journal*, 33(4), 403-418.
39. Frič, P., Pospíšilová, T., Tošner, J., & Vávra, M. (2010). *Vzorce a hodnoty dobrovolnictví v české společnosti na začátku 21. století*. Praha: Agnes.
40. Gottlieb, J., & Carver, C. S. (1980). *Anticipation of future interaction and the bystander effect*. *Journal of Experimental Social Psychology*, 16(3), 253-260.
41. Graziano, W. G., Habashi, M. M., Sheese, B. E., & Tobin, R. M. (2007). *Agreeableness, empathy, and helping: A person \times situation perspective*. *Journal of personality and social psychology*, 93(4), 583.
42. Hartl, P., & Hartlová, H. (2000). *Psychologický slovník*. Praha: Portál.
43. HASKI-LEVENTHAL, D. (2009). *Altruism and Volunteerism: The perceptions of altruism in four disciplines and their impact on the study of volunteerism*. *Journal For The Theory Of Social Behaviour*, 39(3), 271-299. doi:10.1111/j.1468-5914.2009.00405.x
44. Hendl, J. (2005). *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál.
45. Hinde, R. A., & Groebel, J. (Eds.). (1991). *Cooperation and prosocial behaviour*. Cambridge University Press.
46. Hoax (nedat.a). *ARABŠTÍ UPRCHLÍCI PODŘEZALI NA DAČICKU HOSPODÁŘSKÁ ZVÍŘATA*. Získáno 24. 2. 2018 z <http://www.hoax.cz/hoax/arabsti-uprchlici-podrezali-na-daciccku-hospodarska-zvirata/#comment>
47. Hoax (nedat.b). *UPRCHLÍCI V KOSTELCI ZNÁSILNILI HOLČIČKY*. Získáno 24. 2. 2018 z <http://www.hoax.cz/hoax/uprchlici-v-kostelci-znasilnili-holcicky/>
48. Homans, G. C. (1964). *Commentary*. *Sociological Inquiry*. pp. 221-231.

49. Hrdlička, M. (2017). Pozor na slimáky. *Naše Bohunice*, pp. 2. Získáno 24. 2. 2018 z https://data.lidovky.cz/soubory/ln_domov/A171006_MSK_012_NB_10_2017_WEB.PDF
50. Hustinx, L., & Lammertyn, F. (2003). *Collective and reflexive styles of volunteering: A sociological modernization perspective*. *Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, 14(2), 167-187.
51. Charng, H. W., Piliavin, J. A., & Callero, P. L. (1988). *Role identity and reasoned action in the prediction of repeated behavior*. *Social Psychology Quarterly*, 303-317.
52. Igazová, M. (2017). *Dobrovolníci na Balkánské trase* (Bakalářská diplomová práce). Získáno 5. 2. 2018 z https://theses.cz/id/1zglfz/BP_Igazov_2017.pdf?info=1;isslret=Igazov%C3%A1%3B;zpet=%2Fvyhledavani%2F%3Fsearch%3Digazov%C3%A1%20dobrovoln%C3%ADci%26start%3D1
53. Kasser, T., & Ryan, R. M. (1996). *Further examining the American dream: Differential correlates of intrinsic and extrinsic goals*. *Personality and social psychology bulletin*, 22(3), 280-287.
54. Knoke, D., & Thomson, R. (1977). *Voluntary Association Membership Trends and the Family Life Cycle*. *Social forces*, 56(1), 48-65.
55. Lamoureux, K. (2011). *Voluntourism. Travelers' philanthropy handbook*. Washington, DC: Center for Responsible Travel.
56. Latané, B., & Nida, S. (1981). *Ten years of research on group size and helping*. *Psychological Bulletin*, 89(2), 308.
57. Maner, J. K., Luce, C. L., Neuberg, S. L., Cialdini, R. B., Brown, S., & Sagarin, B. J. (2002). *The effects of perspective taking on motivations for helping: Still no evidence for altruism*. *Personality and social psychology bulletin*, 28(11), 1601-1610.
58. Matulayová, T., Jurníčková, P., & Doležel, J. (2016). *Motivace k dobrovolnictví*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.
59. Mees, A. (2009). *The development of ethnic prejudice in majority children: The effect of increasing age, parents' roles and the awareness of social norms*. Získáno 26. 2. 2018 z: <http://dare.uva.nl/cgi/arno/show.cgi?fid=161618>
60. Miovský, M. (2006). *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada.
61. Mlčák, Z. (2010). *Prosociální chování v kontextu dispozičních aspektů osobnosti*. Ostrava: Filozofická fakulta Ostravské univerzity v Ostravě.

62. Mlčák, Z. & Zášková, H. (2013a). Prosociální dimenze osobnosti u dobrovolníků. In Blatný, M., Jelínek, M., Květoň, P., Nielsen, V., & Vobořil, D. (Eds.). *Sociální procesy a osobnost 2013, včera, dnes a zítra* (247–250). Získáno 20. 2. 2018 z <http://www.spao.eu/files/spo-proceedings13.pdf>
63. Mlčák, Z., & Zášková, H. (2013b). *Prosociální charakteristiky osobnosti dobrovolníků*. Ostrava: Filozofická fakulta Ostravské univerzity v Ostravě.
64. Moore, E., Warta, S., & Erichsen, K. (2014). *College students' volunteering: Factors related to current volunteering, volunteer settings, and motives for volunteering*. *College Student Journal*, 48(3), 386-396.
65. Moriarty, T. (1975). *Crime, commitment, and the responsive bystander: Two field experiments*. *Journal of Personality and Social Psychology*, 31(2), 370.
66. Nakonečný, M. (2009). *Sociální psychologie*. Praha: Academia.
67. Nakonečný, M. (2011). *Psychologie: přehled základních oborů*. Praha: Triton.
68. Newman, S., Newman, H., Onawola, R., & Thompson, C. (1986). *The Youth in Service to Elders (YISTE) Program: A Case Study*. Intergenerational Paper 9.
69. Novák, T. (2002). *O předsudcích*. Brno: DOPLNĚK.
70. Omoto, A. M., & Snyder, M. (1995). *Sustained helping without obligation: motivation, longevity of service, and perceived attitude change among AIDS volunteers*. *Journal of personality and social psychology*, 68(4), 671.
71. Organizace pro pomoc uprchlíkům (nedat.). *Dobrovolnictví*. Získáno 25. 2. 2018 z <https://www.opu.cz/cs/zapojte-se/dobrovolnictvi/>
72. OSN (nedat.). *Úmluva o právním postavení uprchlíků*. Získáno 3. 2. 2018 z <https://www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/03/uprchlici.pdf>
73. Parens, H. (2012). *Attachment, Aggression, and the Prevention of Malignant Prejudice*. *Psychoanalytic Inquiry*, 32(2), 171-185. doi:10.1080/07351690.2011.592742
74. Penner, L. A. (2002). *Dispositional and organizational influences on sustained volunteerism: An interactionist perspective*. *Journal of social issues*, 58(3), 447-467.
75. Penner, L. A., & Finkelstein, M. A. (1998). *Dispositional and structural determinants of volunteerism*. *Journal of personality and social psychology*, 74(2), 525.
76. Penner, L. A., Fritzsche, B. A., Craiger, J. P., & Freifeld, T. R. (1995). *Measuring the prosocial personality*. *Advances in personality assessment*, 10, 147-163.
77. PĽnU (5. 5. 2016). *Problémová situace v Řecku oživila pašerácké cesty do Evropy*. Získáno 4. 2. 2018 z <http://plnu.cz/probleмова-situace-v-recku-ozivila-paseracke-cesty-do-evropy/>

78. PĽnU (4. 12. 2017). *Čeští dobrovolníci opouštějí Srbsko po dvou letech práce, s pomocí uprchlíků ale nekončí*. Získáno 5. 2. 2018 z <http://plnu.cz/cesti-dobrovolnici-opousteji-srbsko-po-dvou-letech-prace-s-pomoci-uprchlikum-ale-nekonci/>
79. PĽnU (nedat.). *Vznik a historie spolku*. Získáno 25. 2. 2018 z <http://plnu.cz/vznik-a-historie-spolku/>
80. Raabe, T., & Beelmann, A. (2011). *Development of ethnic, racial, and national prejudice in childhood and adolescence: a multinational meta-analysis of age differences*. *Child Development*, 82(6), 1715-1737.
81. Rehberg, W. (2005). *Altruistic individualists: Motivations for international volunteering among young adults in Switzerland*. *Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, 16(2), 109-122.
82. Rietschlin, J. (1998). *Voluntary association membership and psychological distress*. *Journal of Health and Social Behavior*, 348-355.
83. Rutkowski, G. K., Gruder, C. L., & Romer, D. (1983). *Group cohesiveness, social norms, and bystander intervention*. *Journal of Personality and Social Psychology*, 44(3), 545.
84. Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2000). *Intrinsic and extrinsic motivations: Classic definitions and new directions*. *Contemporary educational psychology*, 25(1), 54-67.
85. Řehan, V. (2007). *Sociální psychologie 3*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.
86. Schwartz, C., Meisenhelder, J. B., Ma, Y., & Reed, G. (2003). *Altruistic social interest behaviors are associated with better mental health*. *Psychosomatic Medicine*, 65(5), 778-785.
87. Schwartz, S. H. (1973). *Normative explanations of helping behavior: A critique, proposal, and empirical test*. *Journal of Experimental Social Psychology*, 9(4), 349-364.
88. Schwartz, S. H. (1977). *Normative influences on altruism*. In *Advances in experimental social psychology*, 10, 221-279.
89. Schwartz, S. H. (2007). *Universalism values and the inclusiveness of our moral universe*. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 38(6), 711-728.
90. Smith, D. H. (1994). *Determinants of voluntary association participation and volunteering: A literature review*. *Nonprofit and voluntary sector quarterly*, 23(3), 243-263.
91. Starnes, B. J., & Wymer Jr, W. W. (2000). *Demographics, personality traits, roles, motivations, and attrition rates of hospice volunteers*. *Journal of Nonprofit & Public Sector Marketing*, 7(2), 61-76.

92. Strauss, A. & Corbinová, J. (1999). *Základy kvalitativního výzkumu*. Boskovice: Albert.
93. Šmahaj, J. & Cakirpaloglu, P. (2015). *Význam motivace v pojetí osobnosti: Teoretický a aplikační rozměr*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.
94. Thoits, P. A., & Hewitt, L. N. (2001). *Volunteer work and well-being*. *Journal of health and social behavior*, 115-131.
95. Toi, M., & Batson, C. D. (1982). *More evidence that empathy is a source of altruistic motivation*. *Journal of Personality and Social Psychology*, 43(2), 281-292.
96. Tošner, J., & Sozanská O. (2006). *Dobrovolníci a metodika práce s nimi v organizacích*. Praha: Portál.
97. Trivers, R. L. (1971). *The evolution of reciprocal altruism*. *The Quarterly review of biology*, 46(1), 35-57.
98. Uhlíková, D. (2015). *Etnické předsudky u dětí a rodičů v Aši* (Bakalářská diplomová práce).
99. UNHCR (2017). *Global Trends: Forced Displacement in 2016*. Ženeva. Získáno 3. 2. 2018 z <http://www.unhcr.org/statistics/unhcrstats/5943e8a34/global-trends-forced-displacement-2016.html>
100. UNHCR (2018a). *Centre Profiling: Serbia*. Získáno 2. 2. 2018 z <https://data2.unhcr.org/en/documents/details/55034>
101. UNHCR (2018b). *Mediterranean Situation*. Získáno 3. 2. 2018 z <https://data2.unhcr.org/en/situations/mediterranean>
102. UNHCR (2018c). *UNHCR Serbia Update*. Získáno 3. 2. 2018 z <https://data2.unhcr.org/en/documents/download/61698>
103. Valová, R. (2016). *Motivace českých dobrovolníků pro zapojení do humanitární činnosti na balkánské trase evropské migrační krize* (Magisterská diplomová práce). Získáno 27. 9. 2017 z <https://theses.cz/id/uvvs29f?info=1;isslhret=motivaci%3B;zpet=%2Fvyhledavani%2F%3Fsearch%3Dvalov%C3%A1%20motivace%26start%3D1>
104. Veludo-de-Oliveira, T. M., Pallister, J. G., & Foxall, G. R. (2015). *Unselfish? Understanding the role of altruism, empathy, and beliefs in volunteering commitment*. *Journal of Nonprofit & Public Sector Marketing*, 27(4), 373-396.
105. Výrost, J., & Slaměník, I. (2008). *Sociální psychologie: 2., přepracované a rozšířené vydání*. Praha: Grada publishing as.

106. Weiner, B. (1980). *A cognitive (attribution)-emotion-action model of motivated behavior: An analysis of judgments of help-giving*. *Journal of Personality and Social psychology*, 39(2), 186.
107. Weinstein, N., & Ryan, R. M. (2010). *When Helping Helps: Autonomous Motivation for Prosocial Behavior and Its Influence on Well-Being for the Helper and Recipient*. *Journal of Personality and Social Psychology*.
108. Wheeler, J. A., Gorey, K. M., & Greenblatt, B. (1998). *The beneficial effects of volunteering for older volunteers and the people they serve: A meta-analysis*. *The International Journal of Aging and Human Development*, 47(1), 69-79.
109. Wilson, J., & Musick, M. (1999). *The effects of volunteering on the volunteer*. *Law and contemporary problems*, 62(4), 141-168.
110. *Zákon č. 198/2002 Sb., o dobrovolnické službě a o změně některých zákonů (zákon o dobrovolnické službě)*. In: *Sbírka zákonů, Částka 82, 24. dubna 2002*. Praha: Tiskárna Ministerstva vnitra. Získáno 8. 11. 2017 z <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=3901>

PŘÍLOHY

Seznam příloh:

1. **Abstrakt diplomové práce**
2. **Osnova rozhovoru**
3. **Dotazník demografických údajů**
4. **Grafický přehled kategorií a jejich obsahu**

Příloha 1: **Český a anglický abstrakt diplomové práce**

ABSTRAKT DIPLOMOVÉ PRÁCE

Název práce: Hlavní motivační faktory dobrovolníků aktivně pomáhajících uprchlíkům

Autor práce: Bc. Daniela Uhlíková

Vedoucí práce: PhDr. Jan Šmahaj, Ph.D.

Počet stran a znaků: 125 stran, 283 315 znaků

Počet příloh: 4

Počet titulů použité literatury: 110

Abstrakt: Práce je zaměřena na motivy vedoucí k první dobrovolnické činnosti v rámci tzv. migrační krize, jakož i na faktory, které tuto motivaci ovlivňují. Oblastí zájmu jsou i změny v motivech k dalšímu potenciálnímu dobrovolnickému angažmá, které se vyskytly po absolvování prvního výjezdu a rovněž proměnné, které měly na změnu motivace dopad. Práce je členěna na teoretickou a empirickou část. Teoretická část se zaměřuje na oblast tzv. migrační krize, dobrovolnictví a motivace. Pro výzkum byla zvolena kvalitativní metodologie s využitím metod zakotvené teorie. Výběrový soubor tvoří 13 dobrovolníků působících na území Srbska, Slovinska či Chorvatska, kteří byli vybráni metodou prostého záměrného výběru, sněhové koule a samovýběru. Získávání dat proběhlo prostřednictvím polostrukturovaných rozhovorů s dopomocí nestrukturovaného pozorování a dotazníku. Výsledkem je definování pěti základních skupin motivů přítomných před prvním výjezdem, popis změn motivace a tvorba komplexního modelu motivace ve vztahu k faktorům, jež ji ovlivňují.

Klíčová slova: motivace; dobrovolníci; migrační krize

ABSTRACT OF THESIS

Title: The main motivation factors of volunteers actively helping to refugees

Author: Bc. Daniela Uhlíková

Supervisor: PhDr. Jan Šmahaj, Ph.D.

Number of pages and characters: 125 pages, 283 315 characters

Number of appendices: 4

Number of references: 110

Abstract: The thesis deals with motives leading to the first volunteer activity in so-called migration crisis as well as the factors that influence this motivation. The area of interest are also changes in motives for the next potential volunteer activity that were visible after the first volunteer experience as well as the variables that had an impact on the change of motivation. The work is divided into the theoretical and empirical part. The theoretical part focuses on the area of the so-called migration crisis, volunteering and motivation. The qualitative methodology was chosen for the research using methods of grounded theory. The sample is made up of 13 volunteers operating in the territory of Serbia, Slovenia and Croatia, who were selected by simple purposive sampling, snow-ball and self-selection method. Data was collected through semi-structured interviews with unstructured observation and questionnaire. The result is definition of five groups of motives present before the first volunteer activity, the description of changes in motivation and the complex model of motivation in relation to the factors that affect it.

Key words: motivation; volunteers; migration crisis

Příloha 2: Osnova rozhovoru

Obecně

1. Kdy jste poprvé slyšel/a o „uprchlické krizi“? → Jaké reakce to ve Vás vyvolalo?
2. Kdy Vás poprvé napadlo, že byste vyjel jako dobrovolník? → Proč jste o tom začal/a uvažovat?
3. Co ještě mluvilo pro? → A proti?
4. Kdy jste se rozhodnul/a opravdu vyjet? → Co Vám nejvíce pomohlo se rozhodnout?
5. Jak dlouhá byla prodleva mezi rozhodnutím a výjezdem? → Přišly nějaké změny (názorové, pocitové...)?

Popis situace

6. Můžete popsat Vaši dobrovolnickou zkušenost? → KDY – KDE – JAK DLOUHO – KOLIKRÁT
7. Jaké činnosti jste prováděl/a?
8. Dá se popsat nějak „typický den“?
9. Jel/a jste sám/sama?
10. Máte v okolí (další) lidi, kteří taky vyjeli jako dobrovolníci?
11. Jak reagovalo okolí, že jste jel/a? – rodina, přátelé, partner...
12. Nastala během dobrovolnické činnosti nějaká změna? → Ať se to týká Vašich myšlenek, emocí, postojů, názorů...cokoliv.
13. Co se u Vás samotné/ho změnilo, když jste se vrátil/a? – VE VZTAZÍCH?
14. Musel/a jste se něčeho vzdát, abyste mohl/a jet (finance, jiné aktivity, společenské akce...)?
15. Jak složité bylo najít čas pro tento výjezd?

Motivace výjezdu

16. Co všechno Vás přimělo jet, kdybyste to měl/a nějak shrnout?
17. Jaká očekávání jste měl/a před výjezdem? → Splnila se tato očekávání?
18. Co pro Vás bylo cílem výjezdu? → Co jste si chtěl „odvézt s sebou“?
19. Čím jste čekal, že budete nejvíce užitečný?

20. Jaké byly vztahy s dalšími dobrovolníky?
21. Jaké byly vztahy s organizací (v případě, že s nějakou jel)
22. Jaké byly Vaše zkušenosti s uprchlíky?
23. Co pro Vás bylo nejintenzivnějším prožitkem?
24. Co bylo nejnáročnější (fyzicky i psychicky)?
25. Jaké bylo největší překvapení?

Aktuálně

26. Jel/a byste znovu? → Ano → Co by bylo těmi hlavními motivy, proč jet znovu?
27. Změnilo by se něco v důvodech, proč jste jel/a tehdy a proč byste jel/a teď?
28. Jak celou zkušenost vnímáte teď s odstupem?
29. Jaké to mělo pro Vás klady? → A zápory?
30. Chtěl/a byste něco důležitého dodat?

Příloha 3: Dotazník demografických údajů

Dotazník demografických údajů

1. Pohlaví:

Žena

Muž

2. Věk: _____

3. Místo trvalého bydliště: _____

4. Nejvyšší dosažené vzdělání:

neukončené základní

ZŠ

SŠ bez maturity

SŠ s maturitou

VOŠ – obor: _____

VŠ – obor: _____

5. Povolání: _____

6. Měl/a jste v době výjezdu děti?

Ano

Ne

7a. Počet dobrovolnických výjezdů v rámci tzv. migrační krize: _____

7b. Místa, kam jste vyjel/a: _____

8. Máte zkušenosti s další dobrovolnickou činností?

Ano – Jaké činnosti? _____

Ne

9. Působíte aktuálně jako dobrovolník?

Ano – Jaké činnosti? _____

Ne

10. Byl/a byste otevřená/ý další případné spolupráci na výzkumu (o které bychom Vás informovali emailem)?

Ano

Ne

E-mail (v případě zájmu o výstup z výzkumu, příp. další spolupráci): _____

Příloha 4: Grafický přehled kategorií a jejich obsahu

